

TADQIQOTLAR

TADQIQOTLAR

jahon ilmiy metodik jurnal

 tadqiqotlar.uz

19

19- son

1 - qism

Avgust

OPEN

ACCESS

Google
Scholar

JOURNALS
MASTER LIST

www.tadqiqotlar.uz

TADQIQOTLAR

Jahon ilmiy – metodik jurnali

19 - SON

Avgust– 2023

ЧАСТОТА И СТРУКТУРА ВРОЖДЕННЫХ ПОРОКОВ СЕРДЦА

Шамсутдинова Гузель Баходировна

Ассисент кафедры Пропедевтика внутренних болезней ФМИОЗ

Холматов Сардор Икболжон *угли студент ФМИОЗ*

Врожденные пороки сердца (ВПС) – актуальная проблема кардиологии и педиатрии. ВПС стоят на третьем месте среди всех врожденных аномалий после пороков развития опорно - двигательного аппарата и ЦНС.. В структуре смертности, связанной с пороками развития, они находятся на первом месте.

Цель исследования: провести анализ структуры врожденных пороков сердца в Наманганской области.

Материалы и методы исследования: Анкетно – анамнестический метод, который предусматривал заполнение анкет во время беседы с родителями, а также использовались сведения из истории болезни. Клинический - который включал осмотр больного по общепринятой методике, с более детальным изучением состояния сердечно – сосудистой системы. Инструментальный – верификация диагноза врожденного порока сердца была основана на результатах данных электрокардиографии, Эхокардиографии и рентгенографии грудной клетки.

Результаты: При изучении структуры врожденных пороков сердца среди детей Наманганской области ведущую позицию заняли ацианотические пороки, которые в 2 и в 2,4 раза чаще диагностированы как в 2020, так и в 2023 году, независимо от территориальной принадлежности детей. Среди врожденных пороков сердца «белого типа», в наших исследованиях, с наибольшей частотой встречался дефект межжелудочковой перегородки (44,3%), причем у 2/3 детей с величиной дефекта в мембранозной части межжелудочковой перегородки более 10 мм. На второй позиции расположился изолированный стеноз легочной артерии(25,7%), где почти у половины детей на эхокардиографии диагностирована обструкция выходного отверстия, которая в динамике нашего наблюдения проявлялась симптомами тахипноэ. Наиболее распространенными среди врожденных пороков сердца с артериальной гипоксимией, явилась тетрада Фалло (19.5%) и двойное отхождения магистральных сосудов от правого желудочка (10.5%).

Выводы: Проведенное исследование свидетельствует о необходимости разработки плана профилактических мероприятий по снижению и предупреждению врожденных пороков сердца. Профилактику рождения детей с

врожденными пороками сердца необходимо начинать в антенатальном периоде, выявляя и устраняя патологически значимые факторы риска.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Белокопъ, Н.А. Врожденные пороки сердца /Белокопъ Н.А., Подзолков В.П. – М., 2001.
2. Врожденные пороки сердца //Сердечно-сосудистая хирургия /Под ред. Бураковского В.И. и Бокерия Л.А. – М., 2006. – С. 760 768.
3. Allen, H.D. Congenital heart disease: untreated and operated /Allen H.D., Franklin W. //Heart disease in infants, children and ad lescents. – 2010. – Vol. 1. – P. 657 665.
4. Мутафьян, О.А. Частота встречаемости и структура ВПС среди больных детей Санкт Петербурга /Мутафьян О.А., Воробьев А.С., Макушкина Т.А.//Вестник аритмологии. – 2000. – № 18. – С. 110115.
5. Орлова, Н.В. Кардиоревматология детского возраста /Орлова Н.В., Парийская Т.В., Гикавый В.И. – Кишинев, 2008. – С. 290 292.
6. Банкл, Г. Врожденные пороки сердца и крупных сосудов у детей /Банкл Г. – М.,2006. – С. 350.
7. Ковалёв, И. А. Тахикардии у детей с корригированными врождёнными пороками сердца: диагностика и варианты лечения / И. А. Ковалёв, С. В. Попов, Г. П. Филиппов // Вопросы современной педиатрии. — 2006. — Т. 5, № 6. — С. 51–55.
8. Комиссарова, О. А. Особенности адаптации сердечной деятельности при врожденных пороках сердца у детей перенесших кардиохирургическую коррекцию / О. А. Комиссарова, Н. С. Черкасов // Актуальные проблемы кардиологии детей и взрослых : сб. материалов межрегион. науч.-практ. конф. с междунар. участием. — Астрахань, 2012. — С. 62–64.

**MAHMUDXO‘JA BEHBUDIYNING ILMIY-MA’NAVIY MEROSINING
BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI****Maksudova Shahlo,***O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi talabasi*

Annotatsiya. Maqolada Mahmudxo‘ja Behbudiyning hayoti va uning faoliyati, bugungi kundagi ahamiyati aks etgan. Shuningdek, Mahmudxo‘ja Behbudiyning nomini abadiylashtirishga qaratilgan ishlar mazmun-mohiyati yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: jadidchilik, vatanparvar, ma’rifatparvar, insonparvarlik, dramaturgiya.

**THE SIGNIFICANCE OF THE SCIENTIFIC-SPIRITUAL HERITAGE
OF MAHMUDHOJA BEHBUDI TODAY**

Annotation. The article reflects the life and activity of Mahmudhoja Behbudi, as well as its importance today. Also, the essence of the work aimed at perpetuating the name of Mahmudhoja Behbudi is explained.

Key words Jadidism, patriotism, enlightenment, humanitarianism, dramaturgy

KIRISH

Yurtimiz shunchalik ma’rifatpar bo‘lganki har bir davrda ilm ma’rifat va yuksak ma’naviyatga intilish hech qachon to‘xtamagan. O‘lmas timsol sifatida, xalqimiz ma’rifatparvarining eng og‘ir va murakkab davrda yaqqol namoyon bo‘lganini ko‘rishimiz mumkin. Sovet mustamlakasi davrida madaniy-ma’rifiy, adabiy hayotda hech bir soha rivojlanmagan, iste’dodli insonlar kam bo‘lsada, lekin o‘z sohasining jonkuyar, ma’rifatparvar insonlari juda ko‘p edi. Mahmudxo‘ja Behbudi, Ubaydulla, Asadullaxo‘jayev, Munavvarqori, Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Toshpo‘latbek Norbutayev, Xoji Muin, Abduqodir Shakuriy, Nosirxonto‘ra Kamolxonto‘rayev, Obidjon Mahmudov, Ashurali Zohiriy, Eshonxo‘ja Xonxo‘jayev, Is’honxon to‘ra Ibrat; Buxoroda - Sadriddin Ayniy, Fayzullo Xo‘jayev, Abdurauf Fitrat, Mussa Saidjonov, Abdulvohid Burxonov, Usmon Xo‘jayev, Mirkomil Burxonov, Muhitdin Rafoat, Muhitdin Mansurov, Muxtor Saidjonov, Abduqodir Muhitdinov va boshqalar; Xivada – Bobooxun Salimov, Polvonniyoz Xoji Yusupov, Avaz O‘tar, Husayn Matmurodov, Nazar Sholiqorov, Otajon Abdalov, Xudoybergan Devonov, Muhammad Rasul Mirzo, Matyoqub Pozachi, Otajon Sadayev, Bekjon Raximov, Muhammad Devonzoda va boshqalar nomlarini alohida tilga olish zarur. Bular nafaqat xalq ommasining ma’rifatli qilishga, balki mustaqillik g‘oyalarini shakllantirishda ham katta hissa qo‘shdilar.

ASOSIY QISM

Turkistonda yangi yo‘nalishdagi publitsistika, muharrir, olim, adib, drammaturg, teatr madaniyati, sahna san‘atining tug‘ilishi, o‘zbek matbuoti hamda pedagogikasining tug‘ilishida bevosita Behbudiylar nomi bilan bog‘liq.

Mahmudxo‘ja Behbudiylarning avvalo, milliy uyg‘onish harakatining ulkan siyosiy rahnamosi sifatida maydonga chiqdi. Behbudiylarning ijtimoiy-falsafiy qarashlarida ma‘rifatparvarlik g‘oyalari asosiy o‘rin tutadi. Behbudiylar ilmu ma‘rifat xalq ommasini tomonidan o‘zlashtirib olingandagina ijtimoiy taraqqiyotda hal qiluvchi kuchga aylanadi, deb fikr yuritadi. U millat ozodligini ma‘rifatparvarlik darajasi bilan bog‘lab, ma‘rifatni ozodlikka erishishning yagona omili, deb ishongan. Millat ozod bo‘lib, o‘zining mustaqil davlatini o‘rnatmaguncha, ijtimoiy adolatni tiklab bo‘lmaydi degan xulosaga keladi. Behbudiylar odamlardan dunyoviy fanlarning yutuqlarini o‘zlashtirib olishni, o‘z davri ijtimoiy talablari, asosan, shakllangan axloq me‘yorlariga amal qilishni hamda insonparvarlik g‘oyalarini shakllantirishni hamda islom dini ta‘limoti bilan tanish bo‘lishni talab qilgan. U millat ozodligini ma‘rifatparvarlik darajasi bilan bog‘lab, ma‘rifatni ozodlikka erishishning yagona omili, deb ishongan¹.

Mahmudxo‘ja Behbudiylar – Turkiston jadidchilik harakatining yetakchisi, buyuk jamoat arbobi, mutafakkir alloma, yozuvchi va o‘zbek dramaturgiyasi asoschisidir. Ta‘kidlash kerak, so‘nggi yillarda ma‘rifatparvarning hayoti va ijodini o‘rganish hamda uni yoshlar orasida targ‘ib qilish borasida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilib, ilmiy konferensiyalar, adabiy uchrashuvlar o‘tkazilmoqda. Turkiston jadidlarini birlashtirishda “Jadidlarning rahbari” deb tan olingan Mahmudxo‘ja Behbudiylarning xizmati beqiyos bo‘lgan.

Vatanni anglash, unga muhabbatni his qilish uchun tarixga nazar tashlamoq kerak. Behbudiylar ta‘biri bilan aytganda, “Moziy – haqiqat tarozisidir”. Mustaqillik, xotirjamlik, farovonlikning qadriga yetish uchun bu kunlarga qanday yetilganini, qancha-qancha vatanparvar insonlarning shahid ketganini, erk va ozodlik yo‘lida cheksiz zahmat chekilganini bilmoq lozim. Mahmudxo‘ja Behbudiylar tomonidan aytilgan “Haq olinur, berilmas!” xitobi, Abdurauf Fitratning “Keling, birlashayluk, oramizdagi shaxsiy tortishmalar, sinfiy ayriliqlardan ko‘z yumaylik!” kabi xalqni birlashtirish yo‘lida qilgan da‘vatlari, qaysidir ma‘noda, mustaqillikka erishishimizda muhim ahamiyat kasb etgan².

¹ Xujaev M. (2020) “MAHMUDKHUJA BEHBUDIY AS A LEADER OF JADID REFORMS,” The Light of Islam: Vol. 2020: Iss. 3, Article <https://uzjournals.edu.uz/jiau/vol2020/iss3/4>

² www.mudofaa.uz

Jadidchi olim-u fozillar kabi Behbudiy shaxsiyati ham qayta tug'ildi, uning xotirasi qadrlandi. Albatta Behbudiy kabi buyuklarimizning millat, Vatan, jamiyatning kelajagi uchun qilingan ezgu amallari-yu buyuk xizmatlari yosh avlodning ruhiyatida vatanparvarlik, kitobsevarlik, o'z-o'zini anglash kabi tuyg'ularni shakllantirishga xizmat qiladi. Mahmudxo'ja Behbudiy XX asr o'zbek adabiyoti, matbuoti, madaniyatining atoqli namoyandasidir. Milliy dramaturgiya va sahna san'atining shakllanishi, yangicha ilg'or hamda serko'lam publisistikaning vujudga kelishi uning nomi bilan bog'liq Millat tafakkuri tarixida yorqin iz qoldirgan buyuk siymoning asarlari, g'oyalari eskirmasdir va doimo qadrlidir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga murojaatnomasida jadidchilik harakatining taniqli namoyandasi Mahmudxo'ja Behbudiyning 145-yilligini munosib nishonlash haqida ta'kidlab o'tgan edi. O'tgan asrning boshlarida Turkiston o'lkasining har tomonlama mustaqilligi, rivojlanishi, o'lka aholisining ma'naviy, ma'rifiy, siyosiy, iqtisodiy va huquqiy ongini yuksaltirish orqali o'sha vaqtlarda jadal rivojlanayotgan mamlakatlar qatoriga ko'tarilishini orzu qilgan va o'z hayotini mana shu ishlarga bag'ishlab, xalq va Vatan taraqqiyoti yo'lida shahid bo'lgan Mahmudxo'ja Behbudiy nomi, hayoti va ijodi bugun davlatimiz va xalqimizning yuksak e'tiborda hisoblanadi³.

Shuningdek, Toshkent shahridagi Adiblar xiyobonida ulug' ma'rifatparvarning haykali qad rosladi. Prezidentimizning farmonlariga binoan 2020-yil 30-sentabr kuni O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan ziyolilarga murojaatida esa jadidchilik harakati va uning yirik namoyandalari haqida to'xtalib, "...mamlakatimizda Uchinchi Renessansni XX asrda ma'rifatparvar jadid bobolarimiz amalga oshirishlari mumkin edi... Bu fidoyi va jonkuyar zotlar butun umrlarini milliy uyg'onish g'oyasiga bag'ishlab, o'lkani jaholat va qoloqlikdan olib chiqish, millatimizni g'aflat botqog'idan qutqarish uchun bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etdilar. Shu yo'lida ular o'zlarining aziz jonlarini ham qurbon qildilar" dedi hamda uch jadid – Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy va Munavvarqori Abdurashidxonovni istiqloq, ozodlik, erkinlik uchun qilgan fidokorligi, milliy ta'lim va tarbiya tizimini yaratishdagi hissasi o'laroq xalqimizning ozodligi va farovonligi hayotini ta'minlash yo'lida fidokorlik ko'rsatib, milliy ta'lim va tarbiya tizimini yaratishga beqiyos hissa qo'shgan o'qituvchi va murabbiylar bayrami munosabati bilan vatanimizning yuksak mukofoti "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan taqdirlandi.

Xususan, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasida ham Mahmudxo'ja Behbudiy xotirasini abadiylashtirish bo'yicha maxsus stipendiya tasdiqlandi. Tanlov O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi kengashining 2020-yil 29-oktabrdagi 5-sonli

³ Xujaev M. (2020) "MAHMUDKHUJA BEHBUDIY AS A LEADER OF JADID REFORMS," The Light of Islam: Vol. 2020: Iss. 3, Article <https://uzjournals.edu.uz/jiau/vol2020/iss3/4>

majlisida tasdiqlangan Mahmudxo‘ja Behbudiy nomidagi maxsus stipendiya Nizomi talablariga asosan o‘tkazildi. Nomzodlar tomonidan taqdim etilgan ijodiy ishlar, ularning mazmun-mohiyati ko‘rib chiqildi.

Bundan tashqari “O‘zbekkino” agentligi tomonidan Mahmudxo‘ja Behbudiyga bag‘ishlangan badiiy, ma’rifiy va xujjatli filmlar tayyorlandi. Televideniyalarda namoyish etildi. 2021-yil esa Mahmudxo‘ja Behbudiyning xotirasini mustahkamlash uchun uy-muzeyining ochilish marosimi bo‘lib o‘tdi. O‘zbekistonning mashhur olimlari “Akademnashr” nashriyoti Mahmudxo‘ja Behbudiyning ikki jildlik asarlarini kitobxonlarga nashr etdi. Samarqand davlat chet tillar instituti ilmiy xodimi Dilafruz Rahmatova tomonidan “Mahmudxo‘ja Behbudiy asarlari izohli lug‘ati” Samarqanddagi “Fan bulog‘i” nashriyotida chiqarildi. Jurnalist va yozuvchi hisoblangan Xurshid Do‘stmuhammadning 2022-yili “Yuz yillik qotillik qissasi” asari chiqarildi.

XULOSA

Yurtimizda asrlar davomida yuksalib, qadrlanib shakllangan milliy va diniy qadriyatlarimizni jamiyat ongiga singdirish orqali ta’lim tizimi, madaniyati rivojiga ulkan hissa qo‘shgan Mahmudxo‘ja Behbudiy kabi mutafakkirlarning hayoti va ijodini o‘rganish, ilmiy merosini tadqiq etish vositasida bugungi yoshlarni har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalash barqaror ijtimoiy-ma’naviy muhitni ta’minlashning shartlaridan biri va ustuvor vazifalar qatoriga kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdirashidov Z. Yoshlar nashriyot uyi. – Toshkent: 2022.
2. Xujaev M. (2020) “MAHMUDKHUJA BEHBUDIY AS A LEADER OF JADID REFORMS,” The Light of Islam: Vol. 2020: Iss. 3, Article <https://uzjournals.edu.uz/iiaw/vol2020/iss3/4>
3. www.mudofaa.uz
4. <https://uzjournals.edu.uz/iiaw/vol2020/iss3/4>

**ОБОГАЩЕНИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА НА УРОКАХ РУССКОГО
ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ.**

Кенджаева Шарофат Бахтияровна, магистрант

Бухарского международного университета Азии

*Факультет практики и образования и теории воспитания (начальное
образование)*

Аннотация. В данной статье рассматривается роль хорошо развитой речи в жизни человека. Также нашли отражение такие вопросы, как развитие орфоэпически правильной речи путём обогащения словарного запаса учащихся; выяснение активного словаря и их использование на уроках и в повседневной жизни.

Ключевые слова: общение, речь, живое слово, орфоэпия, словарный запас, успеваемость, коммуникативность.

Вся жизнь человека проходит в общении с другими людьми. Речь является одним из обязательных и незаменимых компонентов общения людей. Общение – одна из форм человеческого взаимодействия, благодаря которой люди «как физически, так и духовно творят друг друга...» Речь совершенствуется на протяжении всей нашей жизни. Каждая ступень развития человека вносит что-то новое в его речевое развитие. Содержание и форма речи человека зависят от его возраста, ситуации, опыта, темперамента, характера, способностей, интересов, состояний. С помощью речи обучаемые изучают учебный материал, общаются, влияют друг на друга и воздействуют в процессе самовнушения.

Каждый человек заинтересован в том, чтобы уметь говорить правильно и хорошо, так как это даёт возможность устанавливать и поддерживать добрые отношения с другими людьми: в семье, в школе, на работе, в общественной жизни помогает добиться успеха в самых разнообразных сферах. Развитие речи ребёнка – это процесс овладения языком, умение пользоваться им как средством познания окружающего мира, усвоения опыта, накопленного человечеством, и как могучим средством общения и взаимодействия людей. Родной язык – это живая связь времён.

Развитие речи и словаря детей, овладение богатствами родного языка составляют один из основных элементов формирования личности, освоения выработанных ценностей национальной культуры, тесно связаны с умственным, нравственным, эстетическим развитием, являются приоритетным в языковом воспитании и обучении в начальных классах.

Как отмечает Р.С. Немов, «с поступлением ребёнка в школу в число ведущих наряду с общением и игрой выдвигается учебная деятельность. В развитии детей младшего школьного возраста этой деятельности принадлежит особая роль. Именно она определяет характер других видов деятельности: игровой, трудовой и общения». На занятиях учитель ставит перед учащимися задачу научиться давать полные и развёрнутые ответы на вопрос, рассказывать по определённому плану, не повторяться, говорить правильно, законченными предложениями, связно пересказывать большой по объёму материал. В процессе учебной деятельности учащиеся должны овладеть произвольной, активной, программированной, коммуникативной и монологической речью.

В школьные периоды дети овладевают важнейшими средствами морфологии и многими формами синтаксиса – в пределах разговорного стиля. Особое внимание в начальных классах уделяется формированию навыков разговорной речи: учащиеся учатся слушать преподавателя, высказываться в присутствии товарищей. В процессе занятий у детей формируются навыки совместной учебной деятельности. Особенно в 1-2 классах активность и самостоятельность детей значительно возрастает.

Одним из направлений в работе по развитию речи в школе является обогащение словарного запаса путём развития орфоэпически правильной речи детей. Это значит совершенствовать их произносительно - слуховую культуру, формировать хорошую дикцию, развивать выразительность речи, повышать культуру живого слова.

Действующие программы по русскому языку для начальных классов обязывают вести работу над звуковой стороной речи детей на протяжении всего начального этапа обучения. Младший школьный возраст считается наиболее благоприятным периодом для становления и совершенствования произносительной культуры. Однако именно в начальной школе обучение живому слову нередко недооценивается учителями; недочёты речи застревают, и исправить их впоследствии уже оказывается очень трудно.

Для успешной работы по развитию звуковой стороны речи учащихся важно показать закономерности и особенности владения орфоэпическими нормами на начальном этапе обучения.

В школе дети начинают овладевать двумя совершенно новыми для них видами речевой деятельности:

чтением и письмом, которые включают в работу зрительный анализатор, что вызывает существенную перестройку ранее сложившихся механизмов в слуховом и речедвигательном анализаторах.

Таким образом, произносительные умения учащихся начальных классов складываются и развиваются под неослабевающим влиянием графической

формы слова, с чем нельзя не считаться при организации орфоэпической работы в начальных классах. Важно представлять конкретный уровень орфоэпической грамотности учащихся начальных классов, знать их типичные произносительные ошибки, а также характер проявления ошибок в двух видах речевой деятельности детей: говорении и чтении. Специфика усвоения орфоэпических норм учащимися начальных классов, а также особенности владения нормами двух видов речевой деятельности «говорением и чтением» требуют конкретизации названной цели. Главная цель обучения орфоэпии в начальных классах заключается в том, чтобы, прежде всего, научить учащихся орфоэпически грамотно читать написанное или напечатанное.

Содержание и форма речи человека зависят от его возраста, ситуации, опыта, темперамента, характера, способностей, интересов, состояний. С помощью речи обучаемые изучают учебный материал, общаются, влияют друг на друга и воздействуют на себя в процессе самовнушения. Чем активнее обучаемые совершенствуют устную, письменную и другие виды речи, пополняют свой словарь, тем лучше уровень их познавательных возможностей и культуры.

Для успешного овладения учащимися литературным произношением необходимо становление и закрепление целого комплекса умений, таких, как:

- умение слушать звучащую речь;
- умение правильно воспроизводить услышанное на основе образца;
- умение дикционно ясно артикулировать звуки, звукосочетания, слова родной речи;
- умение соотносить слышимое и произносимое слово с видимым: определять соответствие звукового и буквенного состава ;
- находить противоречие между литературным произношением и написанием слова .

Формирование и развитие у младших школьников определённых умений и определяет содержание орфоэпической работы в начальных классах, того минимума, который является

обязательным для усвоения русского языка. Он включает орфоэпические правила современного русского литературного языка, а также слова и грамматические формы, значимые с точки зрения литературного произношения и ударения.

Важным фактором, обуславливающим успех развития звучащей речи детей в начальных классах, является наиболее полное использование материала программы по русскому языку, стабильных школьных учебников русского языка и чтения в целях повышения произносительной грамотности учащихся.

Новое предлагаемое слово пополнит активный словесный запас учащихся только в том случае, если оно будет закреплено.

Мало произнести его раз, другой. Дети должны воспринимать его слухом и сознанием возможно чаще. Развитие речи у учащихся процесс управляемый, который идёт по пути расширения их словарного запаса. Поэтому учитель, на всех уроках сообщая новый материал, включает в него и те новые слова, которые являются понятиями. Раскрывая при этом их значение, следует опираться на уже сложившийся словарный фонд, чтобы ранее усвоенные слова не забывались, а вновь усваиваемые – лучше понимались и сохранялись в памяти. Нужно одновременно приучать учащихся пользоваться этими словами при решении конкретных учебных задач, так как пассивный запас является всего лишь подспорьем для пассивной речи, для понимания, а активный запас слов помогает излагать мысль.

Огромную роль в работе по обогащению словарного запаса учащихся играет развитие у них интереса к овладению словом, к пополнению своего личного запаса слов. Опираясь на сформированный у школьников интерес к урокам русского языка, можно успешнее решать задачи расширения их словарного запаса, в том числе формирования у них внимания к незнакомым словам в тексте – слышимом или читаемом. Отсутствие у учащихся интереса к незнакомым словам, невнимание к ним является одной из причин, препятствующей обогащению их словарного запаса.

Нередки случаи неправильного понимания смысла текста, так как учащиеся при его пересказе игнорируют непонятные слова или неправильно их понимают. Для этого следует давать возможность учащимся чаще высказываться, применять активные формы ведения занятий (беседы, дискуссии). Особое внимание при этом надо обращать на молчаливых, замкнутых учащихся, на тех, кто сомневается в своих знаниях, в способности сказать что-либо интересное, новое.

Литература:

1. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. М.: Наука, 1982. 152 с.
2. Карпова С.Н., Труве Э.И. Психология речевого развития ребёнка. Ростов н/Д, 1987. 194 с
3. Горбачевич К.С. Изменение норм русского литературного языка. Л.: Просвещение, 1971.
4. Тихеева Е.И. Развитие речи детей. М., 1985. 144 с. .
5. Жукаускаене Р. Возрастная психология. Вильнюс, 1996. 182 с.

МЕТОДИКИ НАПРАВЛЕННЫЕ НА ОБОГАЩЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Кенджаева Шарофат Бахтияровна

Магистрант Бухарского университета Азии

Факультет образования и практики и теории воспитания (начальное образование)

АННОТАЦИЯ

В данной статье подробно описаны методики, направленные на выявление уровня словарного запаса начального класса, приведены типы упражнений, направленных на данную проблему, а также приведены примеры упражнений, используемых в работе по обогащению словарного запаса в рамках школьной образовательной программы. Также приведены несколько путей отбора слов с целью создания лексического минимума и их особенности. Также рассматривается роль расширения активного словарного запаса младших школьников на уроках русского языка, влияние его формирования на развитие учащихся начальных классов, а также роль учителя начальных классов в формировании лексического запаса учащихся.

Ключевые слова: начальный класс, словарный запас, лексический запас, лексические упражнения, словарные слова.

Введение

Обогащение словарного запаса направлено на то, чтобы учащийся свободно уточнял мысли, устранял повторы слов. При восприятии текста, богатый лексикон позволяет адекватно воспринимать информацию не только через понимание словарных значений слов.

Работа по расширению словарного запаса в начальных классах – это в первую очередь различные лексические работы. К лексическим упражнениям следует отнести такие виды работ, в процессе выполнения которых учащиеся овладевают новыми лексическими понятиями, что положительно сказывается на развитии их речевых умений и навыков. Важную роль в решении задачи языковой подготовки учащихся начальной школы является пополнение активного и пассивного словарного запаса обучающихся. Необходимо научить детей использовать слова в наиболее точном значении. Проблемами развития речи начальных классов, родным языком, который является русский.

Для совершенствования собственно речевой деятельности начальных классов нужна целенаправленная работа по ряду направлений: над расширением кругозора учащихся, сравнивать, оценивать, обобщать: мысли, чувства,

возникающие у детей, - это потенциальные предметы их речевой деятельности; над осознанием школьника системы языка, назначением различных языковых единиц, правил их функционирования, грамотно формулировать мысли.

В настоящее время вопрос по обогащению словарного запаса современного школьника очень актуален. Качество реализуемой коммуникации между людьми на прямую зависит от количества слов, которыми владеет человек. Целью учителя начальных классов является пробудить познавательный интерес учащихся к слову, а также развивать умения размышлять, анализировать, самостоятельно формировать и контролировать собственную устную и письменную речь.

Для определения исходного уровня активного словарного запаса младших была использована методика «Определение активного словарного запаса» и методика «Определение понятий». Работа методики «Определение активного словарного запаса» заключается в том, что младшему школьнику предлагается любая картинка, на которой изображены животные и различные предметы).

Его просят в течение 5 минут как можно подробнее рассказать о том, что изображено и что происходит на этой картинке. Речь ребёнка фиксируется в специальной таблице и затем анализируется. Отмечается частота употребления ребёнком различных частей речи, сложных предложений с союзами и вводных конструкций, что свидетельствует об уровне развития его речи.

В методике «Определение понятий» ребёнку предлагают различные наборы слов, например: Лепёшка, дрова, бабушка, гореть, мука, готовить, ароматный, румяный, вкусно. Перед учеником стоит задача объяснить значение каждого слова из ряда, человеку, который не знает значение данных слов. За каждое правильное определение, ребёнок получает балл.

На уроках русского языка в начальных классах лексическая работа связана с изучением словообразования, грамматики и орфографии. При изучении грамматики, особенно морфологии, происходит не только осознание грамматического строя, но и понимание значения слова. В работе по расширению словарного запаса в начальных классах можно использовать следующие упражнения:

- 1) объяснение лексического значения слова в виде отдельного логического толкования, приведённого в тексте учебника.
- 2) составление тематических групп слов с указанием синонимов, антонимов;
- 3) исправление текста;
- 4) составление словосочетаний, предложений, текста.

Одним из видов работы по обогащению словарного запаса учащихся начального класса является работа по запоминанию и употреблению ряда «словарных» слов (автобус, собака, ворона) . Как правило, учащимся начальным классов трудно

даётся изучение словарных слов, потому что чаще всего ребёнку отводится «пассивная» роль в процессе их изучения.

Именно поэтому в процессе изучения новых слов целесообразно использовать разнообразные способы, например, чтение загадок, прослушивание аудиозаписей с последующим определением предмета, использование наглядного материала, использование синонимов при описании слова.

Заключение

Расширение словарного запаса является важной и ответственной задачей, которую во многом призваны разрешить уроки русского языка, на которых ведётся работа над пополнением активного словарного запаса учащихся. Расширение словарного запаса учащихся начальных классов направлено на то, чтобы обучающиеся владели свободной уместной заменой слов для уточнения своих мыслей. Только у ребёнка, обладающего богатым словарным запасом, будет формироваться правильная грамотная речь, и главная задача учителя начальных классов максимально оптимизировать процесс развития речи и обогащения словаря.

Список литературы:

1. Иванова А.В. Повышение словарного запаса младших школьников.
2. Рагимова С.Р. Способы и пути обогащения словарного запаса младшего школьника.
3. Арсентьева Е.М. Виды работ по обогащению словарного запаса младших школьников.
4. Моргунова А.Н. Методика обогащения словарного запаса учащихся на уроках русского языка.

РОЛЬ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР И УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ОБОГАЩЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Кенджаева Шарофат Бахтияровна

Магистр Международный университет «Азия»

Факультет практики и теории воспитания и образования (начальное образование)

Узбекистан, город Бухара

Статья посвящена роли дидактических игр и упражнений для обогащения словарного запаса в начальных классах.

Аннотация: *в статье рассматривается процесс развития словаря в начальных классах, а также потенциальная возможность дидактической игры как одно из основных средств обогащения словаря учащихся.*

Ключевые слова: *начальный класс, дидактические игры, речевое развитие, словарный запас.*

Речь – великий дар природы, благодаря которому люди получают широкие возможности общения друг с другом. Речь объединяет людей в их деятельности, помогает понять, формирует взгляды и убеждения, оказывает человеку огромную услугу в познании мира. Однако на появление и становление речи природа отводит человеку очень мало времени – дошкольный и школьный возраст. Именно в этот период создаются благоприятные условия для развития устной речи, закладывается фундамент для развития устных и письменных форм речи (чтения и письма) и последующего речевого и языкового развития ребёнка. Словарь – один из компонентов речевого развития ребёнка.

Овладение словарём является важным условием умственного развития, поскольку содержание исторического опыта, присваиваемого ребёнком в онтогенезе, обобщено и отражено в речевой форме и прежде всего в значениях слов. Усвоение словаря решает задачу накопления и уточнения представлений, формирования понятий, развития содержательной стороны мышления. Одновременно с этим происходит развитие операциональной стороны мышления, поскольку овладение лексическим значением происходит на основе операций анализа, синтеза, обобщения. Бедность словаря мешает полноценному общению, а, следовательно, и общему развитию ребёнка. И напротив, богатство словаря является признаком хорошо развитой речи и показателем высокого уровня умственного развития. Ни для кого не секрет, что во время обучения в начальных классах у ребёнка возникают трудности, особенно в овладении русским языком. Это связано с недостаточным уровнем развития речи. Многие

дети с трудом строят фразу, не имеют грамматически правильно оформить предложения, у них бедный словарный запас. Такие недочёты не заметны дома, но выявляются на уроках в школе.

Своевременное развитие словаря - один из важнейших факторов подготовки к школьному обучению считается, что развитие словаря учащихся тесно связано, с одной стороны, с развитием мышления и других психических процессов, а с другой стороны, с развитием всех компонентов речи: фонетико-фонематического и грамматического строя речи.

В методике развития речи задачи словарной работы

были определены следующие :

- *обогащение словаря новыми словами* - усвоение учениками ранее неизвестных слов, а также новых значений ряда слов, уже имеющих в их лексиконе. Обогащение словаря происходит, в первую очередь, за счёт общеупотребительной лексики (названия предметов, признаков и качеств, действий, процессов и др.).

- *закрепление и уточнение словаря* - эта задача обусловлена тем, что у учащихся слово не всегда связано с представлением о предмете. Они часто не знают точного наименования предметов. Поэтому сюда входят углубление понимания уже известных слов, наполнение их конкретным содержанием, на основе точного соотнесения с объектами реального мира, дальнейшего овладения обобщением, которое в них выражено, развитие умения пользоваться общеупотребительными словами.

- *активизация словаря* - усваиваемые детьми слова делятся на две категории: пассивный словарь (слова, которые ученик понимает, связывает с определёнными представлениями, но не употребляет) и активный словарь (слова, которые ученик не только понимает, но активно, сознательно при всяком подходящем случае употребляет в речи). В работе с учащими важно, чтобы новое слово вошло в активный словарь.

Это происходит только в том случае, если оно будет закреплено и воспроизведено ими в речи. Ученик должен не только слышать речь воспитателя, но и воспроизводить её много раз, так как при восприятии участвует, в основном, только слуховой анализатор, а в говорении - ещё и мускульно-двигательный и кинестетический анализаторы. Новое слово должно войти в словарь в сочетании с другими словами, чтобы дети привыкли употреблять их в нужных случаях.

Систематическое применение дидактических игр на уроках и вне его может послужить созданию благоприятных условий для успешной подготовки учеников к обучению новой темы. Для пополнения и активизации словарного запаса эффективными могут быть словесные игры, которые являются разновидностью дидактических игр, направленных на развитие речи ученика.

Дидактические игры - широко распространённый метод словарной работы. Словарные дидактические игры помогают развитию как видовых, так родовых понятий, освоению слов в их обобщённых значениях.

Настольно-печатные игры, например: «Парные картинки», «Домино», «Лото» формируют речь, закрепляют знания учащихся о накоплении существительных в словаре.

Учащиеся учатся видеть особенности предметов и выделять характерные признаки и качества, обогащают словарь прилагательными. Дидактические игры - это обучающие игры, которые влияют на уточнение и обогащение словаря учащихся.

Дидактические упражнения в отличие от дидактической игры не имеет игровых правил. Игровая задача словарных упражнений состоит в быстром подборе соответствующего слова. Она представляет для учеников определённую сложность. Поэтому особое внимание следует уделять подбору речевого материала, постепенности в усложнении заданий, их связи с предыдущими этапами работы над словом.

Основным содержанием лексических упражнений являются различные виды классификации слов: по родовому признаку (по группам: Части речи); по родовому и подрошовому признакам (роды, числа, лица, времена); составление словосочетаний и предложений с антонимами, многозначными словами; распространение предложений.

Отличительной чертой является то, что большинство из них одновременно направлено на формирование грамматической стороны речи: на согласование слов, словоизменение, употребление слова в составе предложения, что объясняется единством лексических и грамматических значений слова. Такой тип упражнений можно назвать лексико- грамматическим. Таким образом, в словарной работе используется совокупность разных методов и приёмов в зависимости от степени овладения ученика слова.

В процессе правильно построенной и систематической словарной работы ученик накапливает необходимый запас слов, постепенно овладевает способами выражения в слове определённого содержания и в конечном итоге приобретает умение выражать свои мысли наиболее точно и полно .

Таким образом, учащиеся начальных классов должен овладеть таким словарём, который позволил бы ему общаться со сверстниками и взрослыми, успешно обучаться в школе, понимать литературу. Развитие активного словаря у учащихся посредством дидактической игры будет достаточно эффективным, так как дидактическая игра представляет собой многоплановое, сложное педагогическое явление.

Именно в дидактической игре учащийся получает возможность совершенствовать, обогащать, закреплять, активизировать свой словарь

Использованные источники:

1. Алексеева М. М., Яшина Б. И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. - 3-е изд., стереотип. - М.: Издательский центр «Академия», 2000.
2. Мухина В. Детская психология. - М.: ООО Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000
3. *Выготский Л.С.* Мышление и речь / под ред. В. Колбановского. М. Л., 1934. С. 262–264, 268–270.
4. *Жинкин Н.И.* Психологические основы развития речи // В защиту живого слова: сб. статей / сост. В.Я. Коровина. М.: Просвещение, 1966. С. 5–25.

**HOZIRGI KUNDA CHET TILLARIGA BO'LGAN EHTIYOJ VA ULARNI
BARTARAF ETISH.*****Pardayeva Go'zal Ahrorkul qizi****Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti,
Xorijiy tillar fakulteti 2-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Hozirgi kunda chet tillariga bo'lgan ehtiyoj va ularni bartaraf etish haqida fikr yuritladi.

Kalit so'zlar: Uzluksiz ma'naviy tarbiya, konsepsiya, ma'naviy-axloqiy, professional.

Bugungi tezkor rivojlanayotgan zamonda ilm-fan, texnika ham shiddat bilan o'sib bormoqda. Har bir sohada taraqqiyot ilgari qadam tashlamoqda. Xususan, ilm-fanda ham katta o'zgarishlar, sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Har bir fanni yangi innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanib talabalarga yetkazib berish bugungi kundagi ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti Islom Abdug'aniyevich Karimovning 2012 yil 13 dekabrda PQ 1875 sonli qarori qabul qilingandan so'ng mamlakatimizda chet tillarni o'qitishga, o'rganishga bo'lgan e'tibor yanada kuchaydi. Yurtimizda chet tillarni o'qitilishida yangicha bosqich, yangucha davr boshlandi. Chet tili darslarining o'qitilishi jarayonida ilgor pedagogik texnologiyalarni, interfaol, innovatsion usullardan, kommunikativ-axborot vositalaridan foydalanish talab qilinmoqda. Respublikamizda chet tilining o'qitilishi, chet tili o'qituvchilarining bilim va ko'nikmalarini baholashning umumevropa ramkalari tavsiyanomalari (CEFR) ga mos ravishda yangi usul va talablari ishlab chiqildi. Unga ko'ra umumtalim maktablari va kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun darsliklar yaratildi. Ushbu talablarga mos ravishda o'quv xonalari stendlar va yangi axborot kommunikativ texnikalar bilan jihozlandi. Chet tili o'rganishga bo'lgan talab ham kundan kunga oshib bormoqda. Chet tili fani to'rt aspectga (o'qish, yoish, tinglab tushunish va gapirish) bo'linib, ularning har biri bo'yicha alohida tushuncha va ko'nikmalar berilmoqda. Ta'lim texnologiyalari, bu ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishdir. Shuningdek, ta'lim jarayoniga zamonaviy innovatsion texnologiyalarini olib kirish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Xususan, chet tilini o'rganishda bunday axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning bir qancha afzalliklari mavjuddir. Til o'rganish va o'qitishda zamonaviy texnologiyaning roli beqiyosdir. Texnologik vositalardan foydalanish chet tili o'rganishning har bir aspect (o'qish, yoish, tinglab tushunish va gapirish)ida qo'l keladi. Masalan, tinglab tushunish uchun, albatta kompyuter,

player, CD diskarsiz bu jarayonni amalga oshirish mumkin emas. Tinglab tushunish til o'rganishning eng muhim qismlaridan biridir. Bunda o'quvchi bir paytning o'zida so'zlovchining talaffuzi, grammatik qoidalarga rioya qilganligi, so'z boyligi va uning ma'nolariga e'tibor berishi talab qilinadi. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda o'quvchilar ham axborot kommunikatsion texnologiyalarni yaxshi bilish va ulardan foydalana olishi muhim omil hisoblanadi. Chet tilini zamonaviy texnologiyalardan foydalanib o'rgatish va o'rganish eng samador usullardan biridir.

Ingliz tili (inglizcha: English) — hind-yevropa oilasining german guruhiga kiruvchi til. Ingliz xalqining tili. Avstraliya, AQSH, Birlashgan Qirollik, Hindiston, Irlandiya, JAR, Kanada, Liberiya, Malta va Yangi Zelandiyaning rasmiy tili. Ingliz tili dunyodagi eng ko'p ishlatiladigan tillar ichida 3-o'rinda turadi (Ispan hamda Mandarin Xitoycha tillardan keyin). Yevropa Ittifoqining asosiy tili. Ingliz tili Milliy nomi English. Mamlakatlar: Angliya va 75 dan ortiq mahalliy shaxslar. So'zlashuvchilarning umumiy soni 379 007 140 va 753 359 540. Turkumlanishi: Til oilasi: Hind-Yevropa. Alifbosi: Lotin alifbosi. Til kodlari: ISO 639-1 en, ISO 639-3 eng. [1] Ingliz tili BMTning rasmiy ish yuritish tillaridan biri, Buyuk Britaniya, Irlandiya, Shim. Amerika, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Osiyo va Afrikadagi ko'pgina mamlakatlarda tarqalgan. Bu tilda yer yuzidagi 400 milliondan ortiq kishi gaplashadi (1992). Buyuk Britaniya va Shim. Irlandiya, AQSH, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Kanada (fransuz tili bilan birga), Irlandiya (irland tili bilan birga), Hindiston va 15 ta Afrika davlati (JAR, Nigeriya, Gana, Uganda, Keniya, Tanzaniya va b.)da rasmiy til sifatida qo'llaniladi.

Ingliz tili qadimgi german qabilalari (ingliz, saks va yut)ning tillaridan kelib chiqqan. Ingliz tili Angliyaning Anglo-Sakson qirolliklari hamda hozirgi janubiy-sharqiy Shotlandiya yerlari avvalgi Norzumbriya qirolligida vujudga keldi. Tarixiy manbaalarga ko'ra, eski ingliz tili juda ko'plab shevalar turkumini o'z ichiga oladi. Qadimiy ingliz tili (7—11-asrlar) anglosaks tili deb atalgan va 4 shevaga ega bo'lgan: nortumbriy, mersiy, uestek va kent. 9—11-asrlarda uestek shevasi asosida adabiy ingliz tili shakllangan. Bu shevalar turkumi Buyuk Britaniyaning sharqiy qirg'og'iga nemis qabilalari bo'lmish anglo-saksonlar tomonidan keltirilgan. English (ingliz) so'zi Angles so'zidan kelib chiqqan bo'lib, bu xalqning ajododlar yurti Angeln hozirgi Schleswig-Holstein bo'lgan. Ingliz so'zlarning ko'pchiligi Lotin tilidan olingan, vaholanki lotin tili Xristian Cherkovi hamda Yevropa tafakkur doirasining tili edi. Vikinglarning 8 hamda 9-asrdagi istilosidan keyin ingliz tili eski norz-tilining bir qismini o'zlashtirdi. Angliyaning 11-asrda Normandlar tomonidan egallanilishi norman fransuz tilinin ingliz tili bilan qorishishiga olib keldi. Aynan shu sababli ingliz tili lug'aviy va imloviy tarzda roman tillar turkumiga aloqador. O'rta ingliz tili (12—15-asrlar) urg'usiz unlilarning reduksiyaga uchrashi natijasida fe'llik so'z

birikmalari ko‘p o‘zgarishlarga uchragan. 16—17-asrlarda yangi ingliz tili yuzaga kelgan. Buyuk Britaniyaning 17 va 20-asr o‘rtasidagi kuchli rivojlanishi hamda AQSHning 20-asrdagi dunyoviy tasiri ostida ingliz tilining xalqaro nufuzi oshdi. Hozirda ingliz tili o‘z hududiy shevalariga ega. Buyuk Britaniyada shotland shevasi, shim., jan., markaziy shevalar guruhi, AQShda Sharqiy, O‘rta Atlantika (markaziy), jan.sharqiy, o‘rta, g‘arbiy shevalar guruhi mavjud. Ingliz tili fonematik tizimida o‘ziga xos unlilar va undoshlar mavjud. Boshqa german tillaridan ingliz tili analitik qurilish belgisi bilan farqlanadi. Grammatik munosabatlarni ifodalashda yordamchi so‘zlar (artikl, yordamchi fe‘llar, predloglar) va so‘z tartibi katta ahamiyatga ega. Ingliz tili boshqa tillar (lotin, fransuz, italyan, ispan va b.)dan 70 % ga yaqin so‘z qabul qilgan. Ingliz tilining amerikacha variantini Buyuk Britaniya variantidan farqini shu bilan izohlash mumkinki, Shim. Amerikaga dastlab ko‘chib kelganlar (1607) London va uning atrofidan, keyingilari esa Shim. Britaniya va Irlandiyadan kelishgan. AQSH tilida Britaniyadagi singari yorqin ifodalangan shevalar yo‘q. Prof. X. Kurat taxriri ostida chiqqan „AQSH va Kanadaning tilshunoslik atlasida“ (1939) yetti sheva, shu jumladan, tarqalishi hududi jihatidan eng salmoqli bo‘lgan AQShning markaziy va shim. viloyatlari shevalari ajratib ko‘rsatilgan; u AQShda asosiy adabiy me‘yor hisoblanadi. Ingliz tilining amerikacha va Buyuk Britaniya variantlari o‘rtasidagi farq leksikada va ma‘lum darajada fonetikada namoyon bo‘ladi; grammatikasidagi farq sezilarli emas. Ingliz tilining mavjud Kanada, Avstraliya, Yangi Zelandiya va JAR adabiy variantlari xususida ham shunday fikrni aytish mumkin.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. **Sh.Qurbonov Mustaqillik poydevori. «Xalq ta’limi» jumali. 2003, №5. 4-13-betlar.**
2. **Barkamol avlod orzusi. - T.: «Sharq», 1998, 144-b.**
<http://www.ismanov.com> — Ochiq internetda lug‘at
3. <http://greylib.align.ru/> — Ingliz va boshqa chet tillarda adabiyot
4. <http://uztranslations.net.ru/> — UzTranslations — Tarjimonlar va tilshunoslar portal
5. <http://linguists.narod.ru/> — Linguists — Ingliz tiliga oid lug‘atlar, darsliklar va qo‘llanmalar
6. ↑ (unspecified title)
7. O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

**O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHNING UZLUKSIZLIGI
VA UZVIYLIGINI TA'MINLASH**

*Samarqand viloyati pedagoglarni
yangi metodikalatga o'rgatish
milliy markazi "Pedagogika va psixologiya
ta'lim texnologiyalari kafedrasida katta o'qituvchisi
Oqilova Kamola Sadullayevna*

Annotasiya. Maqolada o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va uzluksizligining mohiyati, uning o'ziga xosliklari yoritilgan, o'qituvchilarni uzluksiz kasbiy rivojlantirish masalalari, malaka oshirish tizimida olib borilgan tadqiqot ishlari tahlil qilingan hamda o'qituvchilarda motivasion tayyorlik kompetentligini rivojlantirish tushunchalari olimlar tomonidan tahlillari berilgan.

Tayanch so'zlar: pedagog, rivojlanish, uzluksizlik, motivasiya, motivasion tayyorlik, uzluksizlik, malaka oshirish.

Аннотация. В статье выделены сущность профессионального развития и непрерывности педагогов, его особенности, проанализированы вопросы непрерывного профессионального развития педагогов, научно-исследовательская работа, проводимая в системе повышения квалификации, а также концепции развития компетентности мотивационной готовности. в учителях анализируются учеными.

Ключевые слова: педагог, развитие, преемственность, мотивация, мотивационная готовность, преемственность, профессиональное развитие.

Abstract. The article highlights the essence of professional development and continuity of teachers, its features, analyzes the issues of continuous professional development of teachers, research work carried out in the system of advanced training, as well as the concept of developing the competence of motivational readiness. in teachers are analyzed by scientists.

Key words: teacher, development, continuity, motivation, motivational readiness, continuity, professional development.

Dunyoda hech bir jamiyat yo'qki, uning rivojida ham, tanazzulida ham inson omili hal qiluvchi rol o'ynamagan bo'lsin. Insonlarning jamiyatdagi o'rni esa, umumiy taraqqiyotga qo'shgan hissasi bilan belgilanadi. Xalqaro munosabatlarning integratsiyalashuvi va mamlakatlarning jahon maydonida raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy omili sifatida inson kapitalini rivojlantirishga bo'lgan zarurat, davlatlarning ta'limga oid siyosatini takomillashtirishga undamoqda. Jamiyat rivojidagi yangilanish zarurati va ehtiyoji zaminida ta'lim-tarbiya omili hamda bunda

o'qituvchi asosiy poydevordir. Shu bois har bir jamiyat kelajagi uning ajralmas qismi bo'lgan ta'lim tizimining rivojlanish darajasi o'qituvchining mahorati bilan belgilanadi. O'qituvchilarni kasbiy rivojlantirishning uzluksizligi va uzviyligini ta'minlash bugungi zamonaviy ta'lim jarayonlarining muhim va ajralmas qismi hisoblanadi.

Keyingi yillarda uzluksiz ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, unga ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda umuta'lim maktablarida ta'lim berishning sifat va samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi bejiz emas. Bu borada davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyevning: "Agar rahbarlar, muallimlar Yangi O'zbekistonga munosib harakatlar qilsa, farzandlarimizni davr talabiga munosib o'qitishimiz mumkin. Xalqimiz bizga eng katta boyligini – zurriyodini ishonib beryapti, bu juda katta mas'uliyat. Shuni his qilib, o'zimizni qiynab, maktabni isloh qilsak, kelajakka zamin yaratamiz", – degan ta'kidlari, shuningdek, davlatimiz rahbarining maktab o'qituvchilarini yangi metodikalar asosida qayta tayyorlash bo'yicha umummilliy loyiha boshlanishini e'lon qilishi, ushbu yangi tizim doirasida kelgusi 3-4 yilda maktablardagi barcha sinf o'qituvchilari yangi metodika asosida o'qitilishi, buning uchun har bir hududdagi Malaka oshirish markazlari negizida pedgoglarni yangi metodikalarga o'rgatuvchi Milliy ta'lim markazlarining tashkil etilishi borasidagi sa'y-harakatlar mavzuni yanada mustahkam g'oyaga aylantirmoqda.

Uzluksiz ta'lim tizimidagi yangilanishlar hamda mazkur ta'lim turlarining maqsadiga asosan ta'lim mazmunining belgilanishi, yangi avlod dasturlari, darsliklarining yaratilishi, shiddat bilan kirib kelayotgan o'zgarishlar – ta'lim berish muammosiga yangicha yondashuvni talab qiladi. Shu bois keyingi yillarda pedagogika va o'qitish metodikasi oldida turgan vazifalardan biri – nafaqat ta'lim turlari va bosqichlarini, balki, avvalo, mazmunni o'quvchiga singdiruvchi o'qituvchining kasbiy rivojlanishini, uning o'zgarishlarga, zamon bilan hamnafas bo'lishga motivatsion tayyorligini ta'minlashni ilmiy asoslab berishga qaratiladi.

Zero, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida qayd qilingan "o'quv dasturlari doirasida mualliflik dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish, o'qitish uslubiyotini ishlab chiqish, shuningdek, tegishli o'quv fanlari, kurslari, modullaridan foydalanish, ijodiy faollik ko'rsatish" talabini amalga oshirishda ham o'qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishga motivatsion tayyorligini rivojlantirish alohida o'rin tutadi. Shu o'rinda ta'limda uzviylik va uzluksizlik tushunchalarining mohiyatiga to'xtalish o'rinli bo'ladi.

Pedagogikada ta'limning uzviyligi va uzluksizligi tamoyiliga alohida urg'u berilishi bejiz emas. "Bu tamoyil, – deb yozadi professor J.Hasanboyev, – ta'limda zarur fiziologik-psixologik qonuniyat hisoblanib, bilimni mantiqiy bog'liqlikda o'rganishni ta'minlab beradi. Har bir fan bo'yicha dasturiy va uslubiy tavsiyanomalar

yaratishda joriy qilinadi va ular tushunchalar, dalillar va boshqa fikrlar orasidagi aloqadorlikdan kelib chiqqan qonun va qoidalar bilan amaliy ishlarni bajarish o'rtasidagi mantiqiy bog'liqliklarni o'rganish orqali amalga oshiriladi".

Ta'limning uzluksizligi, uzviyligi g'oyasi uzoq asrlarga borib taqaladi. Jumladan, Aflotun, Suqrot, Konfusiy, Arastu, Seneka, Beruniy, Imom al-Buxoriy va boshqa mutafakkirlar tomonidan ta'limning uzluksizligiga alohida e'tibor qaratilgan bo'lsa, Yan Amos Komenskiy uning maxsus tizimini yaratishga muvaffaq bo'ldi. U birinchi marta ta'limda ketma-ketlik, tizimlilikka asos soldi. Keyinchalik I.P.Pavlov inson oliy nerv faoliyatining muhim xususiyati bo'lgan tizimlilikning uzviylik bilan aloqadorligini tabiiy-ilmiy nuqtai nazardan isbotladi.

Umuman olganda, uzluksizlik – o'zaro mantiqiy izchillik asosida bog'langan hamda soddadan murakkabga qarab rivojlanib boruvchi va bir-birini taqozo etuvchi bosqichlardan iborat yaxlit ta'lim tizimi sifatida ta'riflansa, uzviylik esa ta'lim-tarbiya jarayonining muayyan ketma-ketlik asosida tashkil etilishini ifodalovchi muhim sifat bo'lib, u ma'lum bosqichda avvalgi bosqich o'quv faoliyati mazmunini tashkil etuvchi bilim, ko'nikma va malakalarning mustahkamlanishi, kengaytirilishi va chuqurlashtirilishini ta'minlaydi.

O'qituvchini uzluksiz kasbiy rivojlantirishga shu nuqtai nazardan qaraganda, o'qituvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetentliklariga qo'yilgan davlat talablari har bir fan kesimida alohida ko'rsatilganligi, ushbu talablarni amalga oshirishda ularning ijodkorligi, tanqidiy fikrlashi, o'z ustida ishlashi, kasbiy rivojlanishda, shaxsiy samaradorlikka erishishda tizimli ishlarni yo'lga qo'yilayotgan bo'lsa-da, biroq ba'zan pedagog xodimlar tomonidan olib borilayotgan ishlar ko'lamida mas'uliyatni his etmaslik holatlaridan ham ko'z yumib bo'lmaydi.

Holbuki, ta'lim amaliyoti uzluksizlik, uzviylik uni o'zlashtirish samaradorligining muhim sharti bo'lib, falsafiy, psixologik va pedagogik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Jumladan, "uzviylik" kategoriyasi falsafiy jihatdan "rivojlanish" kategoriyasi bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Rivojlanish nuqtai nazaridan uzviylik ham sifat o'zgarishlari jarayoni, ham yangi sifatni hosil qilish maqsadida bir darajadan ikkinchi darajaga o'tish tarzida talqin etiladi, oldingi bosqichlarda qo'lga kiritilgan natijalarning rivojlanishini nazarda tutadi. Ta'lim tizimida uzviylik tushunchasiga turlicha ta'riflar berilganini kuzatish mumkin. Jumladan, taniqli rus olimi B.G.Ananyev: "Ta'limdagi uzviylik o'quvchilar fan asoslarini egallashi jarayonida olgan bilimlar tizimining vaqt nuqtai nazaridan rivojlanishidir", – deb yozsa, boshqa bir metodist Sh.I.Ganelinning fikricha, "...uzviylik – bu o'quvchilar tomonidan o'rganilayotgan o'quv material uchun tayanch bo'luvchi mavjud bilim, ko'nikma va malakalarning amalda shunday qo'llanishi va istiqbol rivojlanishidirki, ular asosida bilimlar o'rtasida turli aloqalar yuzaga keladi, kursning asosiy g'oyalari

ochiladi, eski va yangi bilimlarning o‘zaro aloqadorligi ta’minlanadi, natijada o‘quvchilarda puxta va chuqur bilimlar tizimi shakllanadi”.

S.M.Godnik tadqiqotlarida esa uzviylik qonuniyat, tamoyil, omil, sharoit, usul, qoida, vosita sifatida e’tirof etiladi. Uning xulosasiga ko‘ra, “tor ma’noda uzviylik jarayoni – bu ta’limning turli bosqichlari orasidagi ketma-ketlik uzilishlarini to‘ldiruvchi pedagogik namoyishlarning tartibi. Keng ma’noda bu namoyishlar pedagogik faoliyatning umumiy kontekstiga kiritiladi”. S.M.Godnik boshqa bir asarida fikrlarini davom ettirib “pedagogik jarayon va hodisalar orasidagi uzviylik deganda, eski va yangi, yangi va eski o‘rtasidagi shunday aloqa tushuniladiki, bu sharoitda vujudga keladigan dialektik qarama-qarshiliklar mos jihatlarni tashkil qilgan aloqadorlik asosida hal qilinadi”, deb ta’kidlaydi. Ushbu ta’riflarning aynan biz ta’kidlamochi bo‘lgan ifodasi o‘qituvchini uzluksiz kasbiy rivojlanishining muhim omili bo‘lib xizmat qiladi.

Taniqli psixolog S.L.Rubinshteynning fikricha, uzviylikning mohiyati shundaki, o‘qitish jarayonining har bir bosqichi avvalgisining negizida yuzaga kelganligi, uning ichki sharoitini tashkil etganligi sababli barcha bosqichlar o‘rtasida o‘zaro aloqa mavjud.

Boshqa bir tadqiqotchi Yu.A.Kustov “o‘quv bilishdagi uzviylikning mazmun-mohiyati yuqoriroq ilmiy asosdagi bilim, ko‘nikma va malakalarni kengaytirish hamda chuqurlashtirishning bosqichli jarayonida eski, yangi va istiqbol o‘rtasida zarur aloqalarni o‘rnatishdan iboratdir” – deb ta’kidlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak psixologiyada uzviylik murakkab psixologik rivojlanish qonuniyatlari, yosh bilan bog‘liq o‘zgarishlarni o‘rganish; bilimlarni bosqichma-bosqich o‘zlashtirish; faoliyatning yetakchi turlari o‘zgarishi doirasida ko‘rib chiqiladi.

Pedagogik jihatdan esa uzviylik, birinchidan, didaktik tamoyil, ikkinchidan, ta’lim jarayonini samarali tashkil etishga ko‘maklashuvchi jarayon, harakatga keltiruvchi kuch (ta’lim jarayonini amalga oshirishga yordam beruvchi omil), ta’lim, rivojlanish va tarbiya jarayonida majburiy bajarilishi kerak bo‘lgan talab sifatida izohlaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF–5712-son Farmoni. – QHMMB, 29.04.2019. 06/19/5712/3034-son.
2. Pedagogika: ensiklopediya. II jild / tuzuvchilar: jamoa. – Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2015. – 376 b.
3. Pedagogika / V.A.Slastyonin, I.F.Isayev, Ye.N.Shiyanov; Pod red. V.A.Slastyonina. – M.: «Akademiya», 2002. – 576 s.

4. Shodiyeva M.J. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari malakasini oshirish tizimining o'quv-metodik ta'minotini takomillashtirish: ped. fan... (PhD) diss. – Toshkent, 2019. – 220 b.
5. Shodmonova M.B. Malaka oshirish tizimida ona tili va adabiyot o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish texnologiyalarini takomillashtirish: ped. fan... (PhD) diss. – Toshkent, 2019. – 182 b.
6. Qo'ysinov O.A. Kompetentli yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik ijodkorligini rivojlantirish texnologiyalari: diss. ... ped. fan. dok. (DSc). – Toshkent, 2019. 237 b.
7. Elektron resurs: [http: /www.yspu.ru/projects/infomet/preemstvennost/Ssilki.htm](http://www.yspu.ru/projects/infomet/preemstvennost/Ssilki.htm).

**TEMURIYLAR DAVRIDA O'RTA OSIYONING ME'MORCHILIK
MADANIYATI***Namangan davlat universiteti**Tarix yo'nalishi 3-kurs talabasi***Abdullayev Zohidjon**

Annotatsiya: Temur va temuriylar davri O'rta Osiyo madaniyatida alohida davrni tashkil qiladi. Madaniyat tarixida klassik davr hisoblangan bu davr xususan, o'zbek madaniyatining bugungi huquqiy joylashuvida asos bo'lib xizmat qiladi. Avvalo, bu davr madaniyati Temur asos solgan kuchli davlatchilik tamoyillari asosida shakllangan ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot bilan bog'liqdir..

Kalit so'zlar: Bibixonim jome masjidi, bronza shamdonlar, kubik shaklidagi maqbara (chahartak), Ko'ksaroy, [madrasalar](#), saroylar, karvonsaroylar, Jamoat binolari, masjidlar.

Temuriylar davrida O'rta Osiyoning mustaqil bir davlat qilib birlashtirilishi mamlakatning iqtisodiy-madaniy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ilm-fan, adabiyot va san'at, hunarmandchilik va me'morchilik ravnaq topdi. Mamlakat va poytaxt Samarqandning obodonchiligi yo'lida mahalliy va chet mamlakatlardan ko'plab fan va san'at ahllarini, hunarmand me'morlarni va musavvirlarni to'pladi.

Temur markazlashgan davlat tuzish jarayonida ishlab chiqarishga, xususan qishloq xo'jaligiga alohida e'tibor berdi. O'rta Osiyoda qishloq xo'jaligi sun'iy sug'orishga bog'liqligini yaxshi tushungan Temur Angor kanalini qazdirdi va Murg'ob vodiysida sug'orish ishlarini yo'lga qo'ydi. Samarqand va Shahrisabz shaharlari oqar suv bilan ta'minlandi. Lalmikor yerlarda ariklar qazildi. Dehqonchilikda donli ekinlar, paxta, zig'ir ekilgan. Bo'yoq uchun ro'yan o'simligi, shuningdek pillachilikda tutlar ko'p ekilgan. Uzum, limon yetishtirilgan.

Ulug'bek davrida Bog'i maydonda turli o'simliklar ekilib, Bog'cha nomli bog'barpo etilgan. Temur Samarqand atrofida Bag'dod, Sultoniya va Sheroz nomli qishloqlar qurdiradi. Temur va Ulug'bek davrida qo'ychilik va yilqichilikka alohida e'tibor berilgan.

Bu davrda tog'-kon ishlari yo'lga qo'yilib, turli ma'danlar qazib olinishi tufayli hunarmandchilik rivojlangan. Obodonchilik, sug'orma dehqonchilikning rivojlanishi iqtisodiy hayotda muhim soha-hunarmandchilik, savdo va tovar-pul munosabatlarining taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. hunarmandchilik tarmoqlarining ko'payishi tufayli shaharlarda hunarmandchilik mahallalarining soni ortib, yangi bozor rastalari, tim va toqlar qurildi. To'qimachilik, kulolchilik, chilangarlik, temirchilik va binokorlik sohalari asosiy o'rin tutgan. Samarqand, Buxoro, Toshkent, Shohruhiya, Termiz,

Shahrisabz, qarshi shaharlarida yangi hunarmandchilik mahalalari qurilib, savdo markaziga aylandi. Ip, jun, kanop tolasidan gazmollar to‘qilgan. Ipakdan shoyi gazlamalar atlas, kimxob, banoras, duhoba, horo, debo kabi gazmollar to‘qilgan.

[Temur](#) uchun amalga oshirilgan me‘moriy inshootlarning ko‘rkamligi siyosiy ahamiyatga ega edi. Buning dalili sifatida [Oqsaroy](#) binosi peshtoqiga yozilgan "Agar bizning kuchimizga ishonch hosil qilishni xohlasangiz., bizning binolarimizga qarang!" [1] degan yozuvni keltirish mumkin.

Ushbu me‘morchilikning o‘ziga xos xususiyatlari — muhtashamlik, ulkanlik, ko‘rinishning ko‘rkamligi va bezatishning yangi uslublaridan foydalanish. Shahar markazidagi maydon ([o‘zbekcha](#): maydon : [Registon](#)) qal’a bilan o‘ralgan. Suv ta’minoti [ariqlar](#) tizimi orqali amalga oshirilgan. [Xonaqohlar](#) sayohatchilar va savdogarlar joylashishi uchun yaratilgan. Jamoat binolari masjidlar ([Ko‘k masjid](#)), [madrasalar](#), saroylar (Ko‘ksaroy) va karvonsaroylardan iborat bo‘lgan. [Ulug‘bek rasadxonasi](#) balandligi 30 metr bo‘lgan uch qavatli o‘ziga xos inshoot edi. Bino ichidagi hovli ko‘pincha (50 ga 55 m) [2] shaklida bo‘lgan.

Temuriylar davriga xos bino kubik shaklidagi maqbara (chahartak) bo‘lib, bino ustida tekis, asosan ko‘k (firuza) [gumbaz](#) joylashgan .Hoja Ahmad [Yassaviy maqbarasi](#) gumbazining balandligi 44 metr, diametri 22 metr. Temuriylar davridagi binolarning muhim qismi alohida ajralib turadigan [peshtoq](#) — [ayvon](#) edi. [Bibi-Xonim](#) jome masjidining balandligi 33 metrga yetadi, [Oqsaray](#) binosi esa undan ham balandroq edi — 70 metr. Asosiy qurilish materiali ganch ohak bilan mahkamlangan g‘ishtdir. G‘isht gips bilan qoplangan. Mayolika gumbaz qoplamasi uchun ishlatilgan. Tashqi ko‘rinishni bezatishda plitkalar [mozaikasi](#) (moarrak) [3], shuningdek, [marmar](#)tosh lardan foydalanilgan.

[Bibixonim jome masjidining](#) tashqi bezatish uslublari [Samarqand](#) ([O‘zbekiston](#))

Binolar me‘morchiligida balandligi 9 metr (eni 4 metr va chuqurligi 3 metr) gacha bo‘lgan qurilish uslubi amaliyotda kam uchraydi [4] . Devorlarga gilamlar, kiygizlar, qurollar osilgan. Derazalar rangli oynali [vitrajlar](#) va ochiq [panjaralar](#) bilan bezatilgan. Sun’iy ravishda yoritish uchun devorga o‘rnatilgan bronza shamdonlardagi shamlar va oltin qandillar ishlatilgan.

Mashhaddagi Gavharshod Begim masjidi

Hirotdagi Gavharshod Begim maqbarasi

Naqqoshlikda foydalaniladigan bezak turlari xilma-xildir. Xattotlik [kufiy yozuvi](#) bilan ifodalanadi ([Alloh](#) va [Muhammad](#) soʻzlari eng koʻp ishlatilgan). Geometrik jihatdan girih, medalyon, spiral, [romb](#) va olti burchak shakli qoʻllanilgan. Gulli usulda bezatishda [5] poya va gullar bir-biriga bogʻlangan holda boʻlgan. Qurilishda asosiy ishlatilgan [ranglar](#) „firuza-koʻk“, bezatishda esa „koʻk-oltin“ [6] boʻlgan. Temuriylar shoiri [Alisher Navoiy](#) havorang [7] (moviyrang) va [indigo](#) [8] ranglarini ajratadi. Shuningdek, meʼmorchilikda yashil, qizil, sariq, qora va oq ranglar([ganch](#)) mavjud. Plitkalardan tozalangan yuza qismlari [alebaster](#) bilan qoplanishi mumkin.

Peyzaj sanʼati maʼlum bir rivojlanishga erishdi. [Amir Temur bogʻlari](#) baland devor (duval) bilan oʻralgan kvadrat shaklda edi. Bogʻning burchaklarida minoralar, markazda esa ayvonlar yoki saroylar turardi. Ichki maydon 4 ta qismga boʻlingan (chorbogʻ). Bogʻning kengligi 3 ta xiyobondan iborat [boʻlib](#), uning atrofida bir necha qator boʻlib daraxtlar (chinor, qaragʻay, [sarv](#) va oq terak [9]) oʻsgan. Bogʻning ichki qismidagi suzish havzasi ([oʻzbekcha](#): hovuz) kvadrat shaklida boʻlgan [10] Mevali daraxtlardan asosan [behi](#), oʻrik, shaftoli, olcha va gullardan iris, [binafsha](#), [zaʼfaron](#), krokus, [lola](#) va [atirgullar](#) ekilgan.

Temuriylar meʼmorchiligi 16—18-asrlarda [Markaziy Osiyo](#), [Hindiston](#) va [Eronda](#) yangi tashkil topgan uchta davlat meʼmorchiligining boshlangʻich nuqtasi boʻlib, ularda bir qancha umumiy rivojlanish belgilari kuzatilgan.

Bunda rivojlanayotgan savdo-sotiq, diplomatik aloqalar va hunarmandlar munosabati muhim rol o'ynadi. Shunday qilib, 17-asr o'rtalarida Buxorodagi [Abdulazizxon madrasasining](#) tashqi ko'rinishi hind me'morchiligi manzarasi aks ettirilgan devoriy suratlar bilan bezatilgan. Bu ko'rinish Agra shahridagi mashhur [Toj Mahal](#) maqbarasi qurilishida ishtirok etgan [\[11\]](#) Buxorolik 2ta o'ymakor usta va Samarqandlik gumbaz quruvchisi tomonidan yaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov B. A. Amir Temur. Jizn i obshchestvenno-politicheskaya deyatel'nost' / Mukminova R. G., Pugachenkova G. A.; pod red. Rtveladze E. V.. — Tashkent : Universitet, 1999. — 263 s.
2. Yusupova M. A. K problemam izucheniya zodchestva stran Tsentralnoy Azii XVI—XVII vekov // Obshchestvennie nauki v Uzbekistane. — 1995. — № 5-6-7-8.
3. Yayitmetov A. Temuriylar davri o'zbek adabiyoti. T., 1996 y. 8-10 betlar.

**KORXONALARDA BRENDING MEXANIZMINI AMALGA
OSHIRISHNING DOLZARBLIGI**

Noiba Qodirova Maxmud qizi– Toshkent

Davlat Iqtisodiyot Universiteti

Samarqand filiali magistranti

Ilmiy rahbar - Iqtisodiyot Fanlari Doktori, professor

O.Murtazayev

Annotatsiya: mazkur maqolada Samarqand viloyatida joylashgan korxonalarda ishlab chiqarilayotgan tayyor va yarim tayyor mahsulotlarni milliy brend darajasiga olib chiqishning marketing strategiyalari va branding mexanizmining samaradorlik darajasi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: milliy tovar, milliy brend, branding mexanizmi, mahalliy brend, marketing strategiyasi, raqobatbardoshlik salohiyati, iste'molchi tanlovi, imidj, stil, investitsion jozibadorlik

Аннотация: в данной статье показан уровень эффективности маркетинговых стратегий и механизма брендинга доведения готовой продукции и полуфабрикатов, производимых на предприятиях, расположенных в Самаркандской области, до уровня национального бренда.

Ключевые слова: национальный бренд, национальный бренд, механизм брендинга, локальный бренд, маркетинговая стратегия, конкурентный потенциал, потребительский выбор, имидж, стиль, инвестиционная привлекательность.

Annotation: this article shows the level of effectiveness of marketing strategies and the branding mechanism for bringing finished products and semi-finished products produced at enterprises located in the Samarkand region to the level of a national brand.

Key words: national brand, national brand, branding mechanism, local brand, marketing strategy, competitive potential, consumer choice, image, style, investment attractiveness.

Kirish

Mamalakatimiz mustaqillikdan so'ng korxonalar faoliyatida va mahalliy bozorlarni milliy tovarlar bilan taminlashda bosqichma-bosqich tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirmoqda, va korxonalar va tashkilotlar faoliyatini samarali tarzda tashkil etish va korxonalardagi iqtisodiy amaliyotlarni bozor iqtisodiyoti talablari darajasiga moslashtirish zaruriyatini muhim vazifalar qatoriga qo'yimoqda. Biznesni boshlashda e'tibor berish kerak bo'lgan birinchi narsa bu brenddir va brend marketing kommunikatsiyalari tizimining firma stili va uning elementlarini ishlab chiqish,

firmani raqobatchilardan ajratib turuvchi o'ziga xos imidjini yaratish sohasi hisoblanadi.

Milliy tovarlarni milliy brend darajasiga olib chiqish maqsadoga erishish orqali mamlakatimiz o'ziga xos ijobiy imidj yaratadi, milliy brend yaratish ham ichki ham tashqi siyosiy ta'sirning o'sishiga olib keladi. Bir tarafdin, brend mahsulotlarining ishlab chiqarilishi va bozorni egallashi mamlakat ichki bir qancha ijtimoiy-siyosiy muhim muammolar yechilishiga olib kelsa, boshqa tarafdin, stimullashgan mahalliy o'zini tanitishning o'sishi va ijtimoiy bosimning qisqarishiga va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari uchun ijobiy ustunlikni taminlab beradi. Bugungi kunda mamlakat umumiy imidji aynan uning jahon bozoridagi xizmatlar va tovarlar ishlab chiqarishdagi mavqei bilan o'lchanmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Mamlakatimizda hozirda olib borilayotgan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga bosqichma – bosqich o'tishga tayangan siyosati, korxonalar va tashkilotlar faoliyatini samarali tarzda tashkil etish va korxonalardagi iqtisodiy amaliyotlarni bozor iqtisodiyoti talablari darajasiga moslashtirish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Jahonning eng rivojlangan AQSh, Yaponiya, Xitoy, Yevropa Ittifoqi kabi mamlakatlari jahon bozorida raqobat ustunligini ta'minlashning asosiy strategiyasi sifatida qo'shimcha qiymat yaratish manbai bo'lgan xalqaro brendlarga e'tibor qaratib, xalqaro brendlarni boshqarish siyosatiga katta e'tibor qaratmoqda.

Ushbu holatlar rivojlanayotgan mamlakatlarda xalqaro brendlarni bozordan siqib chiqarishga qaratilgan mahalliy branding strategiyalarini shakllantirish taqozo etmoqda. O'zbekiston «Nation Brands 2022» reytingida 62-o'rinni egalladi¹ va u Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida eng yaxshi ko'rsatkichni ko'rsatib kelayotgan Qozoqistondan 11 o'rin orqada kelmoqda ikki yil davomida. O'zbekistondagi ishlab chiqaruvchi va xizmat ko'rsatuvchi korxonalarining brendni yaratish va uning qiymatini oshirishga bo'yicha yetarli tajribaga ega emasligini, ularning marketing faoliyatida yangicha yondashuvlar, vositalar va brendlarning modellaridan foydalanishni taqozo etmoqda. “Nation Brands” tizimi mamlakatlar reputatsiyasini baholash, branding mexanizmini ishlab chiqish va boshqarishni tashkil etishga asoslanadi, shunday ekan O'zbekistonda “Milliy tovar”, “Milliy Branding tizimini” ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb masalasi bo'lib kelmoqda bugungi kunga qadar. Uning mamlakatimiz kelajagi uchun naqadar muhim ahamiyat tutishini ko'rsatib beruvchi “Nation Brands” indeksini o'rganish shu asosida xorij tajribasiga tayanib milliy tovarlarimiz uchun milliy branding mexanizmini korxona va tashkilotlar uchun ishlab chiqish asosiy oldimizda turgan masaladir. Oldimizga

¹ “Brand Finance Nation Brands 2022” the annual report journal 40-44 b.

quygan masalaning yechimini topishda avval; nimadan boshlashimiz kerak, qanday bosqichlar orqali maqsadimizga erisha olamiz? – degan savollarga javob topmog'imiz kerak.

Mavjud tadqiqotlarda brend nazariyalari va iste'mol tovarlari brendini shakllantirish va branding strategiyalarini ishlab chiqishning ilmiy-nazariy jihatlarini yoritilgan bo'lsada, O'zbekiston korxonalari uchun alohida milliy brend mexanizmini shakllantirish bo'yicha ilmiy asoslangan tahliliy struktura ishlab chiqish masalalari o'rganilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi

O'rganilgan mahalliy korxonalarining faoliyati va hozirgi holati, ularning ish tajribasi, malaka va bozordagi mavqei to'g'risida olingan ma'lumotlar yordamida tahlili va ularni analizi asosida. Tahlilda empirik metod va keys study metodidan foydalanish bilan bir qatorda "Adabiyotlar sharhi"dan ham foydalanildi. Bunda mashkur brendlar tajribalarini o'rganish, mamlakatimiz korxonalari holatini baholashda olimlarning ilmiy ish natijalariga e'tibor qaratildi.

Tadqiqot tahlili va natijalari

Mahalliy brend degan ibora mintaqaning turli xil hududlarida mavjudligi, Brend atamasiga yanada kengroq yondashuvni talab etadi, mahalliy brend tushunchasiga aniqlik kiritish branding nazariyalari uchun muhimdir. Milliy brendlar O'zbekiston Respublikasining xalqarobozordagi o'rnini namoyon qiladi. Hozirga qadar kompaniya (tadbirkorlar) yoki ularning mahsulotlarining brendini ichki bozor miqyosida ko'rishga harakat qilingan. Shu sababdan "Mahalliy brend» iborasini qo'llanilishi ilmiy-uslubiy jihatdan maqsadga muvofiq hisoblanadi. Biroq Brend – iste'molchilar ongida barqaror tasavvurlar birikmasi bo'lib, mahsulotga nisbatan shaxsiy yondashuvini shakllantiradigan, yuqori sifat kafolati, qaytarilmaslik, raqobatdoshlik ustunligini ta'minlovchi, tovar yoki xizmat qiymatidan mustaqilligini aks ettirishi tushuniladi. Ma'lumki, brendlar - mahsulotga o'xshab ishlab chiqarilmaydi, ular iste'molchilar tafakkurida shakllanadi, shu bilan birga mahsulotga nisbatan emotsional bog'liqlik yaratadi.

Bilamiz, D. Aker brendning ikkita darajali tizimini yaratadi. Milliy brendning rivojlanishini u o'z navbatida branding jarayonini qay darajada tashkil topganiga bog'ladi. Glaballashuv jarayoni har bir hudud, shahar va mamlakat ma'lum sohada o'z ulushiga ega bo'lishi uchun bozorda raqobatlashishiga olib keldi.

Branding - marketing kommunikatsiyalari tizimining firma stili va uning elementlarini ishlab chiqish, firmani raqobatchilardan ajratib turuvchi o'ziga xos imidjini yaratish sohasi. Branding jarayoni esa – bu boshqaruv faoliyatining majmui bo'lib, bu jarayon tizimida operatsiya yoki protseduralarning o'zaro, uyg'un mos ekanligini ta'minlovchi usul yoki uslublardan shakllantiriladi. Branding jarayonining

davriy xususiyatlaridan tashqari, korxonalarda brendni shakllantirish texnologiyasining asoslari quyidagilar bo'lib hisoblanadi:

1. Brendning mohiyatini aniqlash.
2. Brend nomini tanlashda ratsional-emotsional aspektlarni inobatga olish.
3. Brend mohiyati va asotsiatsiyalarini turkumlanishini tahlil qilish.
4. Brendning ustunliklarini uni pozitsiyalashda hisobga olish.
5. Brend va uning atrofida o'rab turgan omillarni ketma-ketligini modellash.

Mijozlar brendning mavjudligi haqida bilishlari va kerak bo'lganda uni osongina tanib olishlari yoki eslab qolishlari uchun diqqatni jalb qilishi kerak. Brend menejeri esa, oxir-oqibat, ushbu mahsulot brendini yaratadigan va nomiga ishora qiladigan hamma narsa uchun javobgar bo'lgan kishidir.

Brendingni aynan maqsad aniqlangan, strategik har taraflama ishlab chiqilgan, bir qancha bosqichlardan iborat deb oladigan bo'lsak, odatda bularga; bozorni baholash (bozor bahosi, maqsadli auditoriyani aniqlash, xaridorlar talabi va istagi), brend konsepsiyasini ishlab chiqish, kamunikatsion strategiyani aniqlash, brendni joriy qilish jarayoni, boshqa raqobatchi branding korxonalarini monitoring qilish, korxona brendini effektivligini baholab borish kiradi.

Mamlakatlar bugungi kunda jahon bozorida eng kuchli brendi bilan o'zaro ustunlik uchun kurashishmoqada. Birgina misol: AQSH brendi o'z navbatida eng ko'zga ko'ringanlardan hisoblanadi. Ushbu davlatning APPLE, IBM, Microsoft kabi texnologiya brendlari suniy intellekt va erkinlikni namoyon qilsa, MTV, KOKA-KOLA, DJINSI kabi brendlari yoshlar madaniyati aksi bo'lib kelmoqda,

“Nation Brand” butun jahon moliyaviy-iqtisodiy baholash tizimining tub mohiyati aniqlashning dastlabki bosqichida milliy brendning kuchliligini aniqlashda quydagi uch omil asosiy o'rin tutadi:

a) Investitsion jozibadorlik (Investment)-milliy brendni yaratishga raqobatchilarga qaraganda qanchalik ko'p mablag' jalb qilinganini, shuningdek investitsiyaning ustunligini tan olingan ommaviy resurslar; masalan, Birlashgan Millatlar tashkiloti, Jahon Banki va Jahon Inovatsiya Indeksi statistik ma'lumotlari xabardor qiladi.

b) Taa'ssurotlar (Perceptions)-milliy brend to'g'risida mahalliy va jahon bozori tasavvurlari qanday? Taa'ssurotlarni baholashda Brand Finance taqdidotlarining Global Soft Power Indexi natijalariga asoslanadi va bunda 100 dan ortiq mamlakatlarning 100000 dan ziyod odamlari fikrlari tadqiqot qilinadi.

c) Ishlash qobiliyati (Performance)-Milliy brendning raqobatchilarga qaraganda qanchalik yaxshi faoliyat yuritayapdi? Faoliyat yuritish ustuvorligi makro iqtisodiy barqarorlikka shu bilan birga 4 asosiy; savdo, investitsiya, turizm va iste'dod biznes sohalariga qarab aniqlanadi.

Dastlabki bosqichan tashqari yana 4 ta keyingi pog'onalar asosida Milliy brend aniqlanadi va bu har bir davlatning jahon bozoridagi o'zni va reputatsiyasini belgilab beradi.

Brend muloqotning amaliy quroli yoki raqobatdan ajralish quroli hisoblanadi. Ishlab chiqaruvchi va xaridor o'rtasidagi muloqotda bu muloqot qanchalik to'g'ri yo'lga qo'yilsa, korxonaning brending siyosati natijasi shunchalik samaraga ega bo'ladi. Maqsadning aniq qo'yilishi, maqsadli auditoriyani to'g'ri tanlash, chiroyli qadoq va reklama kabilar bu jarayonda muhim hisoblanadi. Birgina belgi yoki nomdan muvaffaqiyat kutish noto'g'ri chunki brending butunligicha ishlaydi.

Bu konsepsiyaning murakkabligi bilan bog'liq bo'lib, u odatda tovar belgisi bilan aralashtiriladi va yangilash tushuncha hosil qiladi. Brendning o'ziga xosligini yaratish shartlari quyidagilar:

- ma'lum bir bozorda rejalashtirilgan savdo hajmini saqlab turish va iste'molchilar ongida mahsulot (xizmat) yoki mahsulotlar (xizmatlar) oilasi (turlari) obrazini yaratish va mustahkamlash bo'yicha uzoq muddatli dasturni amalga oshirish;
- tovarlarning (xizmatlarning) assortimentini kengaytirish va ularning umumiy o'ziga xos fazilatlari to'g'risidagi bilimlarning kollektiv obraz orqali joriy etilishi natijasida rentabellikning o'sishini ta'minlash;
- reklama materiallari va kompaniyalarida mahsulot ishlab chiqarilgan (xizmat ko'rsatiladigan) mamlakat, mintaq, shahar va boshqalarning o'z madaniyatini aks ettirish, iste'molchilarning ehtiyojlari, shuningdek, u sotiladigan hududning xususiyatlarini hisobga olish;
- tiraj va reklama auditoriyasi uchun juda muhim bo'lgan uchta omil - tarixiy ildizlar, bugungi haqiqatlar va kelajak uchun bashoratlardan foydalanish.

Bozorlarni, mahsulotlarni va mijozlarni tinimsiz segmentlash va farqlash orqali yangi bozorlarni topish korxonalar brending mexanizmini shakllantirishda muhim hisoblanadi. Tovar yoki korxonaning brend imidji va mamlakat reputatsiyasi o'zaro parallel bo'lib, har ikkisi ham bir xilda mamlakat muvaffaqiyatga erishishi, samarali boshqarilishi va ravnaq topishi uchun muhimdir.

Xulosa va takliflar

Brend iste'molchi tanlovini osonlashtirishi, unga vaziyatni tez tushunib olishi uchun imkon tug'durishi hamda mahsulot manbalarini aniqlab berishi kerak. Demak, milliy brend mexanizmining mamlakat siyosiy yo'nalishni aniqlab berish vazifasining amal qilishi uchun;

- mahalliy brendlarni xorijda targ'ib qilishda reklama vositalaridan foydalanish;
- mahalliy ishlab chiqaruvchilar brend mahsulotlarini ishlab chiqarishda ularning sifatiga katta ahamiyat berishi talab etiladi;
- milliy mahsulotni chet elga eksport qilishda yengilliklar yaratish;

-milliy brend mexanizmini ishlab chiqishda mamlakatimiz muqobil iqtisodiy imkoniyatlardan foydalanish, mamlakatimiz hayot sifatini va jamiyat asoslarini hisobga olish lozim.

Milliy branding mamlakat hududlarining xalqaro siyosatdagi va mamlakat tashqarisidagi hududlarning raqobatbardoshlik shartlarini ta'minlab beruvchi omil hisoblanadi. Mamlakatimiz o'ziga xos xususiyatlari, o'ziga xos an'analarni nomoyon qilgan holda bozor tahlilidan kelib chiqib har bir korxona yoki mahsulot uchun alohida milliy brend shakllantiriladi va bu jarayonda yuqorida keltirilgan omillarni hisobga olgan holda mexanizmlar hosil qilinishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Brand Finance Nation Brands 2022" the annual report journal 7-44
2. Mirzajonov X.X. "Milliy brend tizimini shakllantirish va korxonalarda branding mexanizmini amalga oshirish istiqbollari" ilmiy jurnal, 14.10.2020.
3. Anholt S. Branding Places and Nations. / Clifton, R., Simmons, J. & Ahmad S. (eds), Brands and Branding, Princeton, NJ: Bloomberg Press, London, 213-226.
4. Norboyeva A.R. "Mahalliy brendlarni xorijda targ'ib qilish" INDIA INTERNATIONAL SCIENTIFIC ONLINE CONFERENCE THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY 45-47b. 2023
5. Sh.Dj Ergasheva. Strategik marketing . Darslik. Toshkent-2019 Sano-standart nashriyoti T.:2019. 220- 222- betlari
6. Aaker, D.A., *Brand Leadership*, Free Press, New York, 2000.
7. <https://www.executiveoffice-ni.gov.uk/topics/statistics-and-research/nation-brands-index>
8. Mardiyevna, S. G., & Farxodovna, M. R. (2023). Small Service Business Trends. *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science*, 2(5), 123-130.
9. Mardiyevna, S. G., & Ugli, Y. S. N. (2023). Development of Entrepreneurship Organizing Enterprise Activity Through. *Gospodarka i Innowacje.*, 35, 564-571.
10. Mardiyevna, S. G., & Panjiyevich, K. S. (2023). Economic Fundamentals of the Development of Services. *Gospodarka i Innowacje.*, 35, 600-607.
11. Shadiyeva, G., & Isoqulov, Z. (2023). NARPAY TUMANIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA AHOLI XOHISH ISTAKLARI. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 3(3), 169-179.
12. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.

13. Shadieva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). THEORETICAL VIEWS ON CONCEPTS OF ENTREPRENEURSHIP. *Journal of new century innovations*, 20(3), 42-45.
14. Shadieva, G. M., & Urozaliev, E. (2022). THE ESSENCE AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 963-971.
15. Shadieva, G. M., & Urozaliev, E. (2022). THE ESSENCE AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 963-971.
16. Shadieva, G. M., & o'g'li Isoqulov, Z. S. (2022). WAYS TO REDUCE POVERTY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 957-962.
17. Shadieva, G. M., & Kulmuradova, R. (2022). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN IMPROVING THE STANDARD OF LIVING AND ENSURING THE WELL-BEING OF THE POPULATION. *British View*, 7(4).
18. Nodirovna, M. S. (2023). Developing Rural Services and Increasing the Living Standards of the Population in the Republic of Uzbekistan. *Gospodarka i Innowacje*, 35, 653-661.
19. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
20. Abdukhalilovich, S. S., & Ugly, S. F. S. (2023). THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF POVERTY. *Journal of new century innovations*, 27(1), 97-100.
21. Abdukhalilovich, S. S., & Ugly, S. F. S. (2023). THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF POVERTY. *Journal of new century innovations*, 27(1), 97-100.
22. Mardievna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
23. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
24. Mardievna, S. G., & Shukhatovna, M. S. (2021). Ways to increase investment potential in samarkand region. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 2(11), 44-50.
25. Шадиева, Г. (2021). Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари. *Экономика и образование*, (1), 121-126.

- 26.Мамаюнус, П., & Мардиевна, К. Ш. Г. (2021). Маркетинг фаолиятида қўлланиладиган ахборотлар тизими ва уларнинг таснифи. *Development Issues Of Innovative Economy In The Agricultural Sector*, 278.
- 27.Shadieva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). THEORETICAL VIEWS ON CONCEPTS OF ENTREPRENEURSHIP. *Journal of new century innovations*, 20(3), 42-45.
- 28.Shadiyeva, G., & Kholmiraeva, G. (2022). FAMILY BUSINESS AND ITS DEVELOPMENT. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 148-151.
- 29.Shadieva, G., & Saidmurodov, F. (2022). DEVELOPMENT OF NATIONAL TOURISM AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF ITS COMPETITIVENESS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 115-124.
- 30.Шадиева, Г. М., & Кувандиков, Ш. О. (2022). РОЛЬ СЕМЕЙНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions*, 59-63.
- 31.Mardiyevna, S. G., & Abdusamatovich, J. J. (2022). SANOAT 4.0 KONSEPSIYASI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions*, 712-721.
- 32.Пардаев, М. Қ., & Шодиева, Г. М. (2001). Оила хўжалиги иқтисодиёти ва тадбиркорлиги. Самарқанд, СамКИ, 151.
- 33.Shadieva, G. M. (2022). SOCIO-ECONOMIC CONCEPT OF" FAMILY ECONOMY". *Confrencea*, 1(1), 239-243.
- 34.Шадиева, Г. М., & Садинова, Б. Б. (2022). Мамлакатимизда тадбиркорликни ривожлантириш йўллари.
- 35.Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). SYNERGETICS AND ITS ROLE IN SOLVING PROBLEMS OF FAMILY BUSINESS. *British View*, 8(1).
- 36.Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
- 37.Шадиева, Г., & Шакирова, Ф. (2021). ИҚТИСОДИЁТНИ РАҚАМЛАШТИРИШГА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВИДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ РАСМИЙЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ. *Экономика и образование*, (5), 381-384.
- 38.Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).

- 39.Шадиева, Г. М. (2022). ОИЛА ХЎЖАЛИГИ ФАРОВОНЛИГИНИ ОШИРИШДА ОИЛАВИЙ БИЗНЕСНИНГ РОЛИ. Архив научных исследований, 2(1).
- 40.Shadieva, G. M., & Kulmuradova, R. (2022). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN IMPROVING THE STANDARD OF LIVING AND ENSURING THE WELL-BEING OF THE POPULATION. British View, 7(4).
- 41.Шадиева, Г. (2021). Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари. Экономика и образование, (1), 121-126.
- 42.Shadieva, G. M., & o'g'li Isoqulov, Z. S. (2022). WAYS TO REDUCE POVERTY. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(12), 957-962.
- 43.Mardiyevna, S. G., & Ugli, A. U. A. (2023). PROVIDING EMPLOYMENT OF THE POPULATION IN RURAL AREAS IN THE DIGITAL ECONOMY. Research Focus, 2(1), 7-10.
- 44.Pardaeva, O. M., & Shodieva, G. M. (2020). The role of family entrepreneurs in society
- 45.development. American Journal of Economics and Business Management, 3(5), 194-200.
- 46.Шадиева, Г. (2021). ОИЛА ТАДБИРКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ. Экономика и образование, (1), 121-126.
- 47.Shadiyeva, G., & Isoqulov, Z. (2023). NARPAY TUMANIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA AHOLI XOHISH ISTAKLARI. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук, 3(3), 169-179.
- 48.Мамаюнус, П., & Мардиевна, Қ. Ш. Г. (2021). Маркетинг фаолиятида қўлланиладиган ахборотлар тизими ва уларнинг таснифи. Development Issues Of Innovative Economy In The Agricultural Sector, 278.

**XALQARO TAJRIBALARDAN FOYDALANIB MILLIY BREND
TIZIMINI SHAKLLANTIRISH VA KORXONALARDA BRENDING
MEXANIZMINI AMALGA OSHIRISH**

M.N.Qodirova

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Samarqand filiali magistranti

Ilmiy rahbar - Iqtisodiyot Fanlari Doktori, professor

O.Murtazayev

Annotatsiya: mazkur maqolada Samarqand viloyatida joylashgan korxonalarda ishlab chiqarilayotgan tayyor va yarim tayyor mahsulotlarni milliy brend darajasiga olib chiqishning marketing strategiyalari va branding mexanizmining samaradorlik darajasi ko'rsatib berilga qaratilgan.

Аннотация: Данные стати написана об улучшении маркетинговые стратеги на уровень национальных брендовые механизациях организациях расположена на области Самарканд которые производит готовые и полу-готовые продукции и указывает на как улучшение их национальных брендовые механизациях.

Annotation: following article demonstrates researching the level of forming national branding mechanization and marketing strategy for the semi-finished and ready product of manufacturing companies that are located in Samarkand.

Kalit so'zlar: branding, milliy tovar, milliy brend, branding mexanizmi, mahalliy brend, marketing strategiyasi, raqobatbardoshlik salohiyati, iste'molchi tanlovi, imidj, stil, investitsion jozibadorlik.

Kirish. Mamalakatimiz mustaqillikdan so'ng korxonalar faoliyatida va mahalliy bozorlarni milliy tovarlar bilan taminlashda bosqichma-bosqich tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirmoqda, va korxonalar va tashkilotlar faoliyatini samarali tarzda tashkil etish va korxonalardagi iqtisodiy amaliyotlarni bozor iqtisodiyoti talablari darajasiga moslashtirish zaruriyatini muhim vazifalar qatoriga qo'ymoqda. Ko'pgina kompaniyalar 21-asrda bir necha turdagi mahsulotlar orasida judaham kam farqlanish borligini ta'kidlashadi, shuning uchun brendlash amaliyoti orqali mahsulotlarni farqlashning bir necha usullariga ega bo'lish mumkin. Brendlash, tahminlarga asoslansak, o'g'irlikni oldini olish uchun chorva mollarini markalash amaliyotidan boshlangan deb aytishimiz mumkin. Londonda sotilgan Laylning Oltin siropi Ginnesning rekordlar kitobi tomonidan dunyodagi eng qadimiy brend va qadoqlash belgisi sifatida tan olinganligini inobatga olsak, 1777-yilda tashkil etilgan Britaniya pivo zavodi Bass & Company xalqaro brend marketingida

birinchilardan bo'lib o'z brendini namoyish qilgan va Bass o'zining Pale Ale qutilariga qizil uchburchakni qo'llagan, uning qizil-uchburchak brendi Britaniya hukumati tomonidan chiqarilgan birinchi ro'yxatga olingan savdo belgisiga aylanganligi ushbu soha taraqqiyoti asosi bo'ldi.

Milliy brending nazariyasi va amaliyoti maqsadi mamlakat reputatsiyasini tahlil qilish, shakllantirish va boshqarish hisoblanadi. Milliy brending marketing sohasini (hududiy marketingni) o'rganish bilan uzviy bog'liq. Mamlakatimizda so'nggi yillarda aynan milliy tavar tushunchasi va o'ziga xos brending mexanizatsiyasini yaratishga alohida e'tibor qaratilib, tadbirkorlar va yoshlar bilan bo'lgan ochiq muloqotlarda ushbu amaliyotni qo'llab quvatlashga alohida urg'u berib kelinayotgani va ilmiy izlanishlar olib borilayotgani uning naqadar ahamiyatligi isbotidir.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Mamlakatimizda olib borilayotgan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga bosqichma – bosqich o'tishga asoslangan siyosatini amalga oshirish, korxonalar va tashkilotlar faoliyatini samarali tarzda tashkil etish va boshqarish, korxonalardagi iqtisodiy amaliyotlarni, faoliyatni bozor iqtisodiyoti talablari darajasiga moslashtirish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Jahonning eng rivojlangan AQSh, Yaponiya, Xitoy, Yevropa Ittifoqi, Rossiya kabi mamlakatlari jahon bozorida erkin raqobat ustunligini ta'minlashning asosiy strategiyasi sifatida qo'shimcha qiymat yaratish asosi bo'lgan xalqaro brendlarga katta ahamiyat qaratib, xalqaro brendlarni tashkil etish va boshqarish siyosatiga e'tibor qaratmoqda.

Ushbu holatlar rivojlanayotgan mamlakatlarda aynan O'zbekistonda ham xalqaro brendlarni bozordan siqib chiqarishga qaratilgan mahalliy brending strategiyalarini shakllantirishni taqozo etmoqda. O'zbekiston «Nation Brands 2022» reytingida 62-o'rinni egalladi¹ va u Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida eng yaxshi ko'rsatkichni ko'rsatib kelayotgan Qozoqistondan ancha o'rin orqada kelmoqda bir necha yildan buyon. O'zbekistondagi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish korxonalarining brendni yaratish va uning qiymatini oshirish bo'yicha yetarli tajribaga ega emasligini, ularning marketing faoliyatida yangicha yondashuvlar, vositalar va brendlarning modellaridan foydalanishni taqozo etmoqda. “Nation Brands” tizimi mamlakatlar salohiyatini baholash, brending mexanizmini ishlab chiqish va boshqarishni tashkil etishga asoslanadi, shunday ekan O'zbekistonda “Milliy tovar”, “Milliy Brend tizimini” ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb masalasi bo'lib kelmoqda bugungi kunga qadar. Uning mamlakatimiz kelajagi uchun naqadar muhim ahamiyat tutishini ko'rsatib beruvchi “Nation Brands” indeksini o'rganish shu asosida xorij tajribasiga tayanib milliy tovarlarimiz uchun korxona va tashkilotlar

¹ “Brand Finance Nation Brands 2022” the annual report journal 40-44 b.

milliy brending mexanizmini ishlab chiqish asosiy oldimizda turgan masaladir. Oldimizga quygan masalaning yechimini topishda avval, jahon tajribasini chuqur urganib, tahlil qilib natijalarga asoslanib o'z milliy brendimizga asos solsak to'g'ri bo'lgan bo'lar edi.

Mavjud tadqiqotlarda brend nazariyalari va iste'mol tovarlari brendini shakllantirish va brending strategiyalarini ishlab chiqishning ilmiy-nazariy jihatlarini yoritilgan bo'lsada, O'zbekiston korxonalari uchun alohida milliy brend mexanizmini shakllantirish bo'yicha ilmiy asoslangan tahliliy struktura ishlab chiqish masalalari o'rganilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi. O'rganilayotgan milliy brend tizimini shakllantirish va faoliyatga qo'yish orqali barcha mamlakatimiz fuqarolari uchun qimmatli ijobiy mamlakat imidji tizimi yaratiladi, bu u yoki bu hududdagi iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ijtimoiy faoliyatiga mos kelishi kerak. Tadqiqot davomida emperik va nazariy tahlil usullari asosida xorijiy mamlakatlar brending mexanizmlari o'rganilib, zaruriy xulosalar asosida mamlakatimiz uchun maqbul milliy brend mexanizmi faktorlari alohida belgilab olindi.

Tadqiqot tahlili va natijalari. Bugungi xalqaro siyosat va iqtisodiyotning muhim omili mamlakatning brending siyosati hisoblanadi. Zamonaviy brending tushunchasi mijozlar ongida doimiy taassurot qoldirish maqsadida kompaniya yoki mahsulotlarni raqobatchilardan ajratib olishga yordam beradigan marketing hamda kommunikatsiya texnikasi va vositalarini menejer tomonidan qo'llashni o'z ichiga olgan holda kengaytirildi.

Tabiatiga ko'ra brending 2 ta amaliy maqsadga ega:

Birinchisi, bu muloqotning amaliy quroli;

Ikkinchisi, bu raqobatdan ajralish qurolidir.

Birinchisi bu shlab chiqaruvchi va xaridor o'rtasidagi muloqot va bu muloqot qanchalik to'g'ri yo'lga qo'yilsa, korxonaning brending siyosati natijasi shunchalik samaraga ega bo'ladi. Shuning uchun biz, bozor qatnashchilari orasidagi muloqotni tashkil qilish san'atini – brending deb ataymiz. Masalan: "Honda" avtomobillar ishlab chiqaruvchi kompaniya bozorga assotsiatsiya ravishda motosikl va maysa o'radigan uskunalarini taqdim etdi. Bu g'oya iste'molchilar tomonidan ijobiy qabul qilingan.

Brending deb nomlanuvchi zamonaviy amaliyotda, iste'molchilar mahsulot o'rniga brendni sotib oladilar va chakana sotuvchining tavsiyasi o'rniga brend nomiga tayanadilar. "Brend" so'zi ko'pincha brend bilan kuchli identifikatsiyalangan kompaniyaga ishora qiluvchi tushuncha sifatida ishlatiladi. Misol uchun, *Marque* yoki *marke* so'zlari ko'pincha avtomobil modellaridan farqlashi mumkin bo'lgan avtomobil markasini bildirish uchun ishlatiladi.

Brendning asboblari qutisini tashkil etuvchi asosiy komponentlar brend identifikatori, shaxsiyati, mahsulot dizayni, brend aloqasi

(masalan, logotiplar va savdo belgilari bo'yicha), brend xabardorligi, brendga sodiqlik va turli xil brending (brendni boshqarish) strategiyalarini o'z ichiga oladi. 19-asr ommaviy marketingining o'ziga xos xususiyati qadoqlangan tovarlarning paydo bo'lishi bilan boshlangan brendingning keng qo'llanilishi edi. Sanoatlashtirish ko'plab uy-ro'zg'or buyumlari, masalan, sovun ishlab chiqarishni mahalliy jamoalardan markazlashgan zavodlarga o'tkazdi.

20-asr boshlarida ommaviy axborot vositalarining kuchayishi bilan kompaniyalar o'zlarining xabarlarini ajratib ko'rsatishga imkon beradigan texnikani o'zlashtirdilar. Brend reklama beruvchilari iste'molchilar o'zlariga mos bo'lgan brendlarni izlashlari haqidagi tushunchaga asoslanib, tovarlar va xizmatlarni shaxsiyat bilan singdira boshladilar. Brend reklama beruvchilari iste'molchilar o'zlariga mos bo'lgan brendlarni izlashlari haqidagi tushunchaga asoslanib, tovarlar va xizmatlarni shaxsiyat bilan singdira boshladilar.

Brand Finance'ning oxirgi tadqiqotiga ko'ra, dunyoning eng qimmat milliy brendlari AQSh, Buyuk Britaniya va Germaniya bo'lib qolmoqda. Reytingda 100 ta davlat baholangan. Brendning baholanishida davlatning yalpi ichki mahsuloti, investitsiyaviy va turistik jozibadorligi, siyosati va savdo qoidalari, ijtimoiy jihatlari va boshqa mezonlar hisobga olingan.

Brendni rivojlantirishning asosiy zamonaviy tendensiyalarini ta'kidlab o'tamiz:

- brend menejment atrofida asosiy strategiyalarni birlashtirgan holda tashkilotning strategik boshqaruvining asosiy qismiga aylanadi;
- modellardan foydalanishga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda va tovar belgilari nazariyasi va amaliyotida modellashtirish;
- brendlarni boshqarish tizimlarini yaratish, shuningdek ularning ishlashi roli ortib bormoqda;
- tovar yaratish va boshqarish jarayonida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish;
- iste'molchilar bilan uzluksiz, uzoq muddatli aloqalarni yaratish, iste'molchilar bilan muloqot, aloqa vositalarining interaktiv xususiyati;
- iste'molchiga yo'naltirilgan yagona jarayonda tovar yaratish uchun barcha harakatlarni birlashtirish;
- nafaqat an'anaviy kanallar, balki jalb qilish vositalaridan foydalangan holda tovar to'g'risida ma'lumot uzatishning ajralmas tizimini yaratish;
- insonning beshta hissiyotiga ta'sir ko'rsatadigan yangi kanallar va usullar;
- ratsional tushuntirishlardan tashqarida bo'lgan iste'molchilarga sodiqlikni yaratish;
- qo'shma brendlarni tarqatish, brendlarni yaratish va targ'ib qilishda texnologik hamkorlik;

- tovarlardan xaridorlarga e'tiborni o'zgartirish, korporativ brendlardan faolroq foydalanish, brendlash sohalarini kengaytirish;
- global maqsadlarga erishishda mahalliy xususiyatlarni hisobga olgan holda brendlarni xalqarolashtirish, standartlashtirish va lokalizatsiya muvozanati.

Brendlashning asosiy aksiomasi shundaki, vizual identifikatsiya hech qachon o'z-o'zidan bo'lmaydi. Brendlashning maqsadi brendning asosiy qadriyatlari va mohiyatini ifoda etish va vizual aktivlardan izchil foydalanib tan olinishini ta'minlashdir. Taqqoslaymiz: Coca-Cola va Pepsi.

Pepsi iste'molchilarning har bir yangi avlodi bilan o'zini o'zi kashf etadigan bugungi ichimlik. Har bir necha yil ichida brend o'zining vizual vositalarini jasorat bilan yangilaydi va zamonaviy yoshlarga tegishli bo'lib qolish uchun mashhur musiqa vositalaridan - musiqadan tortib texnologiyaga qadar foydalanadi.

Coca-Cola o'zining fonida biroz eskirgan ko'rinishi mumkin. Bu an'analarning abadiy saqllovchisi, uning afsonaviy tovar elementlari - logotip, qizil rang va shishaning shakli - 1969 yildan beri o'zgarmagan. Ammo bu reklama kommunikatsiyalarida texnologiyalarni qo'llash orqali brendning zamonaviy bo'lishiga 31 to'sqinlik qilmaydi. O'zining tovar kodiga sodiq qolgan holda, lazzatlanishdan zavq va zavq kabi qadriyatlarni e'lon qilar ekan, Coca-Cola iste'molchilarning tovar belgisi bilan shaxsiy aloqa va shaxsiy aloqaga bo'lgan intilishining ortib borishini hisobga olib, taniqli dizayni asosida yangi yechimlar yaratmoqda. O'ylaymanki, hamma Coca-Cola konservalarini xaridorlarning ismlari va do'konlarda va ijtimoiy tarmoqlardagi shov-shuvlarni eslashadi, chunki hamma o'z nomlari bilan ichimliklar paketini topmoqchi bo'lgan.

Nima uchun barcha kompaniyalar ham muvaffaqiyatga erisha olmaydi? Bunda menejerlar tomonidan tanlangan noto'g'ri yo'nalish sabab bo'ladi. Misol uchun ruchka ishlab chiqaruvchi "BIC" kompaniyasi o'z brendi ostida bir martalik soqol olish ustalarini ishlab chiqardi. Ammo kompaniya atir ishlab chiqarishni yo'lga qo'ymoqchi bo'lganida bu g'oya omadsizlikka uchradi. Bu yerda e'tibor qaratilishi kerak bo'lgan nuqta mahsulotlarning bir-biriga mosligidir. Masalan, quritilgan chipslar ishlab chiqaruvchi "Lays" kompaniyasi o'z brendi ostida yaxna ichimlik — limonad ishlab chiqarishni yo'lga qo'ydi. Ammo mahsulotga talab bo'lmagach ishlab chiqarish to'xtatildi. Iste'molchilar shunchaki ushbu brend ostidagi limonadnin sotib olishni xohlashmadi. Bu esa assostiatsiyalashmagan mahsulotga misol bo'ladi.

Brend bilan moslashuv o'sha kompaniyaning ishchi xodimlariga qarab shakllanishi mumkin. Misol uchun: Apple kompaniyasi dunyoning eng boy brendi hisoblanishiga qaramay, uning xodimlari doim futbolka va juda yengil holatda yuurishadi. Aksincha qimmat avtomobillar sotadigan dilerlik markazlarida esa xodimlar doim rasmiy kiyimda bo'lishdi. Bu detallar ham kompaniya brendi bilan bog'liq.

Brend-menejerlar aynan shuning uchun o'z harakatlariga javobgar bo'lishlari kerak. Bir vaqtning o'zida brendni qo'llash uchun turli yo'nalishdagi mahsulotlar ishlab chiqarishga o'rganish yaxshi natijaga olib kelmaydi. Agar ikkita brendning faoliyati bir-biriga yaqin bo'lsa unda ular o'rtasida faqatgina narxlar bo'yicha urush kelib chiqishi mumkin. Buni tushungan holda kompaniyalar hozirda maksimal darajada uzoqroq turishga harakat qilishmoqda.

Xulosa va takliflar. Brend mahsulotlar iste'molchi talab qilayotgan va kutayotgan narsani ifodalashini xohlashadi. Masalan, "Adidas" oyoq kiyimlarini xarid qilganda iste'molchi boshqa mashhur bo'lmagan brendga qaraganda sifatliroq mahsulot kutadi. Bu esa kompaniyaga tovar uchun emas brend uchun pul to'lashga undaydi. Eng avvalo, kompaniya o'zining kuchki tomonlarinin bilib olgan muhim. Siz bozorda o'ziningiz yagona ekanligingizni xarodirga yetkaza bera olish alohida ahamiyat kasb etadi. Agar siz tashkil etgan kompaniyaga xushmuomalalik xos bo'lsa xizmat ko'rsativchilarning barchasi xaridor va murojaat etuvchilar bilan bir maromda suhbat olib borishlari kerak. Korxona o'rnatgan strategiya brend bilan mos kelishi kerak, aks holda bu omadsizlikka olib keladi.

Milliy tovarlar raqobatbardoshligini oshirish muammolarning asosiy yechimi va bu borada marketing izlanishlarini olib borish, tashqi bozorlarga chiqish va unda munosib nufuzga erishish esa, o'z navbatida, O'zbekiston bozoriga xos marketing ilmi va uning asoslarini yaratish bilan bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Tovar bozorlarida savdoni yanada erkinlashtirish va raqobatni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. - // Xalq so'zi, 2018 yil 31 oktyabr, № 225 (7183)
2. Petty, R. D. „Brend identifikatorini himoya qilish va brend marketingi tarixi“, 2016, 104-bet.
3. Arnold E. J. va Tompson C. J. „Iste'molchi madaniyati nazariyasi: Yigirma yillik tadqiqotlar“, Iste'mochi qidiruvi jurnali, jild-31, 2005-yil, 868-882-betlar.
4. Xon, Saif Ulla; Muftiy, Ovays (2007). "Brendlarning issiq tarixi va sovuq kelajagi" Boshqaruv fanlari jurnali.
5. Xey, Robert (2014-yil 18-fevral). "Ferrari – dunyodagi eng kuchli brend" Brend moliyasi. 2015 -yil 9-fevralda olindi.
6. Кефереp Ж.Н. Бренд навсегда: создание, развитие, поддержка, ценности бренда М: Изд.Вершина 2007-443 стр.
7. Mardiyevna, S. G., & Farxodovna, M. R. (2023). Small Service Business Trends. Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science, 2(5), 123-130.
8. Mardiyevna, S. G., & Ugli, Y. S. N. (2023). Development of Entrepreneurship Organizing Enterprise Activity Through. Gospodarka i Innowacje., 35, 564-571.

9. Mardiyevna, S. G., & Panjiyevich, K. S. (2023). Economic Fundamentals of the Development of Services. *Gospodarka i Innowacje*, 35, 600-607.
10. Shadiyeva, G., & Isoqulov, Z. (2023). NARPAY TUMANIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA AHOLI XOHISH ISTAKLARI. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 3(3), 169-179.
11. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
12. Shadieva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). THEORETICAL VIEWS ON CONCEPTS OF ENTREPRENEURSHIP. *Journal of new century innovations*, 20(3), 42-45.
13. Shadieva, G. M., & Urozaliev, E. (2022). THE ESSENCE AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 963-971.
14. Shadieva, G. M., & Urozaliev, E. (2022). THE ESSENCE AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 963-971.
15. Shadieva, G. M., & o'g'li Isoqulov, Z. S. (2022). WAYS TO REDUCE POVERTY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 957-962.
16. Shadieva, G. M., & Kulmuradova, R. (2022). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN IMPROVING THE STANDARD OF LIVING AND ENSURING THE WELL-BEING OF THE POPULATION. *British View*, 7(4).
17. Nodirovna, M. S. (2023). Developing Rural Services and Increasing the Living Standards of the Population in the Republic of Uzbekistan. *Gospodarka i Innowacje*, 35, 653-661.
18. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
19. Abdukhalilovich, S. S., & Ugly, S. F. S. (2023). THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF POVERTY. *Journal of new century innovations*, 27(1), 97-100.
20. Abdukhalilovich, S. S., & Ugly, S. F. S. (2023). THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF POVERTY. *Journal of new century innovations*, 27(1), 97-100.
21. Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
22. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.

23. Mardiyeva, S. G., & Shukhatova, M. S. (2021). Ways to increase investment potential in samarkand region. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 2(11), 44-50.
24. Шадиева, Г. (2021). Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари. *Экономика и образование*, (1), 121-126.
25. Мамаюнус, П., & Мардиевна, Қ. Ш. Г. (2021). Маркетинг фаолиятида қўлланиладиган ахборотлар тизими ва уларнинг таснифи. *Development Issues Of Innovative Economy In The Agricultural Sector*, 278.
26. Shadiyeva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). THEORETICAL VIEWS ON CONCEPTS OF ENTREPRENEURSHIP. *Journal of new century innovations*, 20(3), 42-45.
27. Shadiyeva, G., & Kholmiraeva, G. (2022). FAMILY BUSINESS AND ITS DEVELOPMENT. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 148-151.
28. Shadiyeva, G., & Saidmurodov, F. (2022). DEVELOPMENT OF NATIONAL TOURISM AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF ITS COMPETITIVENESS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 115-124.
29. Шадиева, Г. М., & Кувандиков, Ш. О. (2022). РОЛЬ СЕМЕЙНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions*, 59-63.
30. Mardiyeva, S. G., & Abdusamatovich, J. J. (2022). SANOAT 4.0 KONSEPSIYASI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions*, 712-721.
31. Пардаев, М. Қ., & Шодиева, Г. М. (2001). Оила хўжалиги иқтисодиёти ва тадбиркорлиги. Самарқанд, СамКИ, 151.
32. Shadiyeva, G. M. (2022). SOCIO-ECONOMIC CONCEPT OF "FAMILY ECONOMY". *Confrencea*, 1(1), 239-243.
33. Шадиева, Г. М., & Садинова, Б. Б. (2022). Мамлакатимизда тадбиркорликни ривожлантириш йўллари.
34. Mardiyeva, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). SYNERGETICS AND ITS ROLE IN SOLVING PROBLEMS OF FAMILY BUSINESS. *British View*, 8(1).
35. Mardiyeva, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
36. Шадиева, Г., & Шакирова, Ф. (2021). ИҚТИСОДИЁТНИ РАҚАМЛАШТИРИШГА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВИДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ РАСМИЙЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ. *Экономика и образование*, (5), 381-384.

37. Mardievna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
38. Шадиева, Г. М. (2022). ОИЛА ХЎЖАЛИГИ ФАРОВОНЛИГИНИ ОШИРИШДА ОИЛАВИЙ БИЗНЕСНИНГ РОЛИ. *Архив научных исследований*, 2(1).
39. Shadieva, G. M., & Kulmuradova, R. (2022). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN IMPROVING THE STANDARD OF LIVING AND ENSURING THE WELL-BEING OF THE POPULATION. *British View*, 7(4).
40. Шадиева, Г. (2021). Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари. *Экономика и образование*, (1), 121-126.

**REAL SEKTORI KORXONALARINI QO‘LLAB-QUVVATLASH VA
TANNARXNI PASAYTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI**

Noiba Qodirova Maxmud qizi– Toshkent
Davlat Iqtisodiyot Universiteti Samarqand
filiali magistranti
Ilmiy rahbar - Iqtisodiyot Fanlari Doktori, professor
O.Murtazayev

Ma'lumki real sektor korxonalari milliy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning samarali faoliyat yuritishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kichik biznesning rivojlanishi ko'p jihatdan davlatning mazkur sektorni tartibga solish bo'yicha olib boradigan siyosatiga bog'liq. Jahon tajribasi, rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning taraqqiy etishi uchun qulay makroiqtisodiy muhit yaratilishi bilan birga unga davlat tomonidan turli xil yordamlar ko'rsatishdan dalolat beradi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha jahon tajribasi boy va xilma - xil bo'lsa-da, ular bir-birlaridan ushbu jarayonni amalga oshirish mexanizmi, usul va vositalari jihatidan farq qiladi. Mazkur tajribani o'rganish, uning ijobiy tomonlaridan mamlakatimizning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda samarali foydalanish iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlar amalga oshirilayotgan bugungi kunda eng dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Umuman olganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solishni ikki yo'nalishda ko'rib chiqish mumkin:

- tadbirkorlik, shu jumladan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati uchun umumiy shart-sharoitlarni barpo etish;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik korxonalarini xo'jalik sharoitlariga moslashishni ta'minlash maqsadida ularni qo'llab-quvvatlash va imtiyozlar taqdim etish.

Bu ikkala yo'nalish o'zaro bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, kichik va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Birinchi yo'nalish barcha korxonalar uchun iqtisodiy erkinlikni kafolatlovchi, iste'molchilar manfaatlarini himoyalovchi va raqobatni rag'batlantiruvchi qonunchilik tizimini o'z ichiga oladi. Umumiy sharoitlarni barpo etishda davlatning soliq va byudjet siyosati muhim rol o'ynaydi.

Ikkinchi yo'nalishda davlatning kichik biznesga nisbatan olib borayotgan moliya va kredit siyosati, davlat bozorida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik uchun muayyan ulushni ta'minlash mexanizmi, ularga ko'maklashishning boshqa turlari asosiy o'ringa ega. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishi uchun qulay huquqiy muhitni barpo etish rivojlangan mamlakatlarda, eng avvalo, antimonopol

qonunlarni o'z ichiga oladi. Chunonchi, AQSH nafaqat yirik trestlarning, balki antitrest qonunchiligining ham vatani hisoblanadi.

Dastlabki, trestlarga qarshi qonun AQSHda 1890 yildayoq qabul qilingan bo'lib, Sherman qonuni nomi bilan mashhur. Uning asosiy g'oyasi savdoni monopollashtirish, savdoni cheklash bo'yicha ochiq va sirli bitimlarni noqonuniy harakat sifatida tavsiflashdan iborat. Sherman qonunining yana bir ahamiyatli jihati shundan iborat ediki, monopoliyalar barpo etish va erkin savdoni cheklashga olib keluvchi korporatsiya va firmalarning narxni cheklovchi siyosatini, o'zaro raqobatchi korxonalar aksiyalarini sotib olishni taqiqlar edi. Keyingi antitrest qonuni 1914 yilda qabul qilindi (Kleyton qonuni). Bu qonun o'sha paytdagi real shart-sharoitlardan kelib chiqqan bo'lib, to'rtta jihatni o'zida aks ettiradi:

- narx cheklashlarining ma'lum shakllarini taqiqlash;
- o'zaro bog'liq shartnomalarni bekor qilish (bunday shartnomalarning mohiyati shundan iboratki, unda xaridor o'zi uchun zarur mahsulotlar bilan birga zarur bo'lmagan tovarlarni ham sotib olishga majbur bo'ladi);
- natijasi raqobatni cheklashi mumkin bo'lgan sharoitda aksiyalarni sotib olib o'zaro birlashishni cheklash;
- turli direktoratdagi ayni bir shaxs vakilligida o'zaro bog'liq direktoratlarning birlashib ketishini taqiqlash. Trestlarga qarshi qonunlardan navbatdagisi 1936 yilda qabul qilingan va Robinson-Petmen nomi bilan atalgan. Mazkur qonun Kleyton qonuniga tuzatish shaklida qabul qilingan. Bu qonunda narx cheklashlarini amalga oshiruvchi korporatsiyalarni jinoiy javobgarlikka tortish ko'zda tutilgan. Antitrest amaliyotida yangi jonlanish urushdan so'ng 1950 yilda boshlandi. Shu yili kichik biznes kurashi ta'sirida Kleyton qonuniga yangi tuzatishlar kiritildi. (Seller-Kefover). Endilikda har qanday yirik korxonalarning birlashishi hukumat darajasida ko'rib chiqiladigan bo'ldi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishida soliq tizimi alohida o'rin egallaydi. Bunday biznes shakli uchun soliq imtiyozlarini joriy etish orqali uni qo'llabquvvatlash jahonning deyarli barcha mamlakatlarida keng tarqalgan. Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun keng qo'llaniladigan soliq imtiyozi foydadan olinadigan soliq stavkasining pasaytirilishi hisoblanadi. AQSHda federal darajada eng yuqori korporatsiya solig'i bilan bir qatorda (hozirgi kunda bu soliq 35 foizni tashkil etadi) kichik va o'rta korxonalar uchun 15 va 25 foizlik stavkalardan foydalaniladi.

Buyuk Britaniyada kichik korxonalarga pasaytirilgan stavkada soliq solinadi – 25 foiz (boshqa korxonalar uchun – 33 foiz). Yaponiyada kooperativlar, jamoat va tibbiyot tashkilotlari 27 foiz miqdorida foydadan soliq to'laydilar (soliqning umumiy darajasi 40 foizni tashkil etadi). Agar korxona 8 mln. kam foyda olsa, ulardan 28 foiz

miqdorida soliq olinadi. Bu esa aynan kichik va o'rta korxonalar uchun katta ahamiyatga ega.

Barcha xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun soliq yukining pasaytirilishi muhim rag'batlantiruvchi samara beradi. Bu esa, ayniqsa, kichik korxonalar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, foydaning soliqqa tortish bazasini qisqartirish katta ahamiyatga ega. Bu turli xil fondlar va zaxiralar tashkil etish yo'li bilan amalga oshiriladi. Bunday fondlar va zaxiralar tashkil etishning soliq imtiyozlari guruhiga kiritilishiga sabab shuki, foydaning bu fondlarga ajratiladigan qismi soliqlardan ozod etiladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimida ularga boshqaruv, texnik va axborot yordamlarini ko'rsatish alohida ahamiyatga ega. Bugungi kunda barcha rivojlangan mamlakatlarda maslahat xizmatlari, turli xil kurslar, axborot markazlari tarmog'i mavjud. Buyuk Britaniyada ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida ham mutaxassislar tayyorlashga jiddiy e'tibor qaratiladi. Bu erda 5 ta universitet biznes maktablari eng obro'li hisoblanadi: London, Manchester, Glazgo, Dyuram va Vorvik. Har yili bu maktablarni 200 ming kishi bitiradi. Germaniyada tadbirkorlarni o'qitish savdo-sanoat palatalari tizimi orqali amalga oshiriladi. Ular har yili yangi tadbirkorlar uchun seminarlar o'tkazadilar. Jahon banki guruhining yillik nashri «Biznesni yuritish» hisoboti 2003 yildan buyon tuziladi. U jahon mamlakatlaridagi

- 1) ishbilarmonlik faolligi;
- 2) biznesni yuritish xususiyatlari;
- 3) biznes uchun mamlakatlardagi mavjud cheklovlarni baholaydi.

Butunjahon bankining mazkur global reyting natijalari asosida 189 ta taomildan (pozitsiyadan) tashkil topgan reytingda har bir davlatga tegishli o'rin beriladi. Mamlakatning reytingdagi o'rni qanchalik yuqori bo'lsa, shunchalik korxonalarni ochish va yuritish uchun mazkur davlat tadbirkorlik muhitining yaxshiligidan darak beradi. Ketma-ket 10 yil davomida tadbirkorlik faoliyati uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha reytingni Singapur boshqarib bormoqda. Biznesni yuritish uchun eng qulay shart-sharoitlarga ega mamlakatlar beshtaligiga Yangi Zelandiya, Daniya, Janubiy Koreya va Gonkong (Xitoy) mamlakatlari kiritilgan. Qolgan beshta mamlakat: Buyukbritaniya, AQSH, SHvetsiya, Norvegiya, Finlyandiyadan iborat.

Mazkur islohotlarning umumiy sonidan 25 foizi Evropa va Markaziy Osiyo davlatlariga to'g'ri keladi. Shuningdek, ushbu hududning, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash sohasida eng yuqori ko'rsatkichlarga ega birinchi davlatlar o'ntaligi ro'y-xatiga O'zbekiston ham kirgan.

Ushbu davlatlar (qolgan to'qqiztasi Kosta-Rika, Uganda, Keniya, Kipr, Mavritaniya, Qozog'iston, Yamayka, Senegal va Benin) har holda, kamida uchta islohotni o'zida tatbiq etib, global reytingda yuqoriga chiqib olgan davlatlardir.

Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekistonda xususiy tadbirkorlik deyarli mavjud bo'lmagan bo'lsa, bugungi kunga kelib tadbirkorlik subektlarining 90 foizdan ortig'ini kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari tashkil etmoqda. Yalpi ichki mahsulotning 56 foizdan ko'proq qismi, ishlab chiqarilayotgan sanoat mahsulotlarining uchdan biri va deyarli barcha qishloq xo'jaligi mahsulotlari kichik biznes hissasiga to'g'ri kelmoqda. Aynan xususiy sektor mamlakatimizda aholi daromadlari o'sishining asosiy manbai hisoblanmoqda. Shunday qilib, tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llabquvvatlash bo'yicha jahon tajribasini umumlashtirish natijalari ulardan O'zbekistonda quyidagi yo'nalishlarda foydalanish mumkinligini ko'rsatadi:

- monopoliyalarga qarshi qonunchilikning amaliy ahamiyatini oshirish, monopolistik tuzilmalarni kamaytirish hamda monopoliyaga oid qonunchilikni ijro etish bo'yicha amaliy chora-tadbirlarni ishlab chiqishda;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlariga qo'llaniladigan soliq stavkalarini tartibga solish va soliq bo'yicha imtiyozlar tizimini takomillashtirishda;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqishda;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlariga boshqaruv, texnik va axborot yordamlarini ko'rsatish mexanizmini takomillashtirish va rivojlantirishda va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Mardiyevna, S. G., & Farxodovna, M. R. (2023). Small Service Business Trends. *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science*, 2(5), 123-130.
2. Mardiyevna, S. G., & Ugli, Y. S. N. (2023). Development of Entrepreneurship Organizing Enterprise Activity Through. *Gospodarka i Innowacje.*, 35, 564-571.
3. Mardiyevna, S. G., & Panjiyevich, K. S. (2023). Economic Fundamentals of the Development of Services. *Gospodarka i Innowacje.*, 35, 600-607.
4. Shadiyeva, G., & Isoqulov, Z. (2023). NARPAY TUMANIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA AHOLI XOHISH ISTAKLARI. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 3(3), 169-179.
5. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
6. Shadieva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). THEORETICAL VIEWS ON CONCEPTS OF ENTREPRENEURSHIP. *Journal of new century innovations*, 20(3), 42-45.

7. Shadieva, G. M., & Urozaliev, E. (2022). THE ESSENCE AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 963-971.
8. Shadieva, G. M., & Urozaliev, E. (2022). THE ESSENCE AND STAGES OF DEVELOPMENT OF THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 963-971.
9. Shadieva, G. M., & o'g'li Isoqulov, Z. S. (2022). WAYS TO REDUCE POVERTY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 957-962.
10. Shadieva, G. M., & Kulmuradova, R. (2022). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN IMPROVING THE STANDARD OF LIVING AND ENSURING THE WELL-BEING OF THE POPULATION. *British View*, 7(4).
11. Nodirovna, M. S. (2023). Developing Rural Services and Increasing the Living Standards of the Population in the Republic of Uzbekistan. *Gospodarka i Innowacje*, 35, 653-661.
12. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
13. Abdukhalilovich, S. S., & Ugly, S. F. S. (2023). THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF POVERTY. *Journal of new century innovations*, 27(1), 97-100.
14. Abdukhalilovich, S. S., & Ugly, S. F. S. (2023). THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF POVERTY. *Journal of new century innovations*, 27(1), 97-100.
15. Mardievna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
16. Шадиева, Г. М. (2023). ОИЛА ХЎЖАЛИГИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚКАМЛИГИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(1), 91-94.
17. Mardievna, S. G., & Shukhatovna, M. S. (2021). Ways to increase investment potential in samarkand region. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 2(11), 44-50.
18. Шадиева, Г. (2021). Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари. *Экономика и образование*, (1), 121-126.
19. Мамаюнус, П., & Мардиевна, Қ. Ш. Г. (2021). Маркетинг фаолиятида қўлланиладиган ахборотлар тизими ва уларнинг таснифи. *Development Issues Of Innovative Economy In The Agricultural Sector*, 278.

20. Shadieva, G. M., & Akbarovna, K. S. (2023). THEORETICAL VIEWS ON CONCEPTS OF ENTREPRENEURSHIP. *Journal of new century innovations*, 20(3), 42-45.
21. Shadiyeva, G., & Kholmiraeva, G. (2022). FAMILY BUSINESS AND ITS DEVELOPMENT. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 148-151.
22. Shadieva, G., & Saidmurodov, F. (2022). DEVELOPMENT OF NATIONAL TOURISM AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF ITS COMPETITIVENESS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(8), 115-124.
23. Шадиева, Г. М., & Кувандиков, Ш. О. (2022). РОЛЬ СЕМЕЙНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions*, 59-63.
24. Mardiyevna, S. G., & Abdusamatovich, J. J. (2022). SANOAT 4.0 KONSEPSIYASI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions*, 712-721.
25. Пардаев, М. Қ., & Шодиева, Г. М. (2001). Оила хўжалиги иқтисодиёти ва тадбиркорлиги. Самарқанд, СамКИ, 151.
26. Shadieva, G. M. (2022). SOCIO-ECONOMIC CONCEPT OF" FAMILY ECONOMY". *Confrencea*, 1(1), 239-243.
27. Шадиева, Г. М., & Садинова, Б. Б. (2022). Мамлакатимизда тадбиркорликни ривожлантириш йўллари.
28. Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). SYNERGETICS AND ITS ROLE IN SOLVING PROBLEMS OF FAMILY BUSINESS. *British View*, 8(1).
29. Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
30. Шадиева, Г., & Шакирова, Ф. (2021). ИҚТИСОДИЁТНИ РАҚАМЛАШТИРИШГА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВИДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ РАСМИЙЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ. *Экономика и образование*, (5), 381-384.
31. Mardiyevna, S. G., & Zhamshedovich, K. Z. (2023). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE INDUSTRY. *Thematics Journal of Commerce and Management*, 7(1).
32. Шадиева, Г. М. (2022). ОИЛА ХЎЖАЛИГИ ФАРОВОНЛИГИНИ ОШИРИШДА ОИЛАВИЙ БИЗНЕСНИНГ РОЛИ. *Архив научных исследований*, 2(1).

33. Shadieva, G. M., & Kulmuradova, R. (2022). THE ROLE OF FAMILY BUSINESS IN IMPROVING THE STANDARD OF LIVING AND ENSURING THE WELL-BEING OF THE POPULATION. *British View*, 7(4).
34. Шадиева, Г. (2021). Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари. *Экономика и образование*, (1), 121-126.
35. Shadieva, G. M., & o'g'li Isoqulov, Z. S. (2022). WAYS TO REDUCE POVERTY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 957-962.
36. Mardiyevna, S. G., & Ugli, A. U. A. (2023). PROVIDING EMPLOYMENT OF THE POPULATION IN RURAL AREAS IN THE DIGITAL ECONOMY. *Research Focus*, 2(1), 7-10.
37. Pardaeva, O. M., & Shodieva, G. M. (2020). The role of family entrepreneurs in society development. *American Journal of Economics and Business Management*, 3(5), 194-200.
39. Шадиева, Г. (2021). ОИЛА ТАДБИРКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ. *Экономика и образование*, (1), 121-126.
40. Shadiyeva, G., & Isoqulov, Z. (2023). NARPAY TUMANIDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA AHOLI XOHISH ISTAKLARI. *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук*, 3(3), 169-179.
41. Мамаюнус, П., & Мардиевна, К. Ш. Г. (2021). Маркетинг фаолиятида қўлланиладиган ахборотлар тизими ва уларнинг таснифи. *Development Issues Of Innovative Economy In The Agricultural Sector*, 278.

**QORAMOLCHILIK SOHASINI DASTLABKI RIVOJLANISH
BOSQICHLARI VA ULARNING MAHSULOTLARIDAN FOYDALANISH
HAQIDAGI DASTLABKI TUSHUNCHALAR.**

O.R. Kuchchiyev

SDVMCHBU Toshkent filiali dotsenti

G.D. Anarbayeva

SDVMCHBU Toshkent filiali talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada respublikamizda mavjud bo`lgan chorvachilik xo`jaliklari va ularning asosiy qismini egallab kelgan qoramolchilik sohasini bugungi kundagi o`rni va uning dastlabki rivojlanish bosqichlarini o`rgangan holda aholini mahsulotlarga bo`lgan bugungi ehtiyoji va qoramol mahsulotlaridan qay tarzda foydalanilayotgani dastlabki mahsulotlarga bo`lgan ehtiyojlari va foydalanish tarzini o`rganib aholining mahsulotlarga bo`lgan ehtiyoji qancha ortganini aniqlash

**Kalit so`zlar:** sun`iy urug`lantirish, nasilchilik, chorvachilik, pishloq, go`ng, yovvoyi zotlar, xonakilashtirish.

**Базовое понимание ранних стадий развития животноводства и
использования их продукции.**

Аннотация

Изучив современное состояние животноводческих ферм в нашей республике и основной их части, отрасли животноводства и ее начальные этапы развития, текущие потребности населения в продукции и способы использования продукции животноводства, первоначальные потребности в продукции и определить, насколько возросла потребность населения в продуктах, изучая способ употребления

Ключевые слова: искусственное осеменение, селекция, животноводство, сыр, навоз, дикие породы, domestикация.

ABSTRACT

Having studied the current status of livestock farms in our republic and the main part of them, the cattle industry, and its initial stages of development, the current needs of the population for products and how cattle products are used, the initial needs for products and to determine how much the population's need for products has increased by studying the way of use

Key words: artificial insemination, breeding, animal husbandry, cheese, manure, wild breeds, domestication.

Kirish

Bugungi kunda respublikamizda jami 18 032 ta chorvachilik xo'jaliklari mavjud bo'lib, shundan 7 614 tasi qoramolchilik, 3 263 tasi qo'y va echkichilik, 142 tasi yilqichilik, 52 tasi tuyachilik, 1 163 tasi parrandachilik, 4 829 [tasi baliqchilik](#), 715 tasi asalarichilik va 254 tasi quyonchilik yo'nalishida tashkil etilgan. Birgina qoramolchilik yo'nalishida 500 boshdan 1 000 boshgacha chorva moli bo'lgan xo'jaliklar soni 256 taga, 1 000 bosh va undan yuqori chorva moli bo'lgan xo'jaliklar soni 136 taga yetdi. 2021-yilda barcha toifadagi xo'jaliklarda parvarish qilinayotgan qoramollarning 91,8 foizi (2018-yilda 95,5 foiz) aholi xonadonlariga, 8,2 foizi (2018-yilda 4,5 foiz) fermer xo'jaliklariga to'g'ri kelgan. Aholi jon boshiga go'sht mahsulotlari ishlab chiqarish 47,5 kilogrammga (1 kishiga yillik me'yor — 46,1 kilogramm), sut mahsulotlarini ishlab chiqarish ko'rsatkichi 336 kilogrammga (1 kishiga yillik me'yor — 310,4 kilogramm) yetkazildi. 2021-yilda aholi xonadonlari va fermer xo'jaliklarida parvarishlanayotgan 2,4 million bosh sigir va tanalar sun'iy urug'lantirilib, zoti yaxshilangan qoramollar bosh soni 54 foizga yetkazildi. Bundan tashqari, chet davlatlardan go'sht yo'nalishidagi tez yetiladigan qoramollarning Aberdin-angus, Sharole, Gereford va Limuzin hamda sut yo'nalishidagi Djersey, Shvits va Monbilyard kabi yangi zotlari olib kelindi. Xususan, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Jizzax, Navoiy, Sirdaryo, Toshkent, Xorazm viloyatlarida bunday zotlarning 100 ming boshdan ortig'i parvarishlanmoqda. Shuningdek, mayda shoxli mollarning zotini yaxshilash va mahsuldorligini oshirish maqsadida qo'ylarning Merinos, Romanov, Edilboy, Dorper zotlari hamda echkilarning Angor va Zanen zotlari chet davlatlardan olib keltirildi.

Mavzu dolzarbligi

Chorvachilik – mamlakat qishloq xo'jaligining muhim tarkibiy qismidir. Chorvachilik tarmoqlarining maqsadga muvofiq, samarali joylashtirilishi, rivojlantirilishi respublikada mehnat taqsimoti ijobiy hal etilishiga bevosita ta'sir etadi. Hududlarning tabiiy, iqtisodiy sharoitlarini hamda bozor talablarini e'tiborga olgan holda chorvachilikning qoramolchilik, qo'ychilik, baliqchilik, asalarichilik, andatrachilik tarmoqlari joylashtirilishi va rivojlantirilishi zarur. Chunki bu tarmoqlarda oziq-ovqat va qayta ishlash sanoati korxonalari uchun go'sht, sut, jun, teri, asal va boshqa mahsulotlar yetishtiriladi. Natijada sanoat tarmoqlarining rivojlantirilishi ham ta'minlanadi, chorvachilik tarmoqlarida [inson salomatligi uchun zarur](#), oqsil moddalarga boy bo'lgan turli xildagi mahsulotlar ham yetishtiriladi.

Qoramolchilik - [chorvachilikning](#) asosiy sohalaridan biri aholini [go'sht](#), [sut](#) mahsulotlari hamda yengil sanoatni teri va boshqa xom ashyo bilan ta'minlaydi. Qoramolchilik chiqindisi bo'lgan go'ng dehqonchilikda yerlar unumdorligini oshirishda keng qo'llaniladi (ba'zi mamlakatlarda qoramoldan ish hayvoni sifatida foydalaniladi). Qoramolchilik xo'jalik tarmog'i sifatida yovvoyi

qoramol turlari xonakilashtirilgan paytdan paydo bo'lgan. Dastlab qoramoldan go'shti uchun hamda ish hayvoni sifatida foydalanilgan. Sut iste'mol qilina boshlagach, odamlar undan yog', pishloq va boshqa mahsulotlar tayyorlashni o'rgandilar, natijada sut Qoramolchilikning ahamiyati oshdi, sut sanoati shakllandi.

Qoramolchilik qadimdan hozirgi O'zbekiston hududida intensiv sharoitlarda va yaylov usulida rivojlangan. 19-asr oxiriga qadar Qoramolchilikning asosiy qismini kammahsul, jussasi mayda jaydari hamda zebusimon qoramollar tashkil qilgan. 20-asrning 20-yillaridan boshlab respublikada mahalliy va zebusimon qora-mollarni madaniy qoraola, qizilcho'l va shvits zotlari bilan chatishtirish asosida mahsuldor podalar guruhini shakllantirish hamda nasldor sof zotli qoramollarning reproduktor xo'jaliklarini tashkil etish, davlat va kooperativ xo'jaliklari Qoramolchilik sut-tovar fermalarini rivojlantirish va sutchilik komplekslarini tashkil etish, Qoramolchilikni ixtisoslashtirish, konsentratsiyalash va sanoat texnologiyalari asosiga o'tkazish ishlari amalga oshirildi. Qoramolchilikning sut, sut-go'sht, go'sht hamda naslchilik yo'nalishidagi xo'jaliklar, naslchilik zavodlari, xo'jaliklari va fermalari tashkil etildi. natijada 80-yillarga kelib qoramollar zotdorligi 98—99% ga yetkazildi. Nasldor sigirlarning 3800—4100 kg sut beradigan podalari barpo etildi. Go'shtchilik komplekslarida parvarish qilingan novvoslar vazni 12—13 oyligida 400—420 kg ga ko'tarildi. Tumanlarda tashkil etilgan xo'jaliklararo bo'rdoqichilik korxonalarida qoramollarni jadal boqish va bo'rdoqilash ijobiy natijalar berdi. Qoramolchilik amaliyotining taraqqiy etishida ilg'or tajriba va fan yutuqlari muhim rol o'ynadi. 1932-yilda chorvachilik tajriba st-yasining va 1939-yilda O'zbekiston chorvachilik ilmiy tadqiqot institutining tashkil etilishi chorvachilik va xususan Qoramolchilik sohasida muhim burilish bo'ldi. Qoramolchilik rivojining tipologik, ozuqa va seleksiya asoslari ishlab chiqildi hamda amaliyotga keng joriy qilindi. 1924-yilda qoramollar soni 1229,4 ming boshni, shu jumladan, sigirlar 407,5 ming boshni tashkil qilgan bo'lsa, 1991-yilda bu ko'rsatkichlar tegishlicha 4580,8 va 1856,4 ming boshga, 2004-yilda 5873 va 2556,7 ming boshga yetdi. 1924-yilda go'sht yetishtirish (tirik vaznda, ming t) 84,0, 1991-yilda 789, 2003-yilda 935,5; sut yetishtirish tegishlicha 262,0, 3034,2 va 4030,3 ni tashkil etdi. sigirlardan o'rtacha sut sog'ib olish 1924-yilda 400 kg dan 1990-yilda 1685 kg ga, qoramollarni go'shtga topshirish vazni 150 kg dan 401 kg gacha ko'tarildi. Keyingi 14—15 yil mobaynida qoramollar soni va yetishtirilgan yalpi chorva mahsulotlari hajmi o'sdi. Qoramolchilik sohasida tashkil etilgan fermer xo'jaliklarida mahsuldorlik ko'rsatkichlari yaxshilandi. 1990 — 2003-yillarda respublikada qoramollar soni 1293,9 ming boshga yoki 28,3%ga, sigirlar soni 700,3 ming boshga yoki 37,7% ga ko'paydi.

O'zbekistonda Qoramolchilik bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari O'zbekiston chorvachilik ilmiy tadqiqot institutida olib boriladi. Qoramolchilik fan sifatida oliy va

oʻrta maxsus oʻquv yurtlarining zoomuhandislik va veteri-nariya fakultetlarida oʻqitiladi.

Xorijiy davlatlarda sut yoʻnalishidagi Qoramolchilik, ayniqsa, Gollandiya, Daniya, Germaniya, Isroil, AQSH, Kanada, Yaponiya va Yangi Zelandiyada rivojlangan (sigirlarning oʻrtacha sut sogʻimi 8—11 ming kg). Goʻshtdor qoramollar [AQSH](#), [Fransiya](#), [Angliya](#), [Italiya](#), Kanada va Avstraliyada tashkil etilgan (goʻsht olinadigan 14—15 oylik novvoslar vazni 500—550 kg). Dunyo mamlakatlarida urchitilayotgan qoramollar soni 1,33 mlrd. bosh atrofida (1999). Jahonda turli tabiiy iqlim sharo-itlariga moslashgan 250 dan ortiq qoramol zotlari boqiladi.

Xulosa: Maqolada keltirilgan maʼlumotlardan foydalangan holda respublikamizdagi chorvachilik xoʻjaligari va ularni asosini tashkil etgan qoramolchilik sohasini dastlabki rivojlanish bosqichlari qoramolchilikdan foydalangan dastlabki mahsulotlar va bugungi kundagi aholining ehtiyojlarini oʻsish miqdorini aniqlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chorvachilik va parandachilik ilmiy tadqiqot instituti. Qoramolchilikni rivojlantirish boʻyicha amaliy qoʻllanma. Toshkent 2019.
2. “Chorvachilik asoslari” Abdolnizozov B.O
3. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Qoramolchilik>
4. https://kitobxon.com/oz/kitob/qoramol_parvarishlash_sirlari

FE'L VAZIFA SHAKLLARINING QIYOSIY TAHLILI

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabasi

Abralova Nafisa Ulug'bek qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi fe'l so'z turkumining ma'no farqlanishlari, grammatik shakllanishi qiyosan o'rganilgan.

Kalit so'zlar. Fe'lning vazifa shakllari, sof fe'l shakli, sifatdosh, ravishdosh, harakat nomi, infinitive, gerund, simply infinitive, perfect infinitive, continuous infinitive, perfect continuous infinitive, Perfect Participle, o'tgan zamon sifatdoshi, hozirgi zamon sifatdoshi, kelasi zamon sifatdoshi.

Turli gap bo'laklari vazifasida kelish uchun xoslangan fe'l shakllari fe'lning vazifa shakllari sanaladi. O'zbek tilida fe'lning to'rt vazifa shakli mavjud:

- 1) sof fe'l shakli (o'qidi);
- 2) harakat nomi shakli (o'qimoq, o'qish);
- 3) sifatdosh shakli (o'qigan);
- 4) ravishdosh shakli (o'qib, o'qigach).

Sof fe'l shakli. Sof fe'l shakllari har ikki tilda maxsus qo'shimchalar bilan yasalmaydi. Bunday fe'llar tarkibida zamon, shaxs-son, mayl qo'shimchalari bo'ladi va gapda kesim vazifasida qo'llaniladi. M., "yozdim" sof fe'l bo'lib, "yoz" fe'l asosi, -di o'tgan zamon qo'shimchasi, -m shaxs-son qo'shimchasi. Ingliz tilida ham "I wrote" sof fe'l bo'lib, fe'l asosi "write" noto'g'ri fe'l bo'lganligi uchun "wrote" shaklini oladi, "I" esa harakatning kimga tegishli ekanligini bildiradi.

Harakat nomi shakli (Infinitive/Gerund). Fe'lning otga xoslangan shakli harakat nomi deyiladi va o'zbek tilida fe'l asoslariga -(i)sh, -(u)v, -moq, -mak, -maslik kabi qo'shimchalarni qo'shish bilan hosil qilinadi. M., yozish, o'qimoq, o'qish, o'quv, foydalanmoq. Harakat nomining vazifasi fe'lni gapda ega, aniqlovchi, to'ldiruvchi, hol va ot-kesim sifatida shakllantirishdan iborat. M., Takrorlash – bilimlar onasi. Ushbu gapda harakat nomi - "takrorlash" va u gapda ega vazifasida qo'llangan. Ingliz tilida harakat nomini yasash uchun to'yuklamasi yoki -ing shaklidan foydalanamiz. Afford, agree, appear, arrange, ask, care, claim, decide, demand, desire, expect, fail, forget, hope, intend, learn, seem, tend, wait, want kabi ma'lum fe'llardan keyin doim Infinitive shaklidan, ya'ni to'yuklamasidan foydalanamiz. M., They agreed to help us. (Ular bizga yordam berishga rozi bo'lishdi) Bu gapda "to help" harakat nomi bo'lib, u to'ldiruvchi vazifasini bajargan. Yoki "To read is pleasant" (O'qish – yoqimli) gapida ega, "Your duty is to inform me" (Sizning vazifangiz menga xabar berish) gapida ot-kesim, "He expressed a desire to help me" (U menga yordam berish istagini bildirdi)

gapida aniqlovchi, “I went to the library to study”(Men kutubxonaga o’qish uchun bordim) gapida hol vazifasida kelgan.

Ingliz tilida fe’ning Infinitive shakli o’zbek tilidagi harakat nomidan farqli ravishda zamon shakllarida tuslanadi va shunga ko’ra quyidagi shakllaridan keng foydalaniladi:

1) **Simply Infinitive** (Oddiy) quyidagi hollarda ishlatiladi:

- a) Infinitive, ya’ni harakat nomi gap kesimi bilan bir vaqtda sodir bo’lgan ish-harakatni ifodalaydi. M., I am glad to see you (Sizni ko’rishdan xursandman)
- b) Infinitive may, must, should, ought modal fe’llari bilan va to expect, to intend, to hope, to want kabi fe’llar bilan kelib, kelasi zamondagi ish-harakatni bildiradi. M., 1. I intend to go there on Sunday. (Men u yerga yakshanba kuni boorish niyatidaman) 2. I hope to see him at the concert. (Men uni konsertda uchratishni umid qilaman) Birinchi gapda “to go” va ikkinchi gapda “to see” birikmalari harakat nomi hisoblanib, ular gapda aniqlovchi va to’ldiruvchi vazifalarida kelgan.
- c) Barcha zamonlar uchun umumiy sodir bo’ladigan ish-harakatlarini ifodalaydi. M., Running is a good activity. (Yugurish – yaxshi mashg’ulot)

2) **Perfect Infinitive** (Murakkab) quyidagi holatlarda ishlatiladi:

- a) Perfect infinitive, ya’ni murakkab harakat nomi gapning kesimidagi fe’l ifodalagan harakatdan oldinroq sodir bo’lganligini ifodalaydi. M., He seems to have finished his work. (U ishini tugatganga o’xshaydi)
- b) May, must kabi modal fe’llardan keyin kelib, ish-harakatni allaqachon tugatgan degan taxminni ifodalash uchun ishlatiladi. M., He must have forgotten about it. (U bu haqda unutgan bo’lishi kerak)
- c) Should, would, could, might, ought to va was/were to modal fe’llaridan keyin kelib, bajarilishi lozim bo’lgan yoki bajarilishi mumkin bo’lgan, ammo haqiqatda bajarilmagan ish-harakatni ifodalaydi. M., He was to have come yesterday. (U kecha kelishi kerak edi)
- d) To intend, to hope, to expect, to mean kabi fe’llarning o’tgan zamon shaklidan keyin kelib, o’tgan zamonda biror ish-harakat sodir bo’lishiga umid qilingan, niyat qilingan, ammo sodir bo’lmagan ish-harakatni ifodalaydi. M., I intended to have finished my work last night. (Men kecha oqshom ishimni tugatishga qasd qilgan edim (ammo tugata olmadim))

3) **Continuous Infinitive** (Davomli) gapning kesimidagi ish-harakat bilan bir paytda davom etgan ish-harakatni ifodalaydi. M., She seems to be crying. (U yig’layotganga o’xshaydi)

4) **Perfect Continuous Infinitive** (Tugallangan davomli) gapning kesimidagi ish-harakatdan oldin uzoq vaqt davom etgan ish-harakatni ifodalaydi. M., He is

known to have been working on this problem for many years.(Uning bu muammo ustida ko'p yillar ishlaganligini odamlar biladi)

Infinitive ba'zan to yuklamasisiz ham ishlatilishi mumkin:

- a) Must, can (could), may (might) va need modal fe'llaridan keyin: I can speak in English.(Men ingliz tilida gapira olaman)
- b) To make (majbur qilmoq), to let (ruxsat bermok), to see (ko'rmoq), to watch (kuzatmoq), to hear (eshitmoq), to feel (his qilmoq), to help (yordam bermok) va boshqa fe'llardan keyin obyektiv kelishikdagi olmosh yoki otdan keyin infinitive to yuklamasisiz ishlatiladi. M., I let him go there.(Men unga u yerga borishga ruxsat berdim)
- c) Had better (yaxshisi), would rather, would sooner (yaxshisi) kabi birikmalardan keyin infinitive to yuklamasisiz ishlatiladi. M., I would rather not tell them about it.(Yaxshisi, men ularga bu haqida aytmayman)

Harakat nomining bo'lishsiz shaklini hosil qilish uchun o'zbek tilida –maslik qo'shimchasidan foydalanamiz (o'qish - o'qimaslik). Ingliz tilida esa infinitive oldiga not yuklamasini qo'yish bilan harakat nomining bo'lishsiz shakli yasaladi. M., Ignorance is caused by not to ask. (Jaholat so'ramaslikdan kelib chiqadi)

Ingliz tilida fe'lning fe'llik va otlik xususiyatiga ega bo'lgan yana bir shakli mavjud: Gerund. Gerundda infinitivega qaraganda otlik xususiyati ko'proq. Gerund ham fe'lni turli gap bo'laklari sifatida shakllantiradi. M., Ega : Reading is my favorite activity. (O'qish mening sevimli mashg'ulotim) Ot-kesim: Her greatest pleasure is reading. (Uning eng sevimli mashg'uloti – o'qish) Fe'l-kesim: He finished reading the newspaper. (U gazeta o'qishni tugatdi) To'ldiruvchi: I love reading.(Men o'qishni yaxshi ko'raman) Aniqllovchi: She felt joy of reading.(U o'qish zavqini his qildi) Hol: After reading I feel relaxed and energized.(Kitob o'qiganimdan keyin o'zimni yengil va energiyaga to'lgan his qilaman)

Bundan tashqari, gerund o'zbek tilida sifatdash va ravishdash bajargan vazifalarni ham bajaradi. M., Thank you for coming. (Kelganingiz uchun rahmat) Bu gapda "you" va "coming" so'zlari "kelganingiz" deb tarjima qilinib, -gan qo'shimchasi o'zbek tilida sifatdash qo'shimchasidir. Yoki "He left without finishing his dinner" (U ovqatini yeb tugatmasdan chiqib ketdi) gapida gerund oldidan "without" (-siz) so'zi kelganligi sababli uni "tugatmasdan" deb tarjima qilamiz. –masdan qo'shimchasi –(i)b, -(a)y ravishdash qo'shimchalarining bo'lishsiz shakli hisoblanadi.

O'zbek tilidagi -ish harakat nomi qo'shimchasiga omonim ot yasovchi qo'shimcha bor (o'qish – yig'ilish) bo'lganligi singari ingliz tilida ham –ing qo'shimchasiga omonim ot yasovchi qo'shimcha mavjud (reading – sitting). M., He took part in the sittings of committee. (U partiya yig'ilishlarida ishtirok etdi)

Sifatdash shakli (The participle). Fe'lning sifatga xoslangan shakli sifatdash deyiladi. O'zbek tilida sifatdashlar fe'l asoslariga –gan (-kan, -qan), -ydigan (-adigan),

-(a)yotgan, -(a)r qo'shimchalarini qo'shish yo'li bilan hosil qilinadi. Ingliz tilida –ing, –ed, having P.P(Past Participle), being P.P, have been P.P shakllari bilan yasaladi. Sifatdoshlar fe'llik xususiyatiga ega bo'lganligi uchun zamon va nisbat shakllariga ega bo'ladi. Shunga ko'ra, ular o'zbek tilida quyidagi turlarga bo'linadi:

1. **Hozirgi zamon sifatdoshi** fe'l asoslariga –yotgan, –ayotgan qo'shimchasini qo'shish orqali hosil qilinadi: yurayotgan (mashina). Bu zamon sifatdoshi ingliz tilida Present Participle Active (Oddiy nisbatdagi hozirgi zamon sifatdoshi)ga teng. Present Participle Active fe'l negiziga –ing qo'shimchasini qo'shish bilan yasaladi. M., to read(o'qimoq) –reading(o'qiyotgan), to study(o'rganmoq) –studying(o'qiyotgan)
2. **O'tgan zamon sifatdoshi** –gan (-kan, -qan) qo'shimchalari bilan yasaladi. Unli bilan tugagan fe'l asoslariga –gan (o'qigan, chirigan), jarangsiz undosh bilan tugagan tugagan fe'l asoslariga ham –gan (ko'chgan, o'sgan), ammo jarangsiz q undoshi bilan tugagan fe'l asoslariga –qan (uqqan, tiqqan), jarangsiz k undoshi bilan tugagan fe'l asoslariga –kan (ekkan, tikkan) shaklida qo'shiladi. Bu ingliz tilida zamon sifatdoshi Past Participle ga to'g'ri keladi va fe'l asosiga –ed qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi (faqat to'g'ri fe'llarga). M., to ask (so'ramoq)-asked(so'ralgan). Noto'g'ri fe'llarning o'tgan zamon sifatdoshi quyidagicha fe'lning o'zagida o'zgarish bilan yasaladi: to give (bermoq) – given (berilgan), to take (olmoq) – taken (olingan)
3. **Kelasi zamon sifatdoshi** fe'l asoslariga –ydigan, –adigan, -(a)r, –jak, –ajak, –vchi, –uvchi, –gusi, –g'usi, –asi, –mas qo'shimchalarini qo'shish bilan yasaladi: o'qiydigan (bola), boradigan (joy), chiqar (quyosh), qilinajak (ishlar), o'quvchi (bolalar), kelgusi (yil), kelasi (hafta), aytmas (so'z). Bu zamon sifatdoshi ham ingliz tilida Present participle active ga to'g'ri keladi, yani umumiy zamon sifatida ishlatiladi: coming year (kelasi yil), reading time (o'qiydigan payt)

Bundan tashqari ingliz tilida tugallangan (perfect) zamon sifatdoshlari ham bor. Perfect Participle (tugallangan sifatdosh) to have fe'lining hozirgi zamon sifatdoshi shakli having va asosiy fe'lning Past Participle shakli yordamida yasaladi. M., having bought, having asked. Agar sifatdosh majhul nisbatda bo'lsa, having va P.P orasiga "been" so'zi qo'yiladi: having been eaten, having been read, having been asked.

Sifatdoshlarning bo'lishsiz shakli o'zbek tilida –ma yoki –mas qo'shimchalari bilan yasalsa (o'qimaydigan, o'qimas), ingliz tilida sifatdosh oldiga not inkor yuklamasini qo'yish bilan yasaladi (not asking, not having asked).

Ingliz tilida keng foydalaniladigan bir qolip borki, ularni o'zbek tiliga tarjima qilishda ko'proq sifatdoshlardan foydalanamiz. Ya'ni gapda ba'zi so'zlardan keyin who, which, where, when, that kabi olmoshlar qo'yiladi va ular o'zidan oldingi so'zga aniqlik kiritadi. M., Do you remember the woman who was playing the piano at the party? (Bazmda pianino chalayotgan ayol esingizdami?)

Ravishdosh shakli. Fe'ning ravishga xoslangan shakli ravishdosh deyiladi. Ravishdoshlar fe'lga bog'lanib, harakatning bajarilish holati, payti, sababi, maqsadi kabi belgilarni bildiradi. Ingliz tilida ravishdosh Participle, ya'ni sifatdosh ichida o'rganiladi. O'zbek tilidagi ba'zi ma'nolari after, before, by, for, to, because kabi predloglar bilan tarjima qilinadi.

O'zbek tilida ravishdoshlar -(i)b, -(a)y, -gach (-kach, -qach), -guncha (-kuncha, -quncha), -gani (-kani, -qani), -masdan, -may, -mayin kabi qo'shimchalari bilan yasalib, ma'nosiga ko'ra to'rt turi mavjud:

1. Holat ravishdoshi. Harakat yoki holatning belgisini bildirib, gapda ravish (vaziyat) holi vazifasida keladi. M., Ular gaplashib keldilar. (They came speaking)
2. Payt ravishdoshi. Harakat yoki holatning paytini bildirib, gapda payt holi vazifasini bajaradi. M., Dars tugagach, kutubxonaga boraman. (After class, I will go to the library)
3. Maqsad ravishdoshi. Harakat yoki holatning maqsadini bildirib, gapda maqsad holi vazifasida keladi. M., Gul tergani bog'ga keldik. (We came to the garden to (or for) pick flowers)
4. Sabab ravishdoshi. Harakat yoki holatning sababini bildirib, gapda sabab holi vazifasini bajaradi. M., Sen kelmagach, men ham uyga ketdim. (I also went home because you didn't come)

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Odiljonovich, Hasanov Elyorjon. "The Issue Of Business Terms Used In English." Journal of Positive School Psychology 6.11 (2022): 3075-3081.
2. Odiljonovich, Hasanov Elyorjon. "A STUDY OF ADOPTED BUSINESS TERMS FROM ENGLISH INTO THE UZBEK LANGUAGE." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.12 (2022): 401- 403. ` 25
3. Odiljonovich, Hasanov Elyorjon. "SOME ISSUES OF BUSINESS TERMS BORROWED FROM ENGLISH." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.09 (2022): 372-375.
5. G'ulomovna, Ochildiyeva Hilola. "THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN TEACHING THE SUBJECT OF THE RUSSIAN LANGUAGE." ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603 11.12 (2022): 8-10.
6. Gulamovna, Ochildiyeva Khilolakhon. "THE CONCEPT OF ETHICAL EVALUATION IN RUSSIAN AND UZBEK." ResearchJet Journal of Analysis and Inventions 2.6 (2021): 1-5.

7. Sabirjanovna, Paziljanova Zulfiya. "INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A THEORETICAL AND PRACTICAL SCIENCE." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.12 (2022): 456-459.
8. Sobirjonovna, Poziljonova Zulfiya. "Deutsch macht uns Spaß." Ўқув қўлланма. Қўқон. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг (2020): 648- 065.
9. Sabirjanovna, Paziljanova Zulfiya. "ISSUES OF CULTURE SHOCK IN ADAPTATION TO ANOTHER CULTURE." Journal of Modern Educational Achievements 3.3 (2023): 240-244.
10. Алимсаидова, Сайёра Амидьевна. "Дидактические принципы при обучении неродному языку." Молодой ученый 23 (2015): 1062-1063.
11. Алимсаидова, Сайёра Амидьевна. "Развитие творческого мышления и личностных качеств учащихся академических лицеев на уроках русского языка и литературы." Молодой ученый 1 (2017): 430-432.
12. Amideevna, Alimsaidova Sayyora. "SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE IN TEACHING RUSSIAN LANGUAGE TO PUPILS OF SCHOOLS WITH UZBEK LANGUAGE OF INSTRUCTION." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 8.8 (2020).
13. Amideevna, Alimsaidova Sayyora. "Principles of the Formation of Sociolinguistic Competence of Students of Secondary Schools (With the Uzbek Language of Instruction)." Annals of the Romanian Society for Cell Biology (2021): 133-140.
14. Amideevna, Alimsaidova Sayyora. "Principles of the Formation of Sociolinguistic Competence of Students of Secondary Schools (With the Uzbek Language of Instruction)." Annals of the Romanian Society for Cell Biology (2021): 133-140

INTERACTION IN PROFESSIONAL FOOTBALL TEAMS RELATIONSHIPS IN PSYCHOLOGY STUDY

Asimzhanov R K
Academy, Kazakhstan

Annotation: This article discusses the psychology of relationships in professional football teams. in science to be studied O thoughts cause past. Also small group How professional football mutually in teams relations to himself special sides open give movement made

Key words: football, kinds of sports group, stickiness, professional football team, mutually relationship, trainer, athlete

Recently youth national football team of Uzbekistan under 20 (U-20) As the owner of the Asian Cup, Bunyodkor, the President of our country, will follow this competition. visiting the stadium is a great pride not only for our athletes, but for all the people of Uzbekistan awoke. This is it our achievements at the core in our country kinds of sports state politicians authoritative This is one of the directions and consistent continuation of reforms in the field of healthcare of our people. be proof ladies. This reforms legally Uzbekistan Republic the president 06/03/2017 in year No. PQ-3031 "Physical education and mass sports more development measures on right". Solution And 2019 December 4 No. PF-5887 "In Uzbekistan football development absolutely new stage take Exit measures O". Decree within in our country until 2030 football development concept Political confirmation is the development of football, which is a popular sport in our country. in field football clubs, kinds of sports education institutions For sports _ doctor, kinds of sports psychologist, kinds of sports qualified specialists in the field of pharmacology, sports lawyer and sports nutritionist organize training. Also from modern scientific achievements and innovative technologies used without coach , breeder (scout), analyst, Judge marketer And football manager directions in accordance with high skilled football specialists Preparation, again Preparation And qualification increase in order to local And foreign experts wide attraction do through Uzbekistan football association in the presence football specialists Preparation center organization responsibilities kit the [2]. This is it tasks made increase For the science achievements use this in field wide volume research be held Just enough.

In sports psychology, the study of relationships in sports teams. A study conducted in There is little recent research on this subject. cohesion in sports teams as a group, psychological climate in the team, group interaction, group social perception, group communication, social status in a group, psychology of athletes Noteworthy is

the study of training and especially the relationship between coach and athlete. is But at the same time, there are few problems in relationships in professional football teams. is one of the topics studied. Yu. L. Khanin, E. V. Shchedrina in research on this subject E.P.Ilin, Yu.A.Kolomeysev, I.I.Zapparov and E.L.Modzhaev, and Z.Gazieva from Uzbek scientists- from works attention deserves

Modern in psychology small in groups from Friday kinds of sports in groups too much mutually In this regard, new approaches to the study of relations in a sociometric way have appeared. one of the approaches is the approach of E.V. Shchedrin. Shchedrina E.V. in the sports group developed his own methodology for studying relationships. According to him, for each athlete the necessary circle of communication, that is, it is necessary to determine such people to whom this athlete belongs in his opinion expects Job sees And myself they are For important attention an object What considers. Referent .

Studying the circle allows you to better understand the composition of the group. E.V. Shchedrin's approach what is the general interaction in the group based on the study of the coordinate system in the group what's going on in definition famous one possibilities create With explained.

From this outside sports _ in teams mutually relationship in teaching N.V. Bakhareva And The methodology developed by E. Bogarus based on the principle of the social distance scale is as follows. once a lot of becomes popular happening it essence in that groups every one member recreate the group and, in connection with this, each member of the group according to the following criterion basically "I would take first", "I would take", "it doesn't matter", "wouldn't take" the task of the population. Each participant is evaluated twice: what he can do (hard work) and emotional To All criteria points based (+ 2,+ 1.0, -1,-2) evaluated. one participant scores are taken into account ("+", "-"), so the algebraic number) of this determines the sociometric status in the group. Above - leaders, and below (minus points) - group rejected Sociometric psychological status of this person by group definite celebrity norm And need defines. This Team work And communication, is formed in the evaluation of work and personal qualities. If the athlete has it (working, game) the higher the score, the more participants prefer to communicate with him they know In woolen sports teams, the emotional bonds trump the workers at first.will

The course of interaction in team sports largely depends on the personality of the coach. depends on professional maturity and his socio-psychological knowledge. It is the coach personal and social qualities are the basis of the collective environment and the dominant mentality in this environment. kit ladies. This psyche effective-promising effective to activities road open or controversial inefficient work short indicator With expression possible

Yu. A. Kolomeitsev declared kinds of sports in teams mutually relationship in passing The personality of the coach is paramount. He said, "The coach is strong in his subordinates displays the personal qualities of a brave knight with willpower and high moral character If athletes too much So motivation wake up each other right perception achieve And Social a productive style of perception is created. This is the coach-athlete relationship (vertical). in passing socio-psychological And pedagogical fertility Ascending important factor existence Counts [6, S. 124-126].

According to Yu. L. Hani, he is the coach of the athlete during the preparation for the competition. the need for communication may increase. 2-3 weeks before a responsible competition, an athlete trying to make sure it is ready, correct technical shortcomings there is a high need for interaction with the trainer. In this case, the coach passivity and especially the lack of communicative expectations expected from athletes is a hidden dissatisfaction emphasizes that this can lead to conflicts and even serious interpersonal conflicts. That's why- say YL Hani said athletes communications degree, content and features depends on:

1. in partnership kinds of sports seniority of activity;
2. Each other O to knowledge;
3. They are front tasks feeling do ways O match your imagination come;
4. Athletes Status (position) and in a team to the role;
5. Athletes each other relatively physical And technical and tactical Preparation;
6. interpersonal to relationships.

Also Yu. L. Khanin, A. Istanbulov To Job developed "Coaching private socio-perceptual assessment of the features of the style of activity of a coach and an athlete in football teams useful when studying relationships. This method consists of 24 questions and a trainer. allows you to perceptually evaluate the gnostic, emotional and behavioral characteristics of yati and every one peculiarity 8 from question based determined [3].

G.V. Loikin kinds of sports teams psychological surroundings of athletes each other was muno- emphasizes that it is the dominant and relatively stable mental environment that determines the baskets. Scientist said that psychological climate formation And storage coaches And psychologists from information about complex events that determine the life of athletes in a team full informed be depends on [4].

Inozemova E.S. and Matrosova T.S. Team interactions between players shape yourself special approach into yourself received psychological and pedagogical recommendations offer enough. This in the recommendations athletes motivation increase, responsibilities meaningful there are principles of adequacy of training and competitive conditions. It's on the one hand groups stickiness On the other hand, if it increases and physical Preparation raises [5].

I.I. Zapparov and E.L. Modzhaev on the formation of the psychological climate in a sports team walked in their research together education importance they emphasize. Authors that's all emphasizing In this case, the coach should try to create situations based on practice. and create opportunities to work with athletes and learn specific skills speaking passes.

Anyashkova in a team solidarity And mutually relationship development in accordance with gives recommendations. In these recommendations: the establishment of mutual positive relations in the team, the team every one create conditions for members to freely express their opinions, joint practical activities organize achieve etc. place received [6].

One of the important conditions of obligation is the consistency of relationships in the team. is integrity. Usually in this small environment a person consciously, sometimes unconsciously, identifies himself. cation does. Received results to the analysis compared with real team For success or refusal in progress grieve emotional warm And sympathy, joy And pride faith, personality traits must be embodied. The need for emotional experience, sympathy the propensity for feelings is not a quality given to a person by genetic means, but a human factor. gradually formed in the micro- and macroenvironment. Satisfying this human need the process largely depends on how much he identifies with other members of the group and any action taken to remedy disappointments with respect to any member, personal position active direct depends[8].

Thus, the course of relationships in professional football teams, the team formation level, athletes To teams perception be done And majority Main trainer control skill depends on without last night This.

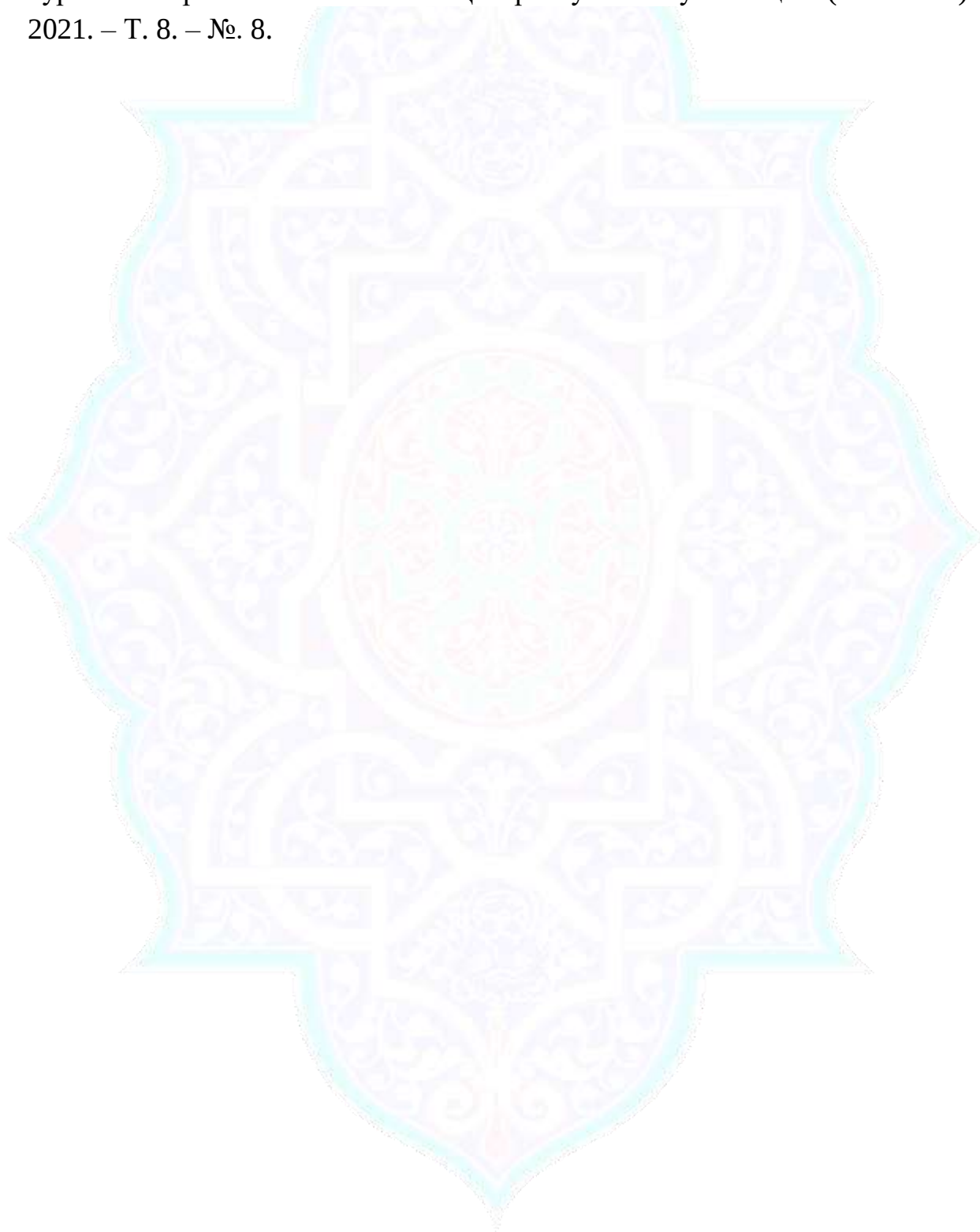
RECOMMENDATIONS :

7. Муминов Ф. И. СПОРТСМЕНЫ БУДЬ ГОТОВ СОЦИАЛЬНОЕ ПРОБЛЕМЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 112-115.
8. Муминов Ф. И. ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛИСТ БУДЬ ГОТОВ СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 140-143.
9. Муминов Ф. И. СОВРЕМЕННЫЙ ОБРАЗОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ И ВИДЫ СПОРТА //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 135-139.
10. Муминов Ф. И., Аслонова Д. Р. ПОДГОТОВКА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ НАЧАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЭТАПЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 116-120.
11. Муминов Ф. И. ТЕХНИЧЕСКАЯ ТАКТИКА СТУДЕНТОВ НА ФУТБОЛЬНОЙ ТРЕНИРОВКЕ ПОДГОТОВКА МОБИЛЬНЫЙ ИГРЫ С СОЕДИНЯТЬ ХАРАКТЕРИСТИКИ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 121-126.
12. Муминов Ф. И. ОПРЕДЕЛИТЬ ДВИГАТЕЛЬНЫЕ НАВЫКИ ФУТБОЛИСТОВ НАМЕРЕВАЛСЯ ИСПЫТАНИЙ ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 95-101.
13. Муминов Ф. И. СКОРОСТЬ И СИЛА КАЧЕСТВА ИСПЫТАНИЯ ЧЕРЕЗ ОПРЕДЕЛЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 131-134.
14. Муминов Ф. И. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ ЮНЫХ ВРАТАРЕЙ ПОВЫШЕНИЕ ПО АНКЕТНОМУ СПОСОБУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 107-111.
15. Муминов Ф. И. ФУТБОЛ СОРЕВНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЛАТЬ И ПЛАНИРОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 127-130.
16. Муминов Ф. И. ФУТБОЛИСТЫ В ОБРАЗОВАНИИ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА ЗНАЧЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 102-106.
17. Муминов Ф. И. ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ В ТРЕНИРОВОЧНЫХ ГРУППАХ ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 71-76.

18. Муминов Ф. И. ПРОВЕДЕН АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ОБЪЕМА И КАЧЕСТВА ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ МОЛОДЫМИ ИГРОКАМИ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 84-93.
19. Муминов Ф. И. МЕТОДИКА ОПТИМИЗАЦИИ ТРЕНИРОВОК ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 77-83.
20. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNING JISMONIY RIVOJLANISHI VA JISMONIY TAYYORGARLIGINI YOSHGA OID XUSUSIYATLARI //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 5. – С. 288-290.
21. Ilkhomovich M. F. CREATING A TRAINING WORK PLAN IN YOUTH FOOTBALL //SCIENCE AND PEDAGOGY IN THE MODERN WORLD: PROBLEMS AND SOLUTIONS. – 2023. – Т. 1. – №. 4.
22. Ilkhomovich M. F. AGE-RELATED CHARACTERISTICS OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL FITNESS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – Т. 1. – №. 4.
23. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. ON THE NOSOLOGY OF STUDENTS IN ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION PHYSICAL CHARACTER DEVELOPMENT //Ustozlar uchun. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 352-357.
24. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. EMPLOYED YOUTH IN PRIMARY PREPARATION STAGE OF FOOTBALL PLAYERS GENERAL PHYSICAL FITNESS //Ustozlar uchun. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 345-351.
25. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. SPECIAL ENDURANCE OF HIGHLY SKILLED FOOTBALL GIRLS DEGREE ANALYSIS //Ustozlar uchun. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 367-371.
26. Муминов Ф. И. РАБОТАЮЩАЯ МОЛОДЕЖЬ НА СТАДИИ НАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ФУТБОЛИСТОВ ОБЩАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 26. – №. 1. – С. 56-61.
27. Ilxomovich M. F. FEATURES OF THE PROCESS OF TRAINING YOUNG PLAYERS IN BEGINNER TRAINING GROUPS //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 97-101.
28. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNI TEXNIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI //INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 97-102.
29. Mo'minov F. I. FUTBOL SPORTIDA MASHG 'ULOT JARAYONLARINI BOSHQARISH ASOSLARI: 10.53885/edinres. 2021.57. 22.074 Mo'minov FI

- Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O'zbekiston //Научно-практическая конференция. – 2021.
30. Ilxomovich M. F. Features of the educational and training process of young football players at the stage of initial training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 02. – С. 1314-1320.
31. Муминов Ф. И. ОСНОВЫ ОТРАБОТКИ ТЕХНИКИ И ТАКТИКИ ДВИЖЕНИЙ С МЯЧОМ В ФУТБОЛЬНОМ МАТЧЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 92-96.
32. Ilkhomovich M. F. Methods of Developing Strength of 12-15 Year Old Football Players //European Journal of Innovation in Nonformal Education. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 273-276.
33. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 343-354.
34. Muminov F. I. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Физическая культура. Рекреация. Спорт. – 2022. – С. 612-622.
35. Ilkhomovich M. F. Introducing New Pedagogical Technologies into the Process of Football Lessons in Higher Education //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 24-29.
36. Ilxomovich M. F. FUTBOL O'YINIDA TO'P BILAN HARAKAT QILISH TEXNIKASI VA TAKTIKASINI ISHLAB CHIQISH ASOSLARI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 88-91.
37. Ilxomovich M. F. The Basics of Developing Techniques and Tactics of Moving With the Ball in a Football Game //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 84-87.
38. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 343-354.
39. Ilxomovich M. F. Methodological Basis for The Formation of Football Training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 355-363.

40. Ilxomovich M. F., TAYYORGARLIGINI Y. F. T. V. A. T., SAMARADORLIGI O. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE //SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – С. 97-102.
41. Мо'минов F. Ёш футболчиларнинг жисмоний ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари, уларнинг жисмоний тайёргарлигининг кўпроқ барқарор кўрсаткичларини танлаб олиш //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

YOUNG FOOTBALL PLAYERS IN PREPARATION ENDURANCE QUALITIES PHYSIOLOGICAL CHARACTERISTICS

*Zhumamuratov A.B.
Academy, Kazakhstan*

Abstract. In the article a lot of annually Preparation in progress players Preparation degree, development of functional features, physical qualities, individual development of the athlete's body characteristics directly addition open the

Key words: Education process, aerobic power, mitochondrial compound, muscles contractile functions, a lot of annually stage, learning intensity.

Enter. Today's in a day young players high kinds of sports to results achieve For from the integral indicators of the preparedness of athletes and a young football player of this age category - existing scientific knowledge about the patterns of formation and development of sportsmanship in from use based kinds of sports education theory And in methodology new the development and implementation of technologies is important. Educational process cope improvement And players competition activity compound generalization and analysis do based in football kinds of sports education styles in field promising scientific directions kinds of sports skills formation general from laws It is one.

Research target: endurance quality into development applicable tool And methods functional characteristics With addition analysis do

Organization of the research: study and analysis of scientific and methodological literature, pedagogy control, pedagogical experience.

Education results discussion. football player endurance a lot of component is a physical quality. The power and possibilities of energy production, the level of its development, Also speed, force, endurance-coordination, proprioception And flexibility defines; specificity of adaptive reactions; motor skills and autonomic reactions improvement; level of specialized perceptions; tactical distribution of forces for the game; spiritual stability[3].

Aerobic power is the main determinant of endurance, and the limiting factor is heart muscle. power And blood minute volume - researchers To seeing released Worker hypoxia oxygen maximum consumption level low do from the level come what happened And As a result in blood lactate And another metabolites concentration increase And muscles fatigue And their contractile characteristics reduce they believed. Such ideas attributed endurance to the inevitability of a decrease in working capacity and the buffering capacity of the blood hope acid-base optimal balance at the borders keep the only one path [1,2].

Increased strength of mitochondrial systems and mitochondrial enzymes per unit of muscle mass increased activity is the most important condition that increases endurance. This is the oxidative resynthesis of ATP. ability increases And pyruvate use intensity increases his breastfeed pass decreases, as a result of which the latter accumulates in the blood and skeletal muscles. Mitochondrial systems power endurance development With increases this maximum oxygen consumption from growth significant level increases. If endurance 3-5 once, mitochondria number And muscles with an increase in oxidizing capacity by a factor of 2, the maximum oxygen consumption is 10-14% and endurance increase straightaway muscles number increase With depends on. But oxidative capacity of mitochondria and muscles, at the maximum value of oxygen consumption no.[4,5]

An important role is played by the improvement of the contractile properties of muscles. During the competition special attention is paid to the large weight-bearing muscles and their use in training should have a stronger training effect than remote methods. Therefore, the muscular system endurance in teaching too much basic direction Counts Skeleton muscles Job order their activity which provides All physiological to systems be placed requirements defines. It follows that the methodological system for the development of resilience is as follows. need:

- skeletal muscle contraction and oxidation properties requiring endurance definite Job For necessary was in the direction improvement;

- using the power and capacity of the most economical source of energy supply for operation and development;

- organism physiological systems, their flexible inertia check received in the case, provides the functionality of the muscles and their work until a certain period - khan physiological systems in the middle optimal compatibility create directed systematic successively Preparation made increase

Summary. literary source analysis Most Efficient education methods are able to determine gave Certainly, high skilled experts Preparation on practice one on a bilateral basis study actions are rarely used. At the present stage of development of football, the player Requirements for multifaceted training spent on time causing an increase came

RECOMMENDATIONS :

1. Муминов Ф. И. СПОРТСМЕНЫ БУДЬ ГОТОВ СОЦИАЛЬНОЕ ПРОБЛЕМЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 112-115.
2. Муминов Ф. И. ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛИСТ БУДЬ ГОТОВ СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 140-143.
3. Муминов Ф. И. СОВРЕМЕННЫЙ ОБРАЗОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ И ВИДЫ СПОРТА //ОБРАЗОВАНИЕ

НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 135-139.

4. Муминов Ф. И., Аслонова Д. Р. ПОДГОТОВКА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ НАЧАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЭТАПЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 116-120.
5. Муминов Ф. И. ТЕХНИЧЕСКАЯ ТАКТИКА СТУДЕНТОВ НА ФУТБОЛЬНОЙ ТРЕНИРОВКЕ ПОДГОТОВКА МОБИЛЬНЫЙ ИГРЫ С СОЕДИНЯТЬ ХАРАКТЕРИСТИКИ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 121-126.
6. Муминов Ф. И. ОПРЕДЕЛИТЬ ДВИГАТЕЛЬНЫЕ НАВЫКИ ФУТБОЛИСТОВ НАМЕРЕВАЛСЯ ИСПЫТАНИЙ ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 95-101.
7. Муминов Ф. И. СКОРОСТЬ И СИЛА КАЧЕСТВА ИСПЫТАНИЯ ЧЕРЕЗ ОПРЕДЕЛЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 131-134.
8. Муминов Ф. И. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ ЮНЫХ ВРАТАРЕЙ ПОВЫШЕНИЕ ПО АНКЕТНОМУ СПОСОБУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 107-111.
9. Муминов Ф. И. ФУТБОЛ СОРЕВНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЛАТЬ И ПЛАНИРОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 127-130.
10. Муминов Ф. И. ФУТБОЛИСТЫ В ОБРАЗОВАНИИ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА ЗНАЧЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 102-106.
11. Муминов Ф. И. ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ В ТРЕНИРОВОЧНЫХ ГРУППАХ ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 71-76.
12. Муминов Ф. И. ПРОВЕДЕН АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ОБЪЕМА И КАЧЕСТВА ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ МОЛОДЫМИ ИГРОКАМИ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 84-93.
13. Муминов Ф. И. МЕТОДИКА ОПТИМИЗАЦИИ ТРЕНИРОВОК ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 77-83.
14. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNING JISMONIY RIVOJLANISHI VA JISMONIY TAYYORGARLIGINI YOSHGA OID XUSUSIYATLARI

//TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – T. 3. – №. 5. – C. 288-290.

15. Ilkhomovich M. F. CREATING A TRAINING WORK PLAN IN YOUTH FOOTBALL //SCIENCE AND PEDAGOGY IN THE MODERN WORLD: PROBLEMS AND SOLUTIONS. – 2023. – T. 1. – №. 4.
16. Ilkhomovich M. F. AGE-RELATED CHARACTERISTICS OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL FITNESS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – T. 1. – №. 4.
17. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. ON THE NOSOLOGY OF STUDENTS IN ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION PHYSICAL CHARACTER DEVELOPMENT //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 352-357.
18. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. EMPLOYED YOUTH IN PRIMARY PREPARATION STAGE OF FOOTBALL PLAYERS GENERAL PHYSICAL FITNESS //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 345-351.
19. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. SPECIAL ENDURANCE OF HIGHLY SKILLED FOOTBALL GIRLS DEGREE ANALYSIS //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 367-371.
20. Муминов Ф. И. РАБОТАЮЩАЯ МОЛОДЕЖЬ НА СТАДИИ НАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ФУТБОЛИСТОВ ОБЩАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА //Journal of new century innovations. – 2023. – T. 26. – №. 1. – C. 56-61.
21. Ilxomovich M. F. FEATURES OF THE PROCESS OF TRAINING YOUNG PLAYERS IN BEGINNER TRAINING GROUPS //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 97-101.
22. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNI TEXNIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI //INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 97-102.
23. Mo'minov F. I. FUTBOL SPORTIDA MASHG 'ULOT JARAYONLARINI BOSHQARISH ASOSLARI: 10.53885/edinres. 2021.57. 22.074 Mo'minov FI Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O 'zbekiston //Научно-практическая конференция. – 2021.
24. Ilxomovich M. F. Features of the educational and training process of young football players at the stage of initial training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 02. – C. 1314-1320.
25. Муминов Ф. И. ОСНОВЫ ОТРАБОТКИ ТЕХНИКИ И ТАКТИКИ ДВИЖЕНИЙ С МЯЧОМ В ФУТБОЛЬНОМ МАТЧЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 92-96.

26. Ilkhomovich M. F. Methods of Developing Strength of 12-15 Year Old Football Players //European Journal of Innovation in Nonformal Education. – 2022. – T. 2. – №. 1. – C. 273-276.
27. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 343-354.
28. Muminov F. I. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Физическая культура. Рекреация. Спорт. – 2022. – C. 612-622.
29. Ilkhomovich M. F. Introducing New Pedagogical Technologies into the Process of Football Lessons in Higher Education //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 24-29.
30. Ilxomovich M. F. FUTBOL O'YINIDA TO'P BILAN HARAKAT QILISH TEXNIKASI VA TAKTIKASINI ISHLAB CHIQUISH ASOSLARI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 88-91.
31. Ilxomovich M. F. The Basics of Developing Techniques and Tactics of Moving With the Ball in a Football Game //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 84-87.
32. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 343-354.
33. Ilxomovich M. F. Methodological Basis for The Formation of Football Training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 355-363.
34. Ilxomovich M. F., TAYYORGARLIGINI Y. F. T. V. A. T., SAMARADORLIGI O. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE //SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 97-102.
35. Mo'minov F. Ёш футболчиларнинг жисмоний ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари, уларнинг жисмоний тайёргарлигининг кўпроқ барқарор кўрсаткичларини танлаб олиш //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – T. 8. – №. 8.

AT THE FOOTBALL GAME PRESS TACTICS

Sulyakov A. B.
Academy, Kazakhstan

Football specialists To studied tactical from action most part of time attack And The emphasis is on defensive tactics. At the same time, they are effective in completing the attack and reliable in defense. a game show big importance perhaps gave Past football at meetings too much tactics The choice focuses on the aspects of attack and defense. But in football, he quickly takes the ball away. Pressing tactics are also important for effectively starting and finishing attacks. In scientific literature it is worth noting that there is little information about the tactics of pressing. In this we are the football of the past at meetings pressing tactics apply made to keep it from growing our emphasis possible Today's period fast from football pressing actions, to him on the field apply, team in victory important important It has

By clicking on the "tactics of the future game", experts study tactical games in football commented it. We see this in European football. Pressed players the main goal is to prevent the attack of the opposing team, prevent them from playing on the field, the ball adopt get it nowadays pressure in fast football actions, to him on the field apply, is of great importance in the team's victory. Charles Hughes of England and B.G. Chirva in football tactical games studying pressing tactics big accent gave pressing made in raising gives the following definition. "Pressing is timing and the ball when the opponent has the ball. transmission place is to reduce. Rival player forward ball does not transmit does not move attack be organized hindrance do it. pressing made in raising from the players big requires skill. Being in good physical shape is of the utmost importance for effective benching. it is important. C. Hughes is an opponent of pressing tactics when watching matches of the championship of England on the field apply, in teams so much not visible they are in fact own Great in field to that stressed that attention will be paid. Application of pressing actions of football teams in subsequent years a lot of observed. Last held world in championships one How many? Term teams played on the field in pressing tactics. Specialists of many national team effective movement in the tactics of pressing and possession of the ball in the center of the field, the offensive line, admitted that it is noticeable in games. Serbian football experts C. Gus and B.G. Chirva tactics at the most optimal level XI-XII World Championships Netherlands Term insists that the team players show. Holland at the 1974 World Cup. monitoring the "total" actions of the national team in the game, the players in attack and defense playing together, the players change roles on the field, each player universal in the game a game demonstration what did he do confession Reached Current time football scientific and

methodological theoretical literature sheds a lot of knowledge and guidance. This knowledge in the correct development of the physical qualities of young athletes in the process of training effective way. However, from the developed guidelines, football jam- dances are rarely used. When we study literature analysis and learning process that's all shows that all the same kinds of sports pressure in schools tactical actions develop not given much importance. We pay more attention to tactical actions of pressing young players develop our focus need Only then Uzbekistan football flowering live small we would do our part. Central midfielder in modern football half defender - dispatcher, playmaker Name With famous. football players in Game easily they can move. More balls are passed to these players than to other teammates, and they are much more likely to want the ball on the court. Specialists take the ball away, center they emphasize the importance of pressing tactics to keep midfielders from playing. Major League teams at meetings pressing tactics importance they emphasize. A game during The victories of highly skilled players today is the right tactic against an opponent. many experts emphasize its importance. Especially passing the ball to the opposing team. It is important to apply pressure tactical actions through organized pressure in order to inflict will be But for the implementation of this tactic, the team requires a lot of physical preparation. does. The pressure of young players is more physical in terms of the effectiveness of tactical actions Control over the training is the main task of the coach. For this reason, young football players regularly before championship games, between round robin games determined by the passing of gologic test norms. Training process on physical culture - is an important and integral part of the pressure that allows you to carry out tactical actions. Physical fitness is the general level of functional capabilities of the body of a young football player. increase, every lateral physical development, health gain With organic depends on was physical capabilities bring up And gain it's a process.

RECOMMENDATIONS :

1. Муминов Ф. И. СПОРТСМЕНЫ БУДЬ ГОТОВ СОЦИАЛЬНОЕ ПРОБЛЕМЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 112-115.
2. Муминов Ф. И. ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛИСТ БУДЬ ГОТОВ СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 140-143.
3. Муминов Ф. И. СОВРЕМЕННЫЙ ОБРАЗОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ И ВИДЫ СПОРТА //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 135-139.
4. Муминов Ф. И., Аслонова Д. Р. ПОДГОТОВКА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ НАЧАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИЦИНСКИХ

- ТЕХНОЛОГИЙ НА ЭТАПЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 116-120.
5. Муминов Ф. И. ТЕХНИЧЕСКАЯ ТАКТИКА СТУДЕНТОВ НА ФУТБОЛЬНОЙ ТРЕНИРОВКЕ ПОДГОТОВКА МОБИЛЬНЫЙ ИГРЫ С СОЕДИНЯТЬ ХАРАКТЕРИСТИКИ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 121-126.
6. Муминов Ф. И. ОПРЕДЕЛИТЬ ДВИГАТЕЛЬНЫЕ НАВЫКИ ФУТБОЛИСТОВ НАМЕРЕВАЛСЯ ИСПЫТАНИЙ ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 95-101.
7. Муминов Ф. И. СКОРОСТЬ И СИЛА КАЧЕСТВА ИСПЫТАНИЯ ЧЕРЕЗ ОПРЕДЕЛЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 131-134.
8. Муминов Ф. И. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ ЮНЫХ ВРАТАРЕЙ ПОВЫШЕНИЕ ПО АНКЕТНОМУ СПОСОБУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 107-111.
9. Муминов Ф. И. ФУТБОЛ СОРЕВНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЛАТЬ И ПЛАНИРОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 127-130.
10. Муминов Ф. И. ФУТБОЛИСТЫ В ОБРАЗОВАНИИ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА ЗНАЧЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 102-106.
11. Муминов Ф. И. ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ В ТРЕНИРОВОЧНЫХ ГРУППАХ ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 71-76.
12. Муминов Ф. И. ПРОВЕДЕН АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ОБЪЕМА И КАЧЕСТВА ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ МОЛОДЫМИ ИГРОКАМИ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 84-93.
13. Муминов Ф. И. МЕТОДИКА ОПТИМИЗАЦИИ ТРЕНИРОВОК ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 77-83.
14. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNING JISMONIY RIVOJLANISHI VA JISMONIY TAYYORGARLIGINI YOSHGA OID XUSUSIYATLARI //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 5. – С. 288-290.

15. Ilkhomovich M. F. CREATING A TRAINING WORK PLAN IN YOUTH FOOTBALL //SCIENCE AND PEDAGOGY IN THE MODERN WORLD: PROBLEMS AND SOLUTIONS. – 2023. – T. 1. – №. 4.
16. Ilkhomovich M. F. AGE-RELATED CHARACTERISTICS OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL FITNESS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – T. 1. – №. 4.
17. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. ON THE NOSOLOGY OF STUDENTS IN ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION PHYSICAL CHARACTER DEVELOPMENT //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 352-357.
18. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. EMPLOYED YOUTH IN PRIMARY PREPARATION STAGE OF FOOTBALL PLAYERS GENERAL PHYSICAL FITNESS //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 345-351.
19. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. SPECIAL ENDURANCE OF HIGHLY SKILLED FOOTBALL GIRLS DEGREE ANALYSIS //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 367-371.
20. Муминов Ф. И. РАБОТАЮЩАЯ МОЛОДЕЖЬ НА СТАДИИ НАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ФУТБОЛИСТОВ ОБЩАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА //Journal of new century innovations. – 2023. – T. 26. – №. 1. – C. 56-61.
21. Ilxomovich M. F. FEATURES OF THE PROCESS OF TRAINING YOUNG PLAYERS IN BEGINNER TRAINING GROUPS //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 97-101.
22. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNI TEXNIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI //INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 97-102.
23. Mo'minov F. I. FUTBOL SPORTIDA MASHG 'ULOT JARAYONLARINI BOSHQARISH ASOSLARI: 10.53885/edinres. 2021.57. 22.074 Mo'minov FI Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O 'zbekiston //Научно-практическая конференция. – 2021.
24. Ilxomovich M. F. Features of the educational and training process of young football players at the stage of initial training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 02. – C. 1314-1320.
25. Муминов Ф. И. ОСНОВЫ ОТРАБОТКИ ТЕХНИКИ И ТАКТИКИ ДВИЖЕНИЙ С МЯЧОМ В ФУТБОЛЬНОМ МАТЧЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 92-96.

26. Ilkhomovich M. F. Methods of Developing Strength of 12-15 Year Old Football Players //European Journal of Innovation in Nonformal Education. – 2022. – T. 2. – №. 1. – C. 273-276.
27. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 343-354.
28. Muminov F. I. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Физическая культура. Рекреация. Спорт. – 2022. – C. 612-622.
29. Ilkhomovich M. F. Introducing New Pedagogical Technologies into the Process of Football Lessons in Higher Education //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 24-29.
30. Ilxomovich M. F. FUTBOL O'YINIDA TO'P BILAN HARAKAT QILISH TEXNIKASI VA TAKTIKASINI ISHLAB CHIQUISH ASOSLARI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 88-91.
31. Ilxomovich M. F. The Basics of Developing Techniques and Tactics of Moving With the Ball in a Football Game //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 84-87.
32. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 343-354.
33. Ilxomovich M. F. Methodological Basis for The Formation of Football Training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 355-363.
34. Ilxomovich M. F., TAYYORGARLIGINI Y. F. T. V. A. T., SAMARADORLIGI O. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE //SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 97-102.
35. Mo'minov F. Ёш футболчиларнинг жисмоний ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари, уларнинг жисмоний тайёргарлигининг кўпроқ барқарор кўрсаткичларини танлаб олиш //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – T. 8. – №. 8.

**FOOTBALL A GAME IN PROGRESS Goalkeeper SOME ACTION
TECHNIQUE AND TO TACTICS DESCRIPTION**

Faizikulzhonov B.R.
Academy, Kazakhstan

Key words : *goalkeeper game, football, ball, technique, tactics, attack, football player physical Preparation, attack, ball entrance, target.*

Today's day come and new In Uzbekistan physical culture And kinds of sports activity knowledge, skills and abilities about any ongoing process in the field, not only for students it is the business of every person to instill in his mind, as well as to convey and promote to all sectors of society, in particular, it requires a certain amount of time from an experienced teacher or trainer. And this education at whatever stage it may be determined by its specific and definite leading concepts. Only if the tasks given to students by a specialist teacher are consistent. trainer education in progress applicable method right to the road put that's all according education principles, use of preparatory and guiding exercises, methods and techniques, famous when doing exercise from technology and tactics efficient, purposeful in accordance with you can use. The structure of any educational process in our republic is private. the relationship of tasks, techniques, means and techniques in training, stages and patterns connections through to the body will come. Education take go process All elements, that is private responsibilities, practicing directions donor And Preparation exercises, procedures will be associated with the final task of teaching motor activity. Here is the last task. movement qualification teach or higher order movement qualification form, in which the structure of learning consists of such stages as the introduction, development and consolidation of motor activity. To separates. That's all With one according football goalkeeper in the game to activities look we put

a player who defends a goal in a game. At the same time, the goalkeeper from basic target rival team players own to the team target hit road don't put The goalkeeper often plays in the penalty area, at the gate. In most cases, goalkeepers high high good reflex and wonderful to dexterity have players Counts Usually, every one in a team basic goalkeeper and two Human deputy goalkeepers will.

Unlike other players, the goalkeeper may deliberately touch the ball with his hands. the only player with a Throw-In eliminated. Opposite goalkeeper reflects blows with his hands on his goal; Penalty for catching balls Platform And gates in field from the air or from the pass transmits that's all With one according together - one" in some cases, he also takes possession of the ball. By 1912, goalkeepers were being punished at the goal. determining the boundary of the area in which he can touch the ball with

his hand inside the court until then, the goalkeepers keep the ball in their hands in the area to the center of the field touching play possible was in the game Great Platform outside goalkeeper simple player such as movement does including own Great Platform outside ball hand Withif caught, the goalkeeper is penalized in the same way as other players in that situation punishment defined. Goalkeeper own Great Platform inside ball hand With care own can also score a goal and this goal is taken into account, for example, the champion of the USSR It may be mentioned that such a situation occurred in 1971. Besides, The goalkeeper has no right to throw the ball with his hands into the opponent's goal. This official According to "Rule 10" of the Laws of the Game, "If the goalkeeper directly touches the ball with his hand rival gates To if he quit - shot on goal or defined."

Also, the goalkeeper was helped by a pass and a throw-out by his teammate. it is forbidden to catch the ball with your hands. But the ball is any part of the body above the waist receiving and executing valid passes or stopping with the feet and then catching the ball possible If ball teammate accidentally touching since he left after street cleaner to him hand With catch violation does not count. However, goalkeeper own teammate To transmitted if he deliberately plays with his hand, then it is right in his goal for a foul side awards a penalty. Although during this game, the goalkeeper, as a rule, although he is close to the goal being defended, he cannot leave the penalty area there is no ban. In addition, the goalkeeper depends on the attacking actions of his team. even target strike too much possible

Goalkeeper a game in progress ball tight hugging get If ball hand With catch-from possible if not tattoo With transmitted ball body any one Part With Adoption by doing getuses techniques such as hitting the ball after a pass and catching the ball after it bounces. Goalkeepers body compound athletes special be Great Platform inside For him separately advantages present doer Jump ability have be mobility, power,dexterity, acrobatic actions And enemy behind leave such as to qualities have be Demand has reachedball every How when stop to himself subordination And catch take or fists Withreturn Demand enough Goalkeeper Adoption by doing received ball strong tattoo With throw or passinggive must That's all With Be together receive impossible was cases ball gates vertex above or from the side passage send possible .

A game during goalkeeper own gates front right position choose receive ball plays back reliably, organizes defense in front of the goal and quickly counterattacks should organize an attack. In goalkeeper play, probability and expectation Due to the frequent occurrence of difficult situations, resourcefulness, speed of reaction, concentration and the ability to coordinate movement, spatial, temporal, dynamic accuracy of movements and biomechanics reasonable solutions Adoption do Demand will be done.

Any player during this stoppage of play, notifying the referee in advance. goalkeeper With own place replacement possible From this after goalkeeper All rights will be transferred to that player. In practice, this rule is usually applied when the goalkeeper is injured or from the field when removed Also in a team player replacement limitation finished or deputy used in the absence of the goalkeeper. Such substitutions in the game the quantity can be unlimited. 2 substitute goalkeepers are in a mandatory position and the remaining player is With too much at the gate standing possible .

RECOMMENDATIONS :

1. Муминов Ф. И. СПОРТСМЕНЫ БУДЬ ГОТОВ СОЦИАЛЬНОЕ ПРОБЛЕМЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 112-115.
2. Муминов Ф. И. ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛИСТ БУДЬ ГОТОВ СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 140-143.
3. Муминов Ф. И. СОВРЕМЕННЫЙ ОБРАЗОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ И ВИДЫ СПОРТА //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 135-139.
4. Муминов Ф. И., Аслонова Д. Р. ПОДГОТОВКА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ НАЧАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЭТАПЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 116-120.
5. Муминов Ф. И. ТЕХНИЧЕСКАЯ ТАКТИКА СТУДЕНТОВ НА ФУТБОЛЬНОЙ ТРЕНИРОВКЕ ПОДГОТОВКА МОБИЛЬНЫЙ ИГРЫ С СОЕДИНЯТЬ ХАРАКТЕРИСТИКИ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 121-126.
6. Муминов Ф. И. ОПРЕДЕЛИТЬ ДВИГАТЕЛЬНЫЕ НАВЫКИ ФУТБОЛИСТОВ НАМЕРЕВАЛСЯ ИСПЫТАНИЙ ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 95-101.
7. Муминов Ф. И. СКОРОСТЬ И СИЛА КАЧЕСТВА ИСПЫТАНИЯ ЧЕРЕЗ ОПРЕДЕЛЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 131-134.
8. Муминов Ф. И. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ ЮНЫХ ВРАТАРЕЙ ПОВЫШЕНИЕ ПО АНКЕТНОМУ СПОСОБУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 107-111.

9. Муминов Ф. И. ФУТБОЛ СОРЕВНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЛАТЬ И ПЛАНИРОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 127-130.
10. Муминов Ф. И. ФУТБОЛИСТЫ В ОБРАЗОВАНИИ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА ЗНАЧЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 102-106.
11. Муминов Ф. И. ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ В ТРЕНИРОВОЧНЫХ ГРУППАХ ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 71-76.
12. Муминов Ф. И. ПРОВЕДЕН АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ОБЪЕМА И КАЧЕСТВА ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ МОЛОДЫМИ ИГРОКАМИ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 84-93.
13. Муминов Ф. И. МЕТОДИКА ОПТИМИЗАЦИИ ТРЕНИРОВОК ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 77-83.
14. Ilkhomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNING JISMONIY RIVOJLANISHI VA JISMONIY TAYYORGARLIGINI YOSHGA OID XUSUSIYATLARI //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 5. – С. 288-290.
15. Ilkhomovich M. F. CREATING A TRAINING WORK PLAN IN YOUTH FOOTBALL //SCIENCE AND PEDAGOGY IN THE MODERN WORLD: PROBLEMS AND SOLUTIONS. – 2023. – Т. 1. – №. 4.
16. Ilkhomovich M. F. AGE-RELATED CHARACTERISTICS OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL FITNESS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – Т. 1. – №. 4.
17. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. ON THE NOSOLOGY OF STUDENTS IN ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION PHYSICAL CHARACTER DEVELOPMENT //Ustozlar uchun. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 352-357.
18. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. EMPLOYED YOUTH IN PRIMARY PREPARATION STAGE OF FOOTBALL PLAYERS GENERAL PHYSICAL FITNESS //Ustozlar uchun. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 345-351.
19. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. SPECIAL ENDURANCE OF HIGHLY SKILLED FOOTBALL GIRLS DEGREE ANALYSIS //Ustozlar uchun. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 367-371.
20. Муминов Ф. И. РАБОТАЮЩАЯ МОЛОДЕЖЬ НА СТАДИИ НАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ФУТБОЛИСТОВ ОБЩАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 26. – №. 1. – С. 56-61.

21. Ilxomovich M. F. FEATURES OF THE PROCESS OF TRAINING YOUNG PLAYERS IN BEGINNER TRAINING GROUPS //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 97-101.
22. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNI TEXNIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI //INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 97-102.
23. Mo'minov F. I. FUTBOL SPORTIDA MASHG 'ULOT JARAYONLARINI BOSHQARISH ASOSLARI: 10.53885/edinres. 2021.57. 22.074 Mo'minov FI Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O 'zbekiston //Научно-практическая конференция. – 2021.
24. Ilxomovich M. F. Features of the educational and training process of young football players at the stage of initial training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 02. – С. 1314-1320.
25. Муминов Ф. И. ОСНОВЫ ОТРАБОТКИ ТЕХНИКИ И ТАКТИКИ ДВИЖЕНИЙ С МЯЧОМ В ФУТБОЛЬНОМ МАТЧЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 92-96.
26. Ilkhomovich M. F. Methods of Developing Strength of 12-15 Year Old Football Players //European Journal of Innovation in Nonformal Education. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 273-276.
27. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS'PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 343-354.
28. Muminov F. I. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS'PERFORMANCE //Физическая культура. Рекреация. Спорт. – 2022. – С. 612-622.
29. Ilkhomovich M. F. Introducing New Pedagogical Technologies into the Process of Football Lessons in Higher Education //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 24-29.
30. Ilxomovich M. F. FUTBOL O'YINIDA TO'P BILAN HARAKAT QILISH TEXNIKASI VA TAKTIKASINI ISHLAB CHIQUISH ASOSLARI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 88-91.
31. Ilxomovich M. F. The Basics of Developing Techniques and Tactics of Moving With the Ball in a Football Game //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 84-87.

32. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – С. 343-354.
33. Ilxomovich M. F. Methodological Basis for The Formation of Football Training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – С. 355-363.
34. Ilxomovich M. F., TAYYORGARLIGINI Y. F. T. V. A. T., SAMARADORLIGI O. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE //SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – С. 97-102.
35. Мо'минов Ф. Ёш футболчиларнинг жисмоний ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари, уларнинг жисмоний тайёргарлигининг кўпроқ барқарор кўрсаткичларини танлаб олиш //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

MINI FOOTBALL KINDS OF SPORTS TYPE BILA EMPLOYERS PHYSICAL JOB STATUS

Yashmuratov BK
Academy, Kazakhstan

At the beginning of the 20th century, more precisely in the 20s, in some South American countries it was an amateur players little by little in the fields his own Darling was football games play they started Very favorable conditions - few players, more possession began to attract many people to this new sport. Especially Brazil, Argentina. Futsal began to develop rapidly in the countries of Uruguay. Montevideo, capital of Uruguay In 1930 Christian the youth organization between members Juan Carlos Ceriani To Job developed rules based Futsal in accordance with first competition existence past. This to rule in accordance with five in the field Human play this a game hall or on the field play possible was

Juan Carlos Seriani (1906-1996) is considered the father of the sport of futsal. It's originally a new sport.type to Portugal letterball from hall or Spanish Football From say Salon What Name began

Since 1971, on the initiative of several countries, a new governing body FIFIUSA (Football de Salon International Federation) and this organization was founded in 1982 in Sao Paulo, Brazil. The city hosted the 1st World Cup. Teams from 12 countries took part in it. it's a prize The place was taken by Brazil, Paraguay, Uruguay. Since then, until 2012, this organization has three in the world first passage came

Futsal millions heart conquest has reached kinds of sports type turning around It was. Futsal in accordance with South The championships of America, Europe, Asia are held. Futsal is growing so fast in the world so that by now this sport is practiced by all countries of the world. those who millions of people organize enough. In South America, Brazil is at the forefront going existence in Europe Spain, in Asia Bye Iran Term teams leadership by doing approaching Futsal has a chance to get a place in the Olympic Games program in the future created. After Uzbekistan gained independence, futsal also appeared in Uzbekistan. little by little develop began

Since 1997, the Futsal Futsal Championship of Uzbekistan has been held. landed In 2000, the national team of Uzbekistan for the first time took part in the Asian Championship, held in Iran. took part and took an honorable second place. Held in Tashkent in 2006-2010. At the Asian Championship, the national team of Uzbekistan took a proud second place in the field of mini-football also confirmed that Uzbek football has a bright future. At present, each of our republics artificial mini-football

fields are being built and completed in cities. They have a younger generation his physical readiness constant respectively development For busy approaching Mini football kinds of sports type physical education tool How practitioners to the body To determine the influence of the rule, we singled out the Uchkurgan district of the Namangan region. khan At school number 1 experience and control groups we discovered. Then each in Group out of 14 9th grade boys participated. Body in three dimensions to determine physical development weight And breast cells width original dimensions has been defined.

According to him, the width of the chest in the participants of the experimental group is 76 cm, the control group 77 cm. After the experiment, this indicator is displayed in the following form was: 84 cm in the experimental group, 81 cm in the control group. After preliminary and final results growth in the experimental group was 8 cm, and in the control group - 5 cm. Gavda and initial weight according to the result of 62 kg in the experimental group, the control and in the group 64 kg. After the experiment, in the experimental group it was 64 kg, in the control group - 67 kg. Here weight experience in Group one another moderately increased was noticed.

The average height ratio of the participants in the experimental group was 162 cm. 165 cm in the control group. After the experiment, these indicators are displayed in the following form It was. In the experimental group, it was 167 cm, in the experimental group - 166 cm. since the average height of the participants in the experimental group was 5 cm, control in Group and 2 cm organize what did he do manifestation It was.

RECOMMENDATIONS :

1. Муминов Ф. И. СПОРТСМЕНЫ БУДЬ ГОТОВ СОЦИАЛЬНОЕ ПРОБЛЕМЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 112-115.
2. Муминов Ф. И. ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛИСТ БУДЬ ГОТОВ СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 140-143.
3. Муминов Ф. И. СОВРЕМЕННЫЙ ОБРАЗОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ФИЗИЧЕСКИЙ ОБРАЗОВАНИЕ И ВИДЫ СПОРТА //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 135-139.
4. Муминов Ф. И., Аслонова Д. Р. ПОДГОТОВКА ЮНЫХ СПОРТСМЕНОВ НАЧАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЭТАПЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 116-120.
5. Муминов Ф. И. ТЕХНИЧЕСКАЯ ТАКТИКА СТУДЕНТОВ НА ФУТБОЛЬНОЙ ТРЕНИРОВКЕ ПОДГОТОВКА МОБИЛЬНЫЙ ИГРЫ С

- СОЕДИНЯТЬ ХАРАКТЕРИСТИКИ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 121-126.
6. Муминов Ф. И. ОПРЕДЕЛИТЬ ДВИГАТЕЛЬНЫЕ НАВЫКИ ФУТБОЛИСТОВ НАМЕРЕВАЛСЯ ИСПЫТАНИЙ ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 95-101.
7. Муминов Ф. И. СКОРОСТЬ И СИЛА КАЧЕСТВА ИСПЫТАНИЯ ЧЕРЕЗ ОПРЕДЕЛЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 131-134.
8. Муминов Ф. И. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ ЮНЫХ ВРАТАРЕЙ ПОВЫШЕНИЕ ПО АНКЕТНОМУ СПОСОБУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 107-111.
9. Муминов Ф. И. ФУТБОЛ СОРЕВНОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЛАТЬ И ПЛАНИРОВАНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 127-130.
10. Муминов Ф. И. ФУТБОЛИСТЫ В ОБРАЗОВАНИИ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА ЗНАЧЕНИЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 4. – С. 102-106.
11. Муминов Ф. И. ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ В ТРЕНИРОВОЧНЫХ ГРУППАХ ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 71-76.
12. Муминов Ф. И. ПРОВЕДЕН АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ОБЪЕМА И КАЧЕСТВА ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКИХ ДЕЙСТВИЙ МОЛОДЫМИ ИГРОКАМИ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 84-93.
13. Муминов Ф. И. МЕТОДИКА ОПТИМИЗАЦИИ ТРЕНИРОВОК ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 77-83.
14. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNING JISMONIY RIVOJLANISHI VA JISMONIY TAYYORGARLIGINI YOSHGA OID XUSUSIYATLARI //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 5. – С. 288-290.
15. Ilkhomovich M. F. CREATING A TRAINING WORK PLAN IN YOUTH FOOTBALL //SCIENCE AND PEDAGOGY IN THE MODERN WORLD: PROBLEMS AND SOLUTIONS. – 2023. – Т. 1. – №. 4.
16. Ilkhomovich M. F. AGE-RELATED CHARACTERISTICS OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL FITNESS OF YOUNG FOOTBALL

- PLAYERS //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2023. – T. 1. – №. 4.
17. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. ON THE NOSOLOGY OF STUDENTS IN ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION PHYSICAL CHARACTER DEVELOPMENT //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 352-357.
18. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. EMPLOYED YOUTH IN PRIMARY PREPARATION STAGE OF FOOTBALL PLAYERS GENERAL PHYSICAL FITNESS //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 345-351.
19. Ilkhomovich M. F., Suratovich J. H. SPECIAL ENDURANCE OF HIGHLY SKILLED FOOTBALL GIRLS DEGREE ANALYSIS //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 16. – №. 1. – C. 367-371.
20. Муминов Ф. И. РАБОТАЮЩАЯ МОЛОДЕЖЬ НА СТАДИИ НАЧАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ФУТБОЛИСТОВ ОБЩАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА //Journal of new century innovations. – 2023. – T. 26. – №. 1. – C. 56-61.
21. Ilxomovich M. F. FEATURES OF THE PROCESS OF TRAINING YOUNG PLAYERS IN BEGINNER TRAINING GROUPS //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 97-101.
22. Ilxomovich M. F. YOSH FUTBOLCHILARNI TEXNIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGINI OSHIRISH SAMARADORLIGI //INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 97-102.
23. Mo'minov F. I. FUTBOL SPORTIDA MASHG 'ULOT JARAYONLARINI BOSHQARISH ASOSLARI: 10.53885/edinres. 2021.57. 22.074 Mo'minov FI Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O 'zbekiston //Научно-практическая конференция. – 2021.
24. Ilxomovich M. F. Features of the educational and training process of young football players at the stage of initial training //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 02. – C. 1314-1320.
25. Муминов Ф. И. ОСНОВЫ ОТРАБОТКИ ТЕХНИКИ И ТАКТИКИ ДВИЖЕНИЙ С МЯЧОМ В ФУТБОЛЬНОМ МАТЧЕ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – T. 17. – №. 3. – C. 92-96.
26. Ilkhomovich M. F. Methods of Developing Strength of 12-15 Year Old Football Players //European Journal of Innovation in Nonformal Education. – 2022. – T. 2. – №. 1. – C. 273-276.
27. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS'PERFORMANCE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 1. – C. 343-354.

28. Muminov F. I. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE // Физическая культура. Рекреация. Спорт. – 2022. – С. 612-622.
29. Ilkhomovich M. F. Introducing New Pedagogical Technologies into the Process of Football Lessons in Higher Education // Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 24-29.
30. Ilxomovich M. F. FUTBOL O'YINIDA TO'P BILAN HARAKAT QILISH TEXNIKASI VA TAKTIKASINI ISHLAB CHIQUISH ASOSLARI // ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 88-91.
31. Ilxomovich M. F. The Basics of Developing Techniques and Tactics of Moving With the Ball in a Football Game // ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 17. – №. 3. – С. 84-87.
32. Ilxomovich M. F. THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE VOLUME AND QUALITY OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS OF YOUNG PLAYERS' PERFORMANCE // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 343-354.
33. Ilxomovich M. F. Methodological Basis for The Formation of Football Training // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 355-363.
34. Ilxomovich M. F., TAYYORGARLIGINI Y. F. T. V. A. T., SAMARADORLIGI O. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE // SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 97-102.
35. Mo'minov F. Ёш футболчиларнинг жисмоний ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари, уларнинг жисмоний тайёргарлигининг кўпроқ барқарор кўрсаткичларини танлаб олиш // Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.

MACHINE LEARNING FOR SOLAR ACCESSIBILITY: IMPLICATIONS FOR LOW-INCOME SOLAR EXPANCION AND PROFITABILITY

Najmiddinov Shakhzodbek Shukhrat ugli

*Tashkent University of Information
Technologies named after Muhammad al-
Kharezmy*

ABSTRACT. The impact of machine learning on the growth and profitability of low-income solar is examined in this paper. By giving potential users precise and pertinent information, seeing potential obstacles to solar access, and developing plans to get through them, machine learning has the ability to address the issue of solar accessibility for low-income populations. Additionally, machine learning can lower solar development costs, improve project transparency, and improve the accuracy of assessments of a solar project's viability. Additionally, machine learning can lower operating costs, minimize risk, and increase the accuracy of energy output projections, all of which will increase the return on investment for solar projects. In general, machine learning has the potential to be extremely important in the shift to a more just and sustainable energy system.

KEY WORDS. Solar access, project transparency, a solar project's viability, sustainable energy system.

INTRODUCTION. As a sustainable and renewable energy source, solar energy has grown in popularity throughout time. Solar accessibility [1], however, continues to be a problem for many low-income communities despite its many advantages. This problem may be solved by machine learning by increasing solar accessibility and profitability. We will examine the effects of machine learning on the growth and profitability of low-income solar in this essay. The lack of knowledge and resources is one of the major obstacles that low-income communities must overcome in order to receive solar energy. By giving potential consumers accurate and pertinent information, machine learning can aid in overcoming this difficulty.

For instance, by analyzing satellite photos [2], machine learning algorithms can forecast the solar potential of a specific place. Then, with the aid of this data, low-income communities can find acceptable sites for solar installations and make informed investment decisions. The identification of potential obstacles to solar access, such as a lack of funding or regulatory restrictions, can also be done using machine learning. Machine learning algorithms can discover trends and elements that affect the success or failure of solar development by examining data on previous solar projects. This

information can be used to design strategies to overcome these barriers and increase solar accessibility in low-income communities.

Implications for Low-Income Solar Expansion. The growth of low-income solar has substantial consequences for machine learning. Machine learning's capacity to improve the precision of assessments of the viability of solar project is one of its significant advantages. Machine learning algorithms can find optimal places for solar systems and forecast the potential energy production of these installations by analyzing vast volumes of data on solar potential. This knowledge can help investors make wise choices and boost the effectiveness of solar development.

In low-income areas, machine learning can also aid in lowering the cost of solar development. Machine learning algorithms can assist in developing strategies to get around potential obstacles to solar access, which will lower the cost of solar development. For instance, machine learning algorithms can examine financial option data and determine which financing solutions are the most economical for low-income communities. In low-income areas, machine learning can also contribute to greater transparency in solar development [3]. Machine learning can contribute to boosting trust and confidence in solar energy projects by giving potential customers accurate and pertinent information. This may raise interest in solar projects and broaden access to solar energy in low-income areas.

Implications for Profitability. The profitability of solar energy is also significantly impacted by machine learning. The potential of machine learning to increase the precision of energy output estimates is one of its main advantages. Machine learning algorithms can more accurately anticipate the potential energy output of solar installations by examining data on solar potential and weather patterns. This can boost the profitability of solar projects and lower the risk involved with solar investing. The running costs of solar panels can also be decreased with the aid of machine learning. Machine learning algorithms can locate chances for increasing energy efficiency by examining data on energy usage patterns. This can boost the profitability of solar projects and lower their overall operational expenses.

Machine learning can also help reduce the risk associated with solar investments [4]. By analyzing data on past solar projects, machine learning algorithms can identify patterns and factors that contribute to successful or unsuccessful solar development. This information can be used to design strategies to mitigate risk and increase the profitability of solar investments.

Machine learning is being used in various applications related to solar energy, including:

1. Solar potential mapping: Machine learning algorithms are being used to analyze satellite imagery and other geospatial data to predict the solar potential of a

location. This information can then be used to identify suitable locations for solar installations.

2. Feasibility assessments: Machine learning algorithms are being used to analyze data on weather patterns, energy consumption, and other factors to predict the feasibility of a solar project. This information can then be used to guide investment decisions and reduce the risk associated with solar investments.

3. Energy output predictions: Machine learning algorithms are being used to predict the energy output of solar installations with greater accuracy. This information can then be used to optimize the design and operation of solar installations and increase their profitability.

4. Operational efficiency: Machine learning algorithms are being used to analyze data on energy consumption patterns to identify opportunities for energy efficiency improvements. This can help reduce the operational costs of solar installations and increase their profitability.

5. Financing options: Machine learning algorithms are being used to analyze data on financing options and identify the most cost-effective options for low-income communities. This can help reduce the cost of solar development and increase solar accessibility in low-income communities.

Machine learning is being used in both developed and developing countries to improve solar accessibility and profitability. For example, in the US, machine learning is being used to analyze data on solar potential and energy consumption to identify suitable locations for solar installations and design strategies to overcome potential barriers to solar access. In developing countries, machine learning is being used to identify suitable locations for solar installations and design financing options to increase solar accessibility in low-income communities.

In recent years, there have been several initiatives and programs aimed at increasing solar accessibility in low-income communities. For example, the US Department of Energy's Solar Energy Technologies Office (SETO) launched the Solar Energy Innovation Network [5] [6], which brings together teams of experts to address solar accessibility challenges in low-income communities using innovative solutions, including machine learning. Similarly, the World Bank's Energy Sector Management Assistance Program (ESMAP) has initiated several projects aimed at improving solar accessibility in developing countries using machine learning and other advanced technologies.

CONCLUSION. The proliferation and profitability of low-income solar have substantial ramifications. Machine learning can lower the cost of solar production and boost the accessibility of solar in low-income communities by giving potential customers accurate and pertinent information. Machine learning may help raise the profitability of solar installations by enhancing the precision of energy output

projections and decreasing operational costs. In light of this, machine learning has the potential to be extremely important in the shift to a more sustainable and just energy system.

REFERENCE.

1. Zhang, Y., Li, J., & Wang, Y. (2021). A review of big data and artificial intelligence applications in solar energy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 148.
2. Hoffmann, S. (2018). Remote Sensing for Solar Energy Resource Assessment. In *Solar Energy Forecasting and Resource Assessment* (pp. 77-102). Academic Press.
3. Chakraborty, S., & Pandey, R. (2021). Transparency in solar energy development: challenges and opportunities. *Journal of Cleaner Production*, 312, 127829.
4. Larch, M., & Madlener, R. (2018). Investor preferences for electricity portfolios with renewable energy: Evidence from a mixed methods analysis. *Energy Policy*, 122, 427-441.
5. Solar Energy Innovation Network. (2021). National Renewable Energy Laboratory. <https://www.nrel.gov/solar/solar-energy-innovation-network.html>.
6. Solar Energy Innovation Network: Insights from the Front Lines of Solar Innovation. (2020). National Renewable Energy Laboratory. <https://www.nrel.gov/docs/fy20osti/74060.pdf>.

**ПОЛИЗ ЭКИНЛАРИ ЭКИЛАДИГАН МАЙДОНЛАРГА ОРГАНИК
ЎЎИТЛАРНИ ЛОКАЛ СОЛИШ АГРЕГАТИ**

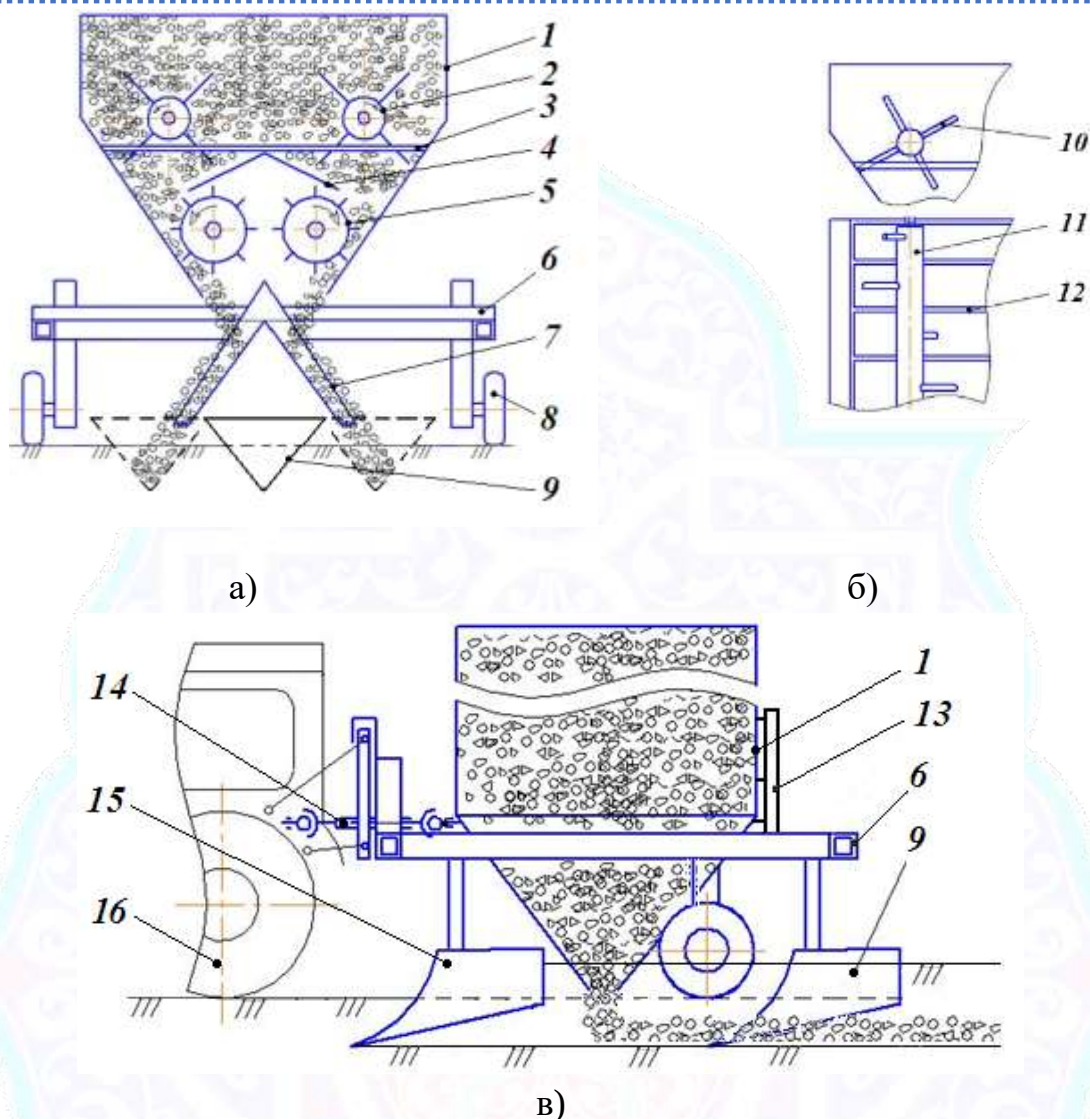
Рамазанов Бахтиёр Бахитбаевич
таянч докторант (ҚХМИТИ)

Полизчилик қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий йўналишлардан бири ҳисобланади. Полиз маҳсулотларини аҳолининг эҳтиёжи ва уларга қайта ишлов берадиган саноат корхоналари талабларини қаноатлантирадиган, чет давлатларига эксперт қиладиган ҳажмда ишлаб чиқаришда асосан уларни энергия-ресурстечамкор етиштириш технологияси ва техника воситаларини такомиллаштириш, янгилари ишлаб чиқиш йўли билан амалга оширилади [1].

Шулардан келиб чиққан ҳолда ҚХМИТИ олимлари томонидан органик ўғитларни полиз экинлари экиладиган майдонларга локал усулда соладиган қурилма ишлаб чиқилган [2].

Қурилманинг технологик иш жараёни қуйидаги кетма-кетликда бажарилади: гўнгни солиш учун эгатларни очиш, бункерга солинган гўнгни меъёрлаш, меъёрланган гўнгни очилган эгатларга йўналтириш ва ичига солиш, гўнг солинган эгатларни кўмиш ва шу билан бир вақтда суғориш эгатларини очиб, иккита экиш пушталарини ҳосил қиладди (расмга қаранг).

Қурилма рама 6 га ўрнатилган бункер 1, бункер ичига жойлаштирилган куракчали барабан 5, бункер тагига ўрнатилган ўғитйўналтиргич 7, куракчали барабанлар устига ўрнатилган тўсиқ 4, унинг устидаги қаршипичоқ 3 ва гумбазбузгич 2, олдинги ва ортки эгаточгичлар 15 ва 9, таянч ғилдирақлар 8дан ташкил топган. Куракчали барабанлар ва гумбазбузгичларнинг юритма механизми 13 трактор 16 нинг орқа қувват олиш валидан карданли вал 14 орқали ҳаракат олади. Олд брусга автотиркаманинг тегишли қисми пайвандлаб маҳкамланган ва ўғитлагич тракторнинг орқа осма тизимига автотиркама ёрдамида осилади.

а – орқа томондан умумий кўриниши (трактор ва юритма механизми кўрсатилмаган); б – бармоқли гумбазбузгич ва панжарали қаршипичокнинг схемаси; в – ён томондан умумий кўриниши

Қурилманинг технологик иш жараёни схемаси

Қурилма қуйидагича ишлайди: бункерга солинган ўғит(гўнг)нинг майдарок қисми қаршипичок панжараси орасидан ўтиб, бункер туйнугига, куракчали барабанлар устига келиб тушади. Ўғитнинг йирик бўлаклари айланиб турган гумбазбузгичлар бармоқлари ва қаршипичок панжарасининг ўзаро таъсири остида кичик фракцияларга бўлиниб, пастга ўтказилади. Гумбазбузгич бармоқлари ўғит массасини доимий равишда аралаштириб туриб, гумбаз ҳосил бўлишига йўл қўймайди. Туйнуклар тагида жойлашган куракчали барабанлар устига тушган ўғит миқдорланиб, ўғитйўналтиргичларга ташлаб берилади ва улар орқали раманинг олд брусига иккита эгаточгич очиб кетган эгатларга тушади. Раманинг орқа брусига маҳкамланган битта эгаточгич икки томондаги эгатларга солинган ўғитни кўмади ва шу билан бирга суғориш эгатини очиб, полиз экинлари уруғларини экиш учун иккита пушта ҳосил қилиб кетади [3].

Аммо, институтда ишлаб чиқилган қурилманинг ўғитлаш ва суғориш эгатларини очадиган иш органларининг тури ва параметрларини асослаш масаласи етарлича ўрганилмаган ва ҳал этилмаган.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, ҚХМИТИда ишлаб чиқилган полиз маҳсулотлари ҳосилдорлигини ошириш учун органик ўғитларни локал соладиган қурилманинг ўғитлаш ва суғориш эгатларни очадиган иш органларининг кам энергия сарфлаган ҳолда юкори иш сифатини таъминлайдиган тури ва параметрларини асослаш мақсадга мувофиқдир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Буриев Х.Ч., Ашурметов О.А. Полиз экинлари биологияси ва етиштириш технологияси. – Тошкент: Мехнат, 2000.
2. Утениязов П.А. Органик ўғитларни полиз экинлари остига соладиган техника воситасининг параметрлари асослаш. Тех. фан. (PhD) ... дис. – Тошкент – 2020. – 173 б.
3. Қорахонов А., Абдурахманов А., Утениязов П. Полиз экинлари остига органик ўғитларни локал соладиган ўғитлагич қурилма // Агро илм. – Тошкент, 2019. – №3 (59). – Б. 99.

**AHMAQ A'ZAM HIKOYALARINING NOAN'ANAVIY TALQINI
MAQOLADA 80-90 YILLAR ADABIYOTI VAKILLARI HIKOYALARI
TALAHILILI KELITIRILGAN.**

Ma'rufat Qodirova Abdullayevna

*SamDU mustaqil tadqiqotchisi,
99-594-83-85,qodirovamarifat@gmail.com.*

Kalit so'zlar. *Uslub, badiiy obraz, novella, tugun, mikrokompozitsiya.*

Ключевые слова. *Метод, художественный образ, новелла, узел, микрокопозиция.*

Keywords. *Style, artistic, image, novella, node, mikrokompozitiya.*

Ahmad A'zamning yetmishinchi yillar avlodi orasidagi o'z o'rni, egallagan mavqeyi bor.u.Hech bir davr oqimiga bo'y bermagan, butun borlig'I bilan o'z davri ijtimoiy tafakkurini uyg'otish zavqi bilan yashagan ulug' yozuvchidir. Yozuvchi kamtarin, kamsuqum, ma'rifatli inson sifatida o'zini har joyga yuravermasdi. Radio-televideniyada, gazeta-jurnallarda, ommaviy yig'ilish va majlislarda o'zini ko'pam ko'rsatavermas edi. Balki shuning uchun ham ijodkor asarlari targ'iboti-tashviqoti keng yo'lga qo'yilmagandir.Biroq o'zbek adabiyotida, qolaversa umumjahon adabiyotiga aytar so'zini aytib, o'zidan boy meros qoldirib ketdi. E'tibor beradigan bo'lsak, ko'plab ulug' yozuvchilartirikligida qadr topmaganlar, ularni avlodlar almashinuvi kashf etishgan.Yozuvchidan xotira bo'lib adabiyotimiz xazinasiga bir qator hikoyalar, novellalar, qissalar, romanlar, adabiy-tanqidga oid ilmiy asarlar, ma'naviy-ma'rifiy maqolalar qoldi.

Ahmad A'zam hikoyalarida birinchi jumla tugun vazifasini o'tab beradi. Asosiy mazmun shu nuqtadan boshlanadi. Bu pryom, bu usul kata ehtimol bilan Abdulla Qahhor hikoyalari kompazitsiyasi natijasi ta'siridir. Hikoyalarni boshlanish, jumlalarining soda va pishiqligi, qisqa jumlalarda mazmun tig'izligi va mukammal yombi so'zlarning maqsadga muvofiq ishlatilishi kabi holatlar fikrimizni isbotidir. Yozuvchi o'zining "Mansur dard" maqolasida shunday yozadi: "Ma'lumki, she'r to'g'ri ilg'ab olinganbir ruhiy ohang- odatda satrdan tug'iladi va shu satr uning ichki ritmikasi, fikriy, hissiy yo'nalishini belgilab beradi. Hikoya ham qariyb shunday. Uning juda ko'p fazilati birinchi jumлага bo'g'liq. Ayrim yozuvchilar uchun esa boshlang'ich jumlaning topildiq bo'lishi umuman yaratilajak hikoyaning originalligini ta'minlaydi. Chunki bu jumla hikoyadagi ohang kayfiyatini yig'noq holda, kurtak sifatida o'zida mujassam qiladi, hikoyada dunyoga ochilgan darichabo'ladi. Boshqacha aytganda, hikoya daraxti ilk jumladan unib chiqadi.Shuninh uchun ham

birinchi jumladan asarning o'ziga xos mikrokompozitsiyasi deb atash mumkin".¹ Mazkur fikrlar muallif tomonidan garchi Abdulla Qahhor hikoyalariga nisbatan aytilgan bo'lsa-da, uning o'z hikoyalariga nisbatan ham istisnosiz ravishda qo'llash mumkin.

"Soyasini yo'qotgan odam" hikoyasi: O'shanda menga nima bo'lganini o'zim ham bilmayman, buni hozir ham tushuntirib berolmayman. Hech narsa bo'lmagandek yuribman. Lekin bunga ko'nikkunimcha ko'p narsalar bo'lib o'tadi".

"Go'zallik qirralari" hikoyasi: "O'zi g'alati kun bo'ldi. Havo ham shunga o'xshagan. Qandaydir, bug'ilib ketayotgandek bo'lasan-u, chuqur nafas olaman desang havo bemalol, ko'kraging to'ladi, "havo yetishmayapti-ya!", deb yozg'irmoqqa chog'langan odamga alam qiladi".

"Oyning gardishi" hikoyasida: "Otasi uni hech qachon urmagan, hatto chertmagan ham, lekin qattiqroq gapirganda, u bo'ynini qisadi, yelkalarida titroq turadi".

Yuqorida qayd etilgan kirish jumlarahikoyaning umumkayfiyatini belgilash bilan birga, asar peshlavhasi kabi uning voqealar rivojida asosiy rol o'ynaydi.

Yozuvchining "Soyasini yo'qotgan odam" hikoyasi noah'anaviy postmodern ruhda yozilgan hikoyalardan hisoblanadi. Hikoya Kafkaning "Evrilish"i kabi kutilmaganda asar qahramonini vujudidan mazmunning chiqib ketishi-yu, zumda qaytib, forig'lanib o'z o'rniga joylashib olganiga o'xshash holatni boshidan kechirishi bilan boshlanadi. Uning soyasi yo'qolib qoladi. Quyosh nuri uning tanasidan to'siqlarsiz o'tib ketadi. Uning vujudi oyna kabi oftob zarralarini boshqa predmetga ulashadi. Ko'p yillik qadrdoni Barot hayronlikdan o'zini yo'qotgani yuq. Aksincha, uning antiqa holatidan huzurlanib kuladi, chapak chaladi. Ko'rinyapdiki yuzaga kelgan hodisofojiya emas. Asar qahramoniga ham o'zidagi o'zgarish qo'rqinchli bo'lib tuyulmaydi. Hikoya birinchi shaxs tilidan bayon etiladi. Bu yerda soya haqida aytadigan bo'lsak, Nazar Eshonqul, Faxriyor she'riyatida bildirilgan mulohazalarning birida "soya" haqida shunday fikr yuritadi: Soya nursizlik, yorug'liksizlik, yorug'likning qora tomoni degani. Voqelikda soya hukmron bo'lsa, bu manzilda miflardagi marhumlar dunyosi kabi sharpa, ko'lanka kezib yuradi, soya qaysi qiyofaga kirmasin, nurni- asl o'zida mujassam qila olmaydi, boshqacha qilib aytganda, soya faqat shakl, unda mazmun bo'lmaydi, soyaning sinonimi mazmunsizlik, yolg'izlik, begonalik, xavotir, tushkinlik umidsizlikdir".²

Yozuvchi nazarida o'z soyasini yo'qotish, shunchaki odatdagi hol. Faqat shakl bilan mazmun ichki bog'liqlik bilan ajralishi, o'zini begonadek hiz etishi, vaqtinchalik xavotirning kuchayishi, tushkinlik va umidsizlikning inson ruhiyatidagi betakrorlanishi, xolos.

¹ A. A'zam. Mansur so'z. T.G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashryoti. 1987.8-b.

² Eshonqul. N Ijod falsafasi. T. Akademnashr. 2018.215-b.

Ahmad A'zam hikoyasidagi asar qahramonining o'z soyasini yo'qotishi, o'zligini yo'qotish emas, balki soxta e'tiqodlardan tozarish, yangi mavjud tuzum haqidagi ko'r-ko'rona qarashlarning yangilanishi, yolg'on aqidalarning anglab yetilishideb tushinilsa mohiyatga to'g'ri yondashilgan bo'ladi. Bu holat yozuvchi hikoyalarining voqealar rivojida ochib boriladi.

Shu o'rinda aytish joizki, jahon xalqlar adabiyotida o'zlikni anglash, davr tizimini majoziy, metaforik obrazlar vositasida fosh etish, shu orqali inson hurligini kuylash, uning erkinligini ifodalash, so'z erkinligini joriy etish, inson demokratik qoidalar asosida jamiyatning boshqaruvchisiga aylanishi kabi ijtimoiy siyosiy muammolarning kun tartibiga aylanib borayotganligi asar qahramonining siyosiy ongini faollashtirib yuboradi. Oqibatda soxta mafkuraning tub ildizi qayerda ekanligini anglab yetishi asnosida undagi yolg'on haqiqatlarning tanani tark etishi soya timsoli orqali yorqin ifodasini topgan. Yozuvchi ham shu o'rinda inson botinidan shaytoniy vasvasaning butunlay quvib chiqarilishini shunday timsol bilan ifodalamoqda. A.A'zam asarida bu holatning guvohi bo'lamiz, albatta.

Ahmad A'zam hikoyalar ijod qilish bilan bir qatorda, novella janrida ham asarlar yozgan ijodkordir. Novella janrining o'ziga xosliklari adabiyotshunoslikka oid lug'atlarda, darsliklarda, qayd etilgan. Jumladan, Dilmurod Qur'onovning "Cho'lpon nasri poetikasi" monografiyasida janr tabiatiga xos qarashlar atroflicha bayon etilgan. Adabiyotshunos hikoyani ikki toifaga bo'lib o'rganadi. "Adabiyotshunoslikda "hikoya" va "novella" atamallari xususida izchillik yuq: ayrim adabiyotshunoslar bu ikki atamani sinonim hisoblasalar, boshqalari keskin farqlaydilar. Biz bu masalada hikoyaning ikki tipi bor: birinchisi ocherklilik (tavsifiy-rivoyaviy), ikkinchi novvelistiklik(konfliktli-rivoyaviy)xususiyati ustundir, degan fikrga ko'proq qo'shilamiz, ya'ni bu o'rinda gap ikki turlar haqida emas, balki bir janrning ikki sifat ko'rinishi haqida boradi".³Olim Monografiyasida novella va hikoyani bir jsanrning ikki sifati deb tushunsa-da, "adabiyotshunoslik lug'ati" ⁴kitobida novellani ajratib, janrga nisbatan to'liqroq ma'lumot beradi.Ibrohim G'ofurov esa o'zining Ozod Sharafiddinov haqidagi maqolasida : "Negadir Merime hikoyalariga nisbatannovella degan so'zni qo'llashardi. Kutilmagan yakunga ega hikoyalar novella deb atalsa kerak, deb tushunardim.Merime hikoyalari haqiqatdan ham favqulotdda tugashi bilan hayratga solardi".-deb yozadi.⁵

Anan shu janr nazariyasiga oid tadqiqot olib brogan Akram Toshpo'latov janr o'ziga xosliklarini quyidagi ko'rinishda tushunadi:" Hikoyada voqea odatiy yakun topadi, ya'ni kichik sahnalarda har kungi turmush tarz bayon etiladi. Novellada voqea kutilmagan muqaddima bilan boshlanadi, ziddiyatlar yechimi sirli ko'rinishga ega

³ Qur'onov D.Cho'lpon nasr poetikasi.T.Sharq.2004.37-b.

⁴ Qur'onov D, Mamajonov Z, Sheraliyeva M.Adabiyotshunoslik lug'ati.T.Akademnashr.2013.

⁵ G'ofurov I.Parivashlar majlisi.T.Yangi asr avlodi.2013.37-b.

bo'ladi, personajlar ruhiyatidagi, xatti-harakatidagi, voqealardagi o'zgarishlarmuayyan drammatizmni yuzaga keltiradi. Novella kutilmagan yechim bilan yaskun topadi".⁶

Yuqorida qayd etilgan novella nazariyasiga oid qarashlardan kelib chiqsak, Ahmad A'zam novellalari ko'rsatilgan nazariy qoidalarga mos emas. Nazarimizda, ijodkor kichik nasr namunalarini novella deb nomlashda Izzat Sulton fikrlariga asoslanadi: "Yangi eposning eng kichik shakli novelladir. Unda kishilar hayotidagi juda kichik epizod hikoya qilinadi. Mapassan, Chexov va Qahhorning ko'pchilik hikoyalari novellaning namunalari hisoblanadi".⁷ Mazkur qoidalar o'tgan asrning 80-yillarida hukmron bo'lgan. Undan keying yangi adabiyotlardabunday farqlar yo'q. Ammo "Hikoyaning eng kichik shakli, ko'rinishi – novella" degan, o'zini oqlamagan aqida hamon yozuvchilarni chalg'itib kelmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Ahmad A'zam barcha novellalarini umumaxrajga olib kelsak, birgina inson o'zligi – "men"i atrofida birlashadi. Agar biz barcha novellalar syujetiga e'tibor qaratsak, "men"likning turli rakursdagi talqinlar, ko'rinishlar bo'lib chiqaveradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. A. A'zam. Mansur so'z.T.G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashryoti.1987.8-b.
2. Eshonqul.N Ijod falsafasi.T.Akademnashr.2018.215-b.
3. Quronov D.Cho'lpon nasr poetikasi.T.Sharq.2004.37-b.
4. Quronov D, Mamajonov Z, Sheraliyeva M.Adabiyotshunoslik lug'ati.T.Akademnashr.2013.
5. G'ofurov I.Parivashlar majlisi.T.Yangi asr avlodi.2013.37-b.
6. Toshpo'latov A.O'zbek adabiyotida Novella janri va uning badiiyati.Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori(Phd) dissertatsiyasi aforeferati. Samarqand.2018.15-b.
7. I.Sulton.Adabiyot nazariyasi.T.O'qituvchi.1980.248-b.

⁶ Toshpo'latov A.O'zbek adabiyotida Novella janri va uning badiiyati.Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori(Phd) dissertatsiyasi aforeferati. Samarqand.2018.15-b.

⁷ I.Sulton.Adabiyot nazariyasi.T.O'qituvchi.1980.248-b.

**OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISHNI
INNOVATSION RIVOJLANTIRISH*****Rustam Ismatov Yusufovich****Buxoro Xalqaro Osiyo universitet**Iqtisodiyot yo`nalishi magistranti*

Annotatsiya: Maqolada oziq-ovqat sohasini inonovatsion rivojlantirish samaradorlik ko'rsatkichlari (biologik, texnik-texnologik, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik) tizimlashtirilgan. Shuningdek, mazkur soha xo'jaliklarining innovatsion va barqaror rivojlanishi unga xizmat ko'rsatuvchi infratuzilmaning rivojlanganlik darajasiga bog'liqligi tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: chorvachilik, innovatsiya, infratuzilma, biologik samaradorlik, texnik-texnologik, ijtimoiy samaradorlik, ekologik samaradorlik.

Ma'lumki, har qanday tarmoqni innovatsion rivojlantirish, avvalambor, ishlab chiqarishni intensivlashtirish bilan bevosita bog'liq bo'lib, takomillashgan, innovatsion texnika va texnologiya hamda ishlab chiqarishni, shuningdek, mehnatni tashkil etishning yangi shakllaridan foydalanish natijasida mavjud resurslardan samarali va to'liq foydalanish hamda mehnat unumdorligining oshishini ta'minlaydi.

Oziq-ovqat ishlab chiqarishda innovatsion rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlarini, innovatsion faoliyat samaradorligini baholashning uslublari hamda mintaqacha ichki bozorini innovatsiya asosida rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari tahlil etilganda, oziq-ovqat tarmog'ini innovatsion rivojlantirish natijasida ishlab chiqarish samaradorligi o'sishi hamda bu jarayonni jadallashtirish maqsadida ishlanma va intensivlashtirishning yangi vositalarini qo'llashni rag'batlantiruvchi ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarni ta'minlash zarurligi aniqlandi¹.

Ishlab chiqarish sohasini innovatsion rivojlantirishda foydalaniladigan samaradorlik ko'rsatkichlarining o'zaro bog'liqligi jihatdan murakkabligi bilan ajralib turadi. Sohada olingan samaradan kelib chiqqan holda samaradorlikning texnik-texnologik, biologik, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samaradorlik ko'rinishlari mavjud, (1-jadval). Chorvachilik sohasini inonovatsion rivojlantirish samaradorlik ko'rsatkichlari olingan samara turidan kelib chiqqan holda tizimlashtiriladi va turlicha xarajatlar bilan solishtiriladi².

¹ "O'zbekiston qishloq xo'jaligi" statistik to'plam. – Toshkent. O'zbekiston Respublikasi davlat statistika qo'mitasi, 2005-2017 yy.

² Артемова Е. Экономические аспекты инновационного развития животноводства (теория и практика): автореф. дисс. докт. экон. наук//Е.Артемова. – Краснодар, 2018. – 46 с.

Chorvachilik sohasida samaradorlik turlari tarkibida biologik samaradorlik alohida ahamiyat kasb etib, chorvachilikda mahsuldorlikning, sarflangan ozuqa hajmiga nisbatan olingan mahsulot hajmining oshishi bilan izohlanadi³.

Innovatsion faoliyatning texnik-texnologik samaradorligi bir shartli chorva mol hisobiga chorvachilik mahsulot hajmining ko'payishi, fond va energetik resurlar sig'imining kamayishi bilan aniqlanadi. Shuningdek, texnik-texnologik samaradorlik chorvachilik sohasini texnik-texnologik qayta jihozlash maqsadida amalga oshirilgan innovatsion ishlanmalarga sarflangan mablag' hisobiga olingan mahsulot hajmi (qiymati)ni aniqlash orqali ham ifodalanadi⁴.

1-jadval

Chorvachilik sohasida innovatsion rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va baholash usullari

Samaradorlik ko'rinishlari	Olingan samara	Ko'rsatkichlar	Izoh
Biologik samaradorlik	Chorva mollarining genetik imkoniyatlarini oshirish va ozuqa to'yimlilikini yaxshilash hisobiga chorvachilikda mahsuldorlikning oshishi va mahsulot sifati yaxshilanishi	$B_s = \frac{YaM}{I_m}$	Bs – innovatsion rivojlantirishning biologik samaradorlik ko'rsatkichi; YaM – chorvachilik mahsulotlari hajmi; Im - chorva mollarining genetik salohiyatini takomillashtirish, yuqori mahsuldor chorva mollar, biotexnologiyalar, genetik muhandislikdan

³ Добровольский В.В. Актуальные проблемы и возможные перспективы развития животноводства в Украине с помощью инноваций.

⁴ Кузьмицкая А.А., Бабьяк М.А., Бабьяк Е.Е. Опыт инновационного развития животноводства в Брянской области//Вестник Брянской государственной сельскохозяйственной академии, 2021

			unlu mali foydalanish hisobiga mahsulot ishlab chiqarishga sarflangan xarajatlar.
		$B_{so} = \frac{YaM}{O_b}$	Bso – innovatsion rivojlantirishning biologik (iqtisodiy) samarad orlik ko'rsatkichi (ozuqa bazasini yaxshilash hisobiga) Ob - ozuqa sifati va chorva mollarining oziqlanti rish darajasini yaxshilashga sarflangan xarajatlar
		$K_{so} = \frac{O_h}{YaM}$	Kso - ozuqaning konversiya koeffitsienti, ya'ni bir birlik olingan mahsulot hisobiga (1kg mahsulot o'sishi, 1kg sut, 1kg jun va boshqa) sarflangan ozuqa hajmi; Oh - sarflangan ozuqa

			miqdori; YaM – chorvachilikda olingan mahsulot hajmi
Texnik- texnologik samaradorlik	1 ta shartli bosh chorva molga sarflangan moddiy-texnik resurslar hisobiga chorva-chilik mahsulotlarining ko'payishi	$T_t = \frac{YaM}{F_{as} + F_{ay}}$	It– chorvachilik sohasining texnik-texnologik samaradorligi; YaM - chorvachilik sohasini texnik-texnologik jihatdan qayta jihozlash (energetik resurslarni takomillashtirish, innovatsion ishlanmalarni joriy etish) hisobiga olingan mahsulot; Fa + Fay – chorvachilik sohasini texnik-texnologik qayta jihozlash uchun sarflangan asosiy va aylanma vositalar qiymati
		$T_e = \frac{YaM}{E_r}$	Te-energetik resurslarni takomillashtirish hisobiga olingan texnik-texnologik samaradorlik Er - chorvachilik sohasini texnik-texnologik qayta jihozlash uchun

			sarflangan energetik resurslar qiymati
		$T_i = \frac{YaM}{I_{in}}$	Ti – ishlab chiqarishga innovatsion ishlanma va loyihalarni (sun'iy urug'lantirish, yangi zot) joriy etish hisobiga olingan texnik texnologik samaradorlik; Iin – innovatsion ishlanmalarga sarflangan mablag'
Iqtisodiy samaradorlik	Chorvachilikda tovar mahsuloti o'sishi, innovatsiyalarni o'zlashtirish va o'z- o'zini qoplash muddatlari qisqarishi, chor-	$I_t = \frac{T_1 - T_2}{I_{in}}$	It – innovatsiyalarni kiritish hisobiga xarajatlarni tejash dan olingan iqtisodiy samaradorlik; T1 – T2 – innovatsiyalarni kiritishdan oldingi va keyingi xarajatlar; Iin – innovatsion ishlanmalarga sarflangan mablag'
	vachilik mahsu- lotlari sifati yaxshilanilishi	$I_f = \frac{F}{I_{in}}$	If – innovatsiyalarni kiritishda foydaning ko'payishi hisobiga olingan iqtisodiy samaradorlik; F – innovatsiyalarni kiritishda olingan foyda

		$R = \frac{F}{I_{in}} * 100\%$	R – innovatsion faoliyatning rentabellik darajasi, %
		$M_u = \frac{YaM}{V}$	Mu – innovatsion rivojlantirishning mehnat unumdorligi; V – innovatsion faoliyat natijasida mehnat sarfining kamayishi
Ijtimoiy samaradorlik	Chorvachilik sohasida band bo'lgan ishchi xodimlarning turmush sifati va ularning turli xil ehtiyojlarining qoniqish darajasining yaxshilanishi	$RID = (ND - ST) * J_{pxq}$	RID – real ixtiyordagi daromadlar; ND – nominal daromad; ST – soliqlar, majburiy to'lovlar - pulning xarid qobiliyati indeksi (narxlar indeksiga teskari ko'rsatkich).
		$RIH = (NIH - SA) * J_{pxq}$ [4]	RIH – real ish haqi; NIH – nominal ish haqi; SA - soliqlar, ish haqidan majburiy ajratmalar
Ekologik samaradorlik	Atrof-muhit muhofazasi, ishlab chiqarilgan ekologik toza mahsulot	$E_s = \frac{EM}{X}$	Es – ekologik samaradorlik; EM – ishlab chiqarilgan ekologik toza mahsulot hajmi; X – ekologik toza

	hajmining ortishi		mahsulot ishlab chiqarish uchun sarflangan xarajatlar summasi
--	----------------------	--	--

Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligi resurslar sifatini yaxshilash hisobiga qo‘shimcha daromadga erishishi bilan aniqlanadi va tannarxning kamayishi, rentabellik darajasi, mehnat unumdorligi kabi ko‘rsatkichlar orqali ifodalanadi.

Innovatsion faoliyatning ijtimoiy samaradorligi aholi turmush darajasini aks ettiradi va chorvachilik tarmog‘ida band bo‘lganlarning ish haqlari darajasining oshib borishi, real daromadlar hamda yashash minimumlarining nisbati bilan aniqlanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, innovatsion infratuzilmani rivojlantirish va samarali boshqarish natijasida mamlakatimizda innovatsion bilimlarga asoslangan yangi iqtisodiyot shakllantirilishiga olib keladi. Bu esa, albatta, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda asos bo‘ladi.

Demak, mamlakatimizda innovatsion infratuzilmani rivojlantirish evaziga innovatsion salohiyatni shakllantirish va rivojlantirish, shuningdek, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini yanada oshirish imkoniyatlari paydo bo‘ladi. U ayni paytda milliy iqtisodiyot taraqqiyotiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. “O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi” statistik to‘plam. –Toshkent. O‘zbekiston Respublikasi davlat statistika qo‘mitasi, 2005-2017 yy.
2. Артемова Е. Экономические аспекты инновационного развития животноводства (теория и практика): автореф. дисс. докт. экон. наук//Е.Артемова. – Краснодар, 2018. – 46 с.
3. Добровольский В.В. Актуальные проблемы и возможные перспективы развития животноводства в Украине с помощью инноваций.
4. Кузьмицкая А.А., Бабьяк М.А., Бабьяк Е.Е. Опыт инновационного развития животноводства в Брянской области//Вестник Брянской государственной сельскохозяйственной академии, 2021

DAVLAT RAHBARLARINING IMIJI

*O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Media va kommunikatsiya fakulteti talabasi
Umida Umarova*

Anotatsiya: ushbu maqola davlat rahbarlarining imijini shakllantirishda siyosiy PRning o'rni haqida.

Kalit so'zlar: siyosiy PR, imij, president, reklama, beshinchi hokimiyat, to'rtinchi hokimiyat, davlat, siyosat.

Bugungi kunda “axborotga egalik qilyotganlarga” jamiyat va davlatga egalik qila oladi. Siyosat esa hokimiyat uchun kurashni talab etadi. Axborot texnologiyalari har qanday sohaga kirib borayotgani kabi OAVning siyosatga aralashuvi Siyosiy PR tushunchasini yaratdi. Bu o'z navbatida hokimiyatni egallashga intilishni yana-da, oson va keng ko'lamli qilib qo'ydi. Davlat boshqaruvi prezidentlik respublikasi bo'lgan davlatlarda davlat rahbarlarining imiji saylovlar oldidan shakllantirib boriladi. Bu siyosiy reklama, debatlar, siyosiy so'rovnomalar, uchrashuvlar shaklida amalga oshirilishi mumkin. Garchi reklamalar ko'pchilikni zeriktirgan bo'lishiga qaramasdan Germaniyada chop etiladigan **“Spejel” jurnalida** allaqachon OAVdan keyingi **“beshinchi hokimiyat”** sifatida tan olib bo'lindi. **Reklama mutaxasisi Jak Sigelning** fikriga ko'ra “bugun reklama nafaqat savdo-sotiqni harakatga keltiruvchi kuch, balki siyosatni belgilovchi, ijtimoiy munosabatlarni shakllantiruvchi, hatto axloqiy meyorlarga ta'sir etuvchi qudratli kuchdir.” Shu bilan birga siyosiy reklama nomzodlar o'rtasidagi farqni bilishga katta yordam beradi. Shu sababli ham siyosiy reklama siyosiy raqobat bo'lgan joyda juda foydalidir. Misol uchun, aholining saylovga qatnashish istagini aniqlash bo'yicha **Rossiyada so'rovnoma** o'tkaziladi. Natijada, 37,5 % respondent qatnashish istagi borligini, 36% hali hal etmaganligini, 26,5% ishtirokchi saylovda qatnashmasligini aytgan. **Jerry Gendriksonning** fikriga ko'ra, jamiyatda doim 10% sizni (nima ish qilishingizdan qat'iy nazar) qo'llab-quvvatlovchilar bo'ladi. 70% betaraflar va qolgan 20% sizga qarshilar.¹ E'tiborni ko'proq betaraflarga qaratish kerak. Saylov jarayonlarida ham so'rovnomada ishtirok etgan 36% ni sizga xayrixoh sifatida kelishini istasangiz, siyosiy PRni kuchaytirish kerak. Mutaxassislar bejiz aytishmaydi: **“Haqiqiy siyosatchilar kabinetlarida emas, siyosiy imijmakerlarning laboratoriyalarida yaraladi.”** Nomzodning imijini oshirishda nafaqat journalist yoki PRmenlar balki, raqobatchilar ham ishtirok etadi. Chunki, yuqorida ta'kidlanganidek siyosiy PR jarayonida saylovchilar qaysi nomzodning ustunroq ekanligini aniqlab oladilar.

Bu turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin, masalan, debatlar AQSHda 80-yillarga kelib president saylovlarining hal qiluvchi ajralmas tadbiriga aylanadi. Amerikaning 40-prezidenti **Ronald Vilson Reygen**: “Debatda qatnashib kechirilmas xatoga yo’l qo’yish, debatlarda umuman qatnashmaslikdan ko’ra yaxshiroq, negaki xatolaring uchun ma’lum saylovchilar ovozidan mahrum bo’lsang, qatnashmaganliging oqibatida hammasidan ayrilasan.” – deb ta’kidlaydi.²

Ba’zan esa davlat rahbarlarining xalqqa qilgan murojaati, nutqlari orqali ularning imijini shakllantirishi yoki buning aksi ham bo’lishi mumkin. Quyida buning bir nechta misollarini ko’rib chiqamiz³:

“XXI asr sari yo’l” – 1996-yilda Bill Klinton respublikachilar partiyasidan chiqqan raqibi Bob Doulning fikriga qarshi shaklda shu iborani ta’kidlaydi. Natijada ko’pchilikning ovozigga ega bo’ladi. Ya’ni Bob Doul Amerikaning eski ko’chalariga yo’l qurmoqchiligini, Klinton esa AQSHning yorqin kelajagi sari yo’l qurush niyatida ekanligini aytgan.

“Avtomobilni boshqarishda ham, davlatni boshqarishda ham so’zsiz tajriba kerak.” 1997-yilning dekabr oyidagi Litvadagi saylovga o’z nomzodini qo’ygan Landebergis aynan mana shu shior bilan chiqadi. Lekin o’zi avtohalokatga uchraydi. Raqiblar esa bu jumlaning nomzodning o’ziga qarshi qo’llashadi.

Franklin Ruzvelt “Baxtli kunlar qaytib keldi” Shiori bilan “Haqiqatgo’y, qudratli, qo’rqmas” shiori bilan chiqqan raqibi El Smitni mag’lub etadi. Chunki, El Smitning shioridagi “Qo’rqmas” so’zi omma tomonidan “Xalqdan qo’rqmas” ma’nosida qabul qilinadi.

Saylov oldi targ’ibotlarda **“Yangi soliqlar bo’lmaydi, va’da beraman”** Shiori bilan g’alaba qozongan Katta Bush kelasi saylovda va’dasini bajarmaganligi uchun yutqazadi. Bundan ko’rinib turibdiki, xalq aytilgan har bir fikrni inobatga oladi.

BBC uzbekning you tubedagi 2021-yil 25-sentabrda joylagan videosida⁴ Shavkat Mirziyoyev O’zLiDeP vakillari bilan uchrashuvda aytib o’tgan hikoyasi bor. Ushbu video shu kunga qadar 23mingta layk yig’gan va 2 milion 811ming 915ta “ko’rishlar” soniga erishgan. Unda Prezidentimiz Mirzo Ulug’bek tumani hokimi lavozimida turgan vaqtida, Eron Prezidenti Mirzo Ulug’bek haykaliga gul qo’yish uchun tashrif buyurishi rejalashtirilgan kuni haykalning boshini olib qo’yishgani haqida hikoya qilib beradi. Va so’zining yakunida “Bu kunlarga yetib kelish oson emas” deb ta’kidlaydi. Va bu ko’plab ijobiy kommentariyalarga erishadi. Bu kabi PR texnologiyasi Self PR deb atalib, bunda obraz tomonidan o’z hayoti, karyerasi haqida aytilgan ommaning achinishiga, e’tirofiga va olqishiga sabab bo’ladigan, umuman jamoatchilikni o’ziga tortadigan nutqlar faol

hisoblanadi. O'z navbatida bunday texnologiya davlat rahbarining fidokorona hayot yo'lini ko'rsatish orqali, "g'amxo'r va fidokor" president obrazini yaratadi.

Mutaxassislar turli kanallarda uzatiladigan **axborotni omma tomonidan qabul qilinishi ustida tajriba** olib borishdi va quyidagi natijalarga erishishdi: odamlar o'qiganlarining taxminan 10%ini, eshitganlarining 20%ini, ko'rganlarining 30%ini, ko'rgan-eshitganlarining 50%ini, o'zlari gapirib berganlarining 70%ini va o'zlari amalda bajarganlarining 90%ini eslab qoladilar. Bundan ko'rish mumkinki, siyosiy PRni amalga oshirish jarayoniga televideniya katta ta'sir ko'rsatadi. Umuman, OAVning xabar berish funksiyasini inobatga olib aytadigan bo'lsak, bugungi kunda davlat rahbarlarining imiji jamoatchilik bilan aloqalarda shakllanadi yoki unga putur yetishi ham mumkin. Bunga ham bir nechta misollarni ko'rib o'tamiz:

Amerikaning 37-prezidenti **Richard Nikson** – prezidentlik faoliyatiga kirishgan kunining o'zidayoq "Aloqa idorasi" deb nomlangan jurnalistlardan iborat guruh tuzadi⁵. Fox News asoschisi bo'lgan Rojer Eylsni o'zining matbuot kotibi va imijmakeri deb ta'yinlaydi. Buning natijasida uning boshqaruvida jamoatchilik bilan aloqalar yuqori natijaga ko'tariladi.

Bill Klinton esa maxfiylikka moyil edi⁶. U o'z prezidentlik davrida jamoatchilik bilan aloqalar xizmatini tarqatib yuboradi. Jurnalistlarga intervyu berishdan bosh tortadi. Natijada, jurnalistlar bilan Klinton o'rtasida nizo kelib chiqadi va u keyingi saylovda yutqazadi.

Germaniya kansleri Gelmut Kolning PR mutaxasislari uning tashqi ko'rinishi, kiyimi, shevasini o'zgartirishadi. Natijada, uning xayrixohlari 57%ni, raqobatchisi Rudolf Sharping esa 47% ovozni qo'lga kiritadi.

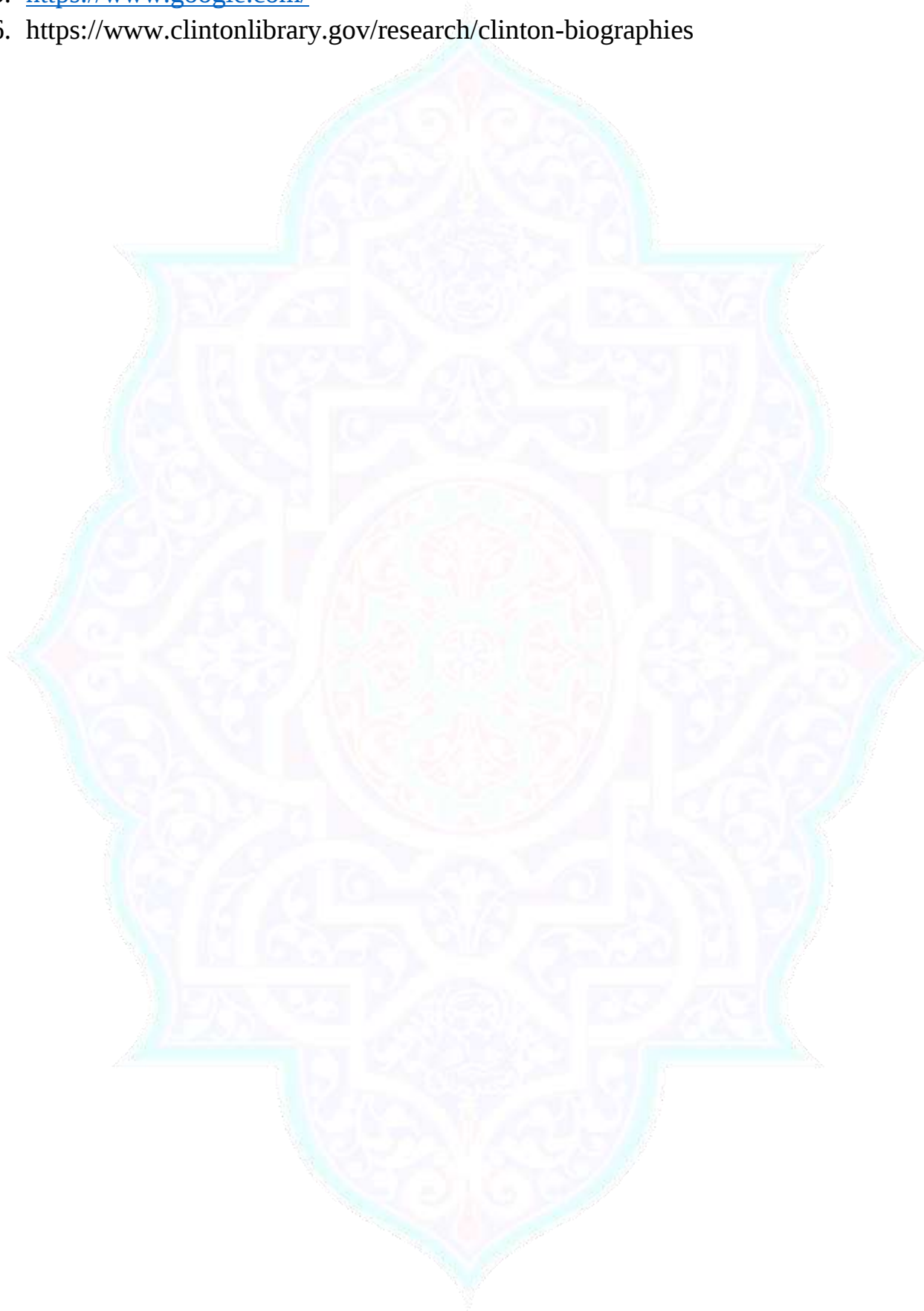
Jon Meyjor Britaniyaning primerministri dastlab xalq uni qanday bo'lsa, shunday qabul qilishini istaydi, biroq uning birinchi nutqidan keyin barcha gazetalar nima deganini emas, qanday ko'ringanini muhokama qila boshlaydi. Va u fikridan qaytadi.

Xulosa qilish mumkinki, prezidentlarning imiji faqatgina ularning boshqaruvida emas, ana shu boshqaruvni qanday ko'rsatib bera olishi, o'zining tashqi imijini qanday yaratishi bilan bog'liq. Va bu borada hech narsani e'tibordan chetda qoldirmaslik kerak. Shu o'rinda "xalq o'zi tanlagan hukmdorga loyiqdir" iborasini "**xalq o'z ongiga ta'sir qilishning qo'llaniladigan usullariga loyiqdir**" kabi so'zlar bilan aniqlik kiritishimiz mumkin. "Dunyo aldanishni istaydi, aldanib qolsin".

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Zamonaviy media muhitda PR xizmatlari"
2. O'sha manbaa
3. O'sha manbaa

4. <https://www.youtube.com/watch?v=0oIVi17xFpY>
5. <https://www.google.com/>
6. <https://www.clintonlibrary.gov/research/clinton-biographies>

**DARS JARAYONIDA “BLITS-SO’ROV” TEXNOLOGIYASINING
QO’LLANILISHI**

Qo’qon davlat pedagogika instituti tarix fakulteti

3-bosqich talabasi

Kimsanboev Raxmonjon

Mazkur maqolada ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samarali jihatlari va ta’lim sifatini oshirishdagi ahamiyati haqida aytiladi. Shuningdek maqolada ayrim texnologiyalarning foydalanish usullari bo’yicha tavsiyalar beriladi. Jumladan, Dars jarayonida “Blits-so’rov” texnologiyasining qo’llanilishi bo’yicha aniq tavsiyalar berilgan.

Kalit so’zlar: ta’lim, tarbiya, o’quv, jarayon, texnologiya, pedagog, pedagogik, usul, metod.

Bugungi kunda barkamol shaxsni tarbiyalash, respublikamizda kadrlar tayyorlash tizimini zamonaviy texnologiyalar asosida uzliksizligini taminlash, uning mazmunini takomillashtirish, ota-onalar, talaba va o’qituvchilarda ta’lim va tarbiya jarayoniga bo’lgan munosabatlar barqarorlik asosida “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ga binaon bosqichma – bosqich amalga oshirilmoqda. Ushbu dasturning “Uzliksiz talimni tashkil etish va rivojlantirish prinsiplari” qismida "ta’limning ijtimoiylashuvi – ta’lim oluvchilar estetik boy dunyoqarashni hosil qilish, ularda yuksak ma’naviy va ijodiy fikirlashni shakllantirish” zarurati alohida qayt qilindi. “Barkamol avlod”, mustahkam oila davlat dasturlarini amalga oshirishda ilg’or inavatsion va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan barqaror ravishda foydalanish raqobatbardosh yuksak malakali kadrlarni tayyorlash yaqqol sezilmoqda. Pedagogik texnologiya-shunday bo’limlar sohasiki, ular yordamida 3-ming yillikda davlatimiz ta’lim sohasida tub burilishlar yuz beradi, o’qituvchi faoliyati yangilanadi, o’quvchilarda xurfikrlik, bilimga chanqoqlik, vatanga mehr-muhabbat, insonparvarlik tuyg’ulari tizimli ravishda shakllantiriladi. Bundan tashqari pedagogik texnologiya–ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida o’qitish va bilimlarni o’zlashtirish jarayonida o’qituvchining pedagogik va o’quvchining o’quv-bilish faoliyatini uyg’un ravishda tashkil etish, mazkur faoliyatni faollashtirish maqsadida, samarali o’qitish metodlari, vositalari 25 va shakllarini qo’llash, ularning o’zaro ta’sirini aniqlashga imkon beradigan tizimlar majmuasidir. Hozir ta’lim-tarbiya sohasida rivojlanib borayotgan yo’nalishlardan biri–zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o’quv jarayonida qo’llash bo’lib, uni amalga oshirish dolzarb vazifalardandir. Ma’lumki, ta’lim-tarbiya jarayoni katta avlod tamonidan o’z bilim va tajribalarini o’sib kelayotgan avlodga o’rgatishdan

iborat bo'lib, bu jarayonda asosan, inson hayoti uchun zarur axborotlarni avloddan-avlodga uzatish amalga oshiriladi. Pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya jarayoni sifatida ishtirokchilarning faoliyatlari orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonning pirovard maqsadi barkamol insonni shakllantirish va rivojlantirish bo'lib, asosan quyidagilardan tarkib topadi: - ta'lim-tarbiya berish; - axborotlarni avloddan-avlodga uzatish; - mustaqil fikrlashga o'rgatish; - bilim, ko'nikma, malakalarni o'rgatish va o'zlashtirilishiga erishish; - turli metodlarni qo'llash va takomillashtirish; - ta'lim-tarbiya jarayonida insonparvarlik, halqparvarlik, mafkuraviy tamoyillarga asoslanish; o'quvchining tayyorgarlik darajasini, fiziologik, yosh xususiyatlarini, gigiyenik talablarni hisobga olish. Pedagogik texnologiya o'quv jarayoni(ya'ni o'qituvchining, o'quvchining faoliyati bilan), uning tarkibi, vositalari, usullari va shakllari bilan eng ko'p darajada bog'langan. Hammamizga ma'lumki, inson hamma sohada biror maqsadga erishish uchun, o'ziga ma'qul bo'lgan yo'l, usul, vositalardan foydalanib, zarur faoliyatni amalga oshiradi. Demak, avval maqsad paydo bo'lsa, keyin shunga muvofiq, mavjud imkoniyatlarga suyanan holdagi faoliyat kelib chiqadi. Yurtimizda yoshlarni o'qitishda, bilim berishda, shuningdek, o'rganayotgan ilmini mustahkamlash maqsadida yangi-yangi pedagogik texnologiyalardan, interfaol metodlardan foydalangan holda olib borilmoqda. Bugungi kunda bir qator zamonaviy tizimdan unumli foydalanib, o'qituvchilar tomonidan dars jarayonida foydalanib kelmoqda. Masalan, dars jarayonida mavzuni o'quvchi-talabalarga tushuntirishda "FSMU", "Bumerang", "Tarmoqlar", "Blits-so'rov", "Nilufargul", "B/BX/B", "SWOT" va boshqa shu kabi pedagogik texnologiyalardan foydalanmoqda. Shuningdek, "U kim? Bu nima?", "Noto'g'ri jumla", "Zanjir", "Meni tushun", "Jonli hikoya" va boshqa metodlardan foydalanib o'qituvchilar tomonidan mavzularni o'quvchilarda mustahkam qolishida unumli foydalanib kelmoqda. Bularning orasida "Blits-o'yin" texnologiyasi ham alohida ahamiyatga ega. Ushbu texnologiya o'quvchi-talabalarda mavzuni mustahkamlashda qo'llaniladi. Bundan tashqari, o'quvchi-talabalarni harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan predmet asosida ko'p xilma-xil fikrlardan, ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan. Shuningdek, o'quvchi-talabalar bu texnologiyalar orqali mustaqil fikrlarini bayon qila oladi, chunki bu texnologiya shunga to'liq sharoit yaratib beradi. Texnologiya quyidagi ko'rinishda bo'ladi. Bunda 5 tadan ko'proq mavzuga oid savollar, muommolar beriladi. Bundan tashqari, tarix, etnologiya, adabiyot kabi fanlardagi tarixiy atamalarga, shaxslarga berilgan ta'riflarda ham qo'llanilishi mumkin. Bu texnologiya quyidagi ko'rinishda berishni lozim deb topdik:

	Savollar va masalalar	Yakka javob	Guru h javob	To'g'ri javob	Yakka xato	Guruh xato	Chalkashtirilgan To'g'ri javob
	Yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi va ulardan foydalanuvchi, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiquvchi... {1.144-bet}						Uzluksiz ta'lim
	Malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini, davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi... {2.144-bet}						Akademik litsey
	O'quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ularning jadal intellektual rivojlanishini, chuqurlashtirilgan, ixtisoslashtirilgan						Kasb-hunar kollejlari

holda o'qitishni ta'minlaydi... {3.154-bet}							
Mutaxassisliklar yo'nalishi bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, ta'lim olish muddati kamida to'rt yil davom etadigan tayanch oily ta'limidir... {4.163-bet}							Fan
O'quvchilarning kasb-hunarga moyilligini, layoqatlarini, bilim va ko'nikmalarini chuqur rivojlantirish, ularning tanlagan yo'nalishlari bo'yicha bir yoki bir necha zamonaviy kasb egallash imkonini beradi... {5.155-bet}							Bakalavriat

Ushbu texnologiyani O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov tomonidan ta'lim jarayonlardagi atamalarga bergan ta'riflarda ko'rsatishga harakat qildik.

Izoh: Ushbu texnologiyaning birinchi qismida savollar, muommolar, har xil mavzularga doir masalalar beriladi va so'nggi qismida esa savollarning chalkashtirilgan to'g'ri javoblar keltiriladi. Shu holatda o'qituvchi o'quvchi-talabalarga tarqatadi va o'quvchilar yakka holda o'zlarining yakka javoblarini beradi hamda bu javoblarni berishlari uchun o'quvchilarga 10 daqiqa beriladi. So'ng o'qituvchi tomonidan o'quvchi-talabalar kichik guruhlariga bo'linadi va uchinchi qismi-guruh javobi degan kataklarni to'ldiradi. Guruh javoblarni fikrlab javob belgilashlari uchun 20 daqiqa beriladi. To'rtinchi qismida

o'qituvchi tomonidan to'g'ri javoblar belgilanadi. Shu to'g'ri javobga asoslanib, "Yakka javob" dagi xatolarni tahlil qilinib, beshinchi qismga yoziladi. Oltinchi qismida esa "Guruh xatosi" ham to'g'ri javoblardan aniqlanib, tahlil qilinadi va yoziladi. Javoblar tahlil qilingandan so'ng, o'qituvchi o'quvchi-talabalarda mavzuni mustahkam qolganligini tekshirib, ularning to'g'ri javoblariga qarab baholaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov.I.A. "Barkamol avlod orzusi". "Sharq".:T-1999.
2. G'afforov T "Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar" "Tafakkur".:T-2011.
3. Boltaboyev, M., & Abdurakhimova, S. (2023, June). THE GENERAL CONDITION OF THE CRIMEAN TATARS RESETTLED IN UZBEKISTAN AND THEIR ACTIVITIES IN THE NATIONAL ECONOMY. In International Conference On Higher Education Teaching (Vol. 1, No. 5, pp. 87-90).
4. Salmonov, A., & Boltaboev, M. (2021, August). THE CONSEQUENCES OF THE SOVIET GOVERNMENT'S VIOLENT POLICY TOWARDS NON-MUSLIMS IN UZBEKISTAN: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1251>. In RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES (No. 18.05).
5. Salmonov, A., & Boltaboev, M. (2021, June). THE CONSEQUENCES OF THE SOVIET GOVERNMENT'S VIOLENT POLICY TOWARDS NON-MUSLIMS IN UZBEKISTAN. In Конференции.
6. Boltaboyev, M. (2021). Aggravation of the soviet government's attitude towards clergy and religious institutions in the turkestan autonomous soviet socialist republic. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 11(11), 59-65.
7. Boltaboyev, M. (2020). HISTORY OF RELIGIOUS CONFESSIONAL POLITICS IN THE SOVIET PERIOD. Theoretical & Applied Science, (6), 668-671.
8. Болтабоев, М. (2022). Религиозные реформы, проведенные при соляном режиме. Актуальные проблемы истории Узбекистана, 1(1), 455-461.
9. Комилов, А., & Болтабоев, М. (2022). ЎЗБЕКИСТОН–УМУМИЙ УЙИМИЗ. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2(3), 141-148.
10. Болтабоев, М. (2023). СОВЕТ ХУКУМАТИНИНГ МАДРАСАЛАРГА БЎЛГАН МУНОСАБАТИ ТАРИХИ. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(3), 115-119.
11. Ibragimovna, R. S. (2020). REFORMS IN THE FIELD OF MEDICINE IN UZBEKISTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE. Medical care, 24(46), 73-7. Khmatullaeva, S. I. (2020). HEALTH ISSUES IN UZBEKISTAN. In OBshchestvennye Nauki v Sovremennom Mire: POLITOLOGY, SOCIOLOGY, PHILOSOPHY, HISTORY (pp. 103-107)
12. Temirova Mashhura Muhammadaminovna (2022). SOME CONSIDERATIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE LIBRARY IN THE BODIES OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

**QO'QON SHAHRINING ARXEOLOGIK YODGORLIKLARI VA ULARNI
O'QITISH JARAYONIGA INNOVATSIYA QILISH MASALALARI*****Kimsanboyev Raxmonjon Valizoda****Qo'qon davlat pedagogika insituti talabasi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada Qo'qon shahrining arxeologik yodgorliklari va ularning arxetekturasi to'g'risida aytiladi. Shuningdek maqolada mazkur arxeologik yodgorliklarning tarixi va ularning kimlar tomonidan nima maqsadda qurilganligi to'grisidagi nazariy ma'lumotlarni o'qitish usullari to'g'risida ham aytiladi.

Kalit so'zlar: arxeologik, majmua, masjid, madrasa, maqbara, madaniy yodgorlik, YuNYeSKO, Rapqonmozor qabristoni, antropologik yodgorlik

O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov ta'kidlaganlaridek "Farg'ona nafaqat O'zbekistonning balki, butun Markaziy Osiyoning gavharidir". Darhaqiqat, bizning go'zal diyorumiz nafaqat SHarq, balki jahon sivilizatsiyasi beshiklaridan biri bo'lganini xalqaro jamoatchilik tan olmoqda va e'tirof etmoqda. Bu tabarruk zamindan ne-ne buyuk zotlar, olim-u ulamolar, siyosatchi va sarkardalar yetishib chiqqani, umumbashariy tsivilizatsiya va madaniyatning uzviy qismiga aylanib ketgan dunyoviy va diniy ilmlarning, ayniqsa, islom dini bilan bog'liq bilimlarning tarixan eng yuqori bosqichga ko'tarilishida ona yurtimizda tug'ilib, kamolga yetgan ulug' allomalarning xizmatlari beqiyos ekani bizga ulkan g'urur va iftixor bag'ishlaydi. Muhtaram prezidentimizning "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarlarida ona Vatanimiz O'zbekiston haqida bildirgan quyidagi fikrlari bejiz emas, ya'ni "bu ko'hna tuproqda milodgacha bo'lgan davrda va undan keyin qurilgan murakkab suv inshootlari, hali hanuz o'zining ko'rk-u tarovatini saqlab kelayotgan osori atiqalarimiz qadim-qadimdan o'lkamizda dehqonchilik va hunarmandchilik madaniyati, me'morchilik va shaharsozlik san'ati yuksak darajada rivojlanganidan dalolat beradi. Mamlakatimiz hududida mavjud bo'lgan to'rt mingdan ziyod moddiy-ma'naviy obida umumjahon merosining namunasi sifatida YuNYeSKO ro'yxatiga kiritilgani ham bu fikrni tasdiqlaydi".

Shu o'rinda Qo'qon shahrining arxeologik yodgorliklari xususida ozgina to'xtalib o'tsak. Qo'qon qadimdan Farg'ona vodiysining iqtisodiy va madaniy markazlaridan biri. Farg'ona vodiysi esa Markaziy Osiyoning yirik sug'orma dehqonchilik markazlaridan hisoblanadi. Qadimda mazkur hududda turli xo'jalik shakllarining o'zaro ta'siri va aloqalari bo'lsada, Farg'onaning miloddan avvalgi VI milodiy II asrigacha bo'lgan tarixi bo'yicha yozma yodgorliklar yetarli bo'lmaganligi sababli, bo'lib o'tgan tarixiy jarayonlarni asosan, arxeologik manbalar asosida

o'rganiladi. Qo'qon va atrof tumanlarining tarixini arxeologik jihatdan o'rganilishi XX asrning 70-yillari o'rtalaridan boshlandi. SHu davrda N. G. Gorbunova rahbarligida Farg'ona viloyatidagi bir qator yodgorliklar bilan birgalikda yuqoridagi joylarda ham tadqiqot ishlari olib borildi. Miloddan avvalgi I ming yillikka tegishli bo'lgan Farg'ona viloyatining janubiy-g'arbiy hududidan topilgan Rapqonmozor va Tagob qabristoni shular jumlasidandir.

Rapqonmozor qabristoni I ming yillikning birinchi yarmiga mansub bo'lib, qabrlar qo'rg'on ko'rinishida bo'lgan. Tadqiqot davomida 30-45 yoshlardagi erkaklarga, 20-30 yoshli ayollarga tegishli bo'lgan antropologik ashyolar topildi. Bu yerdan o'ndan ortiq qabrlardan topilgan ashyolarning asosiy qismi yevropoid irqiga mansub kishilarga tegishli ekanligi aniqlandi. SHuningdek, mazkur davrga oid bo'lgan antropologik materiallar hozirgi O'zbekiston tumaniga qarashli Tagob qishlog'i hududidan ham topib o'rganilgan.

Mustaqillik yillarida Farg'ona tarixining turli davrlarini, jumladan qadimgi davr tarixini yangicha talqin qilish borasida bir qator salmoqli ishlar amalga oshirildi. Bu ezgu ishlar ko'лами ayniqsa, muhtaram yurtboshimizning Qo'qon shahriga qilgan tashriflaridan so'ng yanada kengaydi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga muvofiq Qo'qon shahrining yoshini aniqlash maqsadida bir qator hududlarda arxeologik tadqiqot ishlari olib borildi. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Samarqand Arxeologiya Instituti ilmiy xodimlari bilan birgalikda Qo'qon DPI Tarix fakulteti talabalari ham qazish ishlarida faol ishtirok etishdi.

Dastlabki qazishma ishlarida, Tepaqo'rg'on yodgorligining 45 m² maydoni o'rganildi va natijada bu joydan ilk o'rta asrlar (V-VII asrlar)ga oid devorlar va ularga tutash xonalar, yo'laklar ochildi. Keyingi qazishmalar davomida devorlarning strukturasi to'liq o'rganilib, ular qadimgi binokorlar tomonidan mahalliy hududning o'ziga xos iqlim sharoitlarini hamda seysmologik holatini hisobga olgan holda bunyod etilganligi ma'lum bo'ldi. Ushbu devorlarning fundament qismi 20 santimetrlik pishirilgan loy bilan qotirilgan va uning orasiga devorning uzunasi bo'ylab har 23 sm oraliqda yog'och qo'yilgan. Bu holat devorlarni bir-biriga yanada mustahkam bog'lash va ularning zilzilalarga chidamliligini kuchaytirish maqsadida amalga oshirilgan.

Ishlar so'ngida esa Tepaqo'rg'onda amalga oshirilgan qazishmalar 150 m² maydonni qamrab oldi. Qazishma ishlari yer sathidan 9,5 metr chuqurlikkacha olib borildi va qator qiziqarli ma'lumotlar qo'lga kiritildi. Xususan, yuqorida qayd etilgan devorlar va xonalar tagidan yanada qadimiy davrlarga, aniqrog'i eramizning boshlariga (I asr) oid xonalar, maishiy o'choqlar hamda sopol pishirish xumdonlarining qoldiqlari topildi. Huddi shunday xonalardan biri yer sathidan 7 metr chuqurlikda qayd etilib, xona devorlari xom g'isht va loydan bunyod etilgan. Ushbu xonaning poli ham loy bilan suvalgan bo'lib, uning markazida tuxumsimon shakldagi o'choq joylashgan. Xonaning ichkarisidan eramizning boshlariga oid yuzasiga qizil angob (rang) berilgan,

turli xil maishiy sopol idishlar, qozon siniqlari, xumlar hamda xonaki hayvonlarning suyak qoldiqlari topildi. Qo'lga kiritilgan sopol idishlar qoldiqlari o'zining bejirim naqshinkorligi va nafisligi bilan kishini hayratga soladi. Asosan, kulolchilik charxida yasalgan bunday idishlar ishlanish texnikasi va tipologik xususiyatlariga ko'ra shaharlik usta-hunarmandlarlar tomonidan ishlanganligi ko'zga tashlanadi. Bundan tashqari, qadimgi shahar madaniyati hunarmandchiligiga xos temir va misdan ishlangan buyumlar, urchuqboshlar, hamda tegirmon toshlar qoldiqlari ham qo'lga kiritildi.

So'nggi qazishma ishlari Tepaqo'rg'on yodgorligining shimoliy-g'arbiy tomonida, shartli ravishda "arki-a'lo" deb nomlangan qismida ham olib borildi. Natijada mudofaa devorining qoldiqlari aniqlandi. Ushbu devor mahalliy rel'efdan kelib chiqib qurilgan bo'lib, uning burilish qismida diametri 3,5 metrga yetadigan paxsa burj yordamida mustakamlanganligi aniqlandi.

Xulosalarga ko'ra, milodiy eramizning boshlarida urbanizatsiyalashgan qarorgoh negizida hozirgi Tepaqo'rg'on yodgorligi o'rnida qadimgi shahar shakllangan bo'lib, u uzluksiz ravishda ilk o'rta asrlarga qadar rivojlanib kelgan. Keyinchalik, arablar bosqini arafasida shahar Tepaqo'rg'ondan boshqa joyga ko'chganligi kuzatiladi. Arxeologik tadqiqot natijalari Farg'ona vodiysida, xususan Qo'qon hududida shaharsozlik madaniyatining rivojlanish jarayonlarining asosiy jihatlarini ko'rsatib beradi, deb hisoblash mumkin.

Ushbu muxtasar maqolamizda Farg'ona viloyatining janubi-g'arbiy yerlaridan topilgan yodgorliklarga e'tibor qaratildi. Tarix fani o'qituvchilari mazkur manbalardan o'qitish jarayonida foydalansalar ona Vatanimiz tarixining kam o'rganilgan sahifalari haqida yosh avlod ongida muayyan bilim va malaka, ko'nikmalarni hosil qiladi deb hisoblaymiz. Farg'ona viloyati hududidan topib o'rganilgan arxeologik va antropologik yodgorliklarni o'rganish, ularni tarix fanlarini o'qitish jarayoniga joriy qilish yoshlarimizda milliy g'urur, milliy iftixor, Vatanga muhabbat ruhini tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi deb hisoblaymiz.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bunday o'lmas osori atiqalar bu ko'hna o'lkada, bugun biz yashab turgan tuproqda qadimdan buyuk madaniyat mavjud bo'lganidan guvohlik beradi. Va yana bir bor shuni ta'kidlab o'tamizki, Vatanimiz hududidagi buyuk madaniyat biz va kelajak avlodlar uchun ulkan iftixor va faxr bo'libgina qolmay, balki yangi-yangi ilmiy izlanishlar uchun turtki bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yhati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. - №6(766). – Б.27.

2. Миллий оммавий ахборот воситалари, нашриётлар ҳамда матбаа соҳасининг ривожланиш тенденциялари ва истиқболлари тўғрисида матбуот анжумани пресс – релизи // http://www.api.uz/img/struct/63/31.01.2017_press-reliz.pdf
3. Исоқов А. Кўрсатув ва эшиттиришлар савиясини ошириш йўлида // Ўзбекистон матбуоти. – 1998. - №1. – Б.20-23.
4. Қамбаров М. Радиога нега эътибор кам? // Ўзбекистон матбуоти. – 1994. - №3. – Б.43.
5. Эгамназаров А. Манзиллар турли, муаммолар бир // Ўзбекистон матбуоти. – 1992. - №11-12. – Б.32-33.
6. Ibragimovna, R. S. (2020). REFORMS IN THE FIELD OF MEDICINE IN UZBEKISTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE. Medical care, 24(46), 73-7.
7. Рахматуллаева, С. И. (2020). ЎЗБЕКИСТОНДА САЛОМАТЛИК МАСАЛАЛАРИ. In ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ (pp. 103-107).
8. Temirova Mashhura Muhammadaminovna (2022). O'ZBEKISTON RESPULIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA KITOBXONLIKNI RIVOJLANTIRISHGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR (Farg'ona viloyati IIV misolida). Research Focus, (Special issue 1), 52-55.
9. Темирова, М. М. (2020). НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОЗДАНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТАШКЕНТСКОЙ РАДИОСТАНЦИИ (1926-1930 гг.). In Культура и гуманитарные науки в современном мире (pp. 110-116).
10. Темирова, М. М. (2020). СОВЕТ ХУКУМАТИ ДАВРИДА РАДИОНИНГ КОММУНИСТИК МАФКУРА ТАРҒИБОТИ ВОСИТАСИГА АЙЛАНТИРИЛИШИ. ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 3(2).
- 11.17. Темирова, М. М. (2016). Қўқон хонлигининг савдо алоқалари (Шарқий Туркистон мисолида). Молодой ученый, (3-1), 4-5.
12. ТЕМИРОВА, М. HISTORY OF RADIOFICATION INFRASTRUCTURE IN UZBEKISTAN. UNIVERSITETI XABARLARI, 2019,[1/1] ISSN 2181-7324.

MA'NAVIYATDA MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK

Kimsanboyev Raxmonjon Valizoda*Qo'qon davlat pedagogika insituti talabasi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada ma'naviyat tushunchasi ilmiy asosda tahlil etiladi. Ma'naviyatda milliylik va umuminsoniylik tushunchalari va ularning qanday bo'lishligi to'g'risidagi fikrlar aytiladi.

Kalit so'zlar: *ma'naviyat, ma'rifat, milliylik, umuminsoniylik, qadr-qimmat, urf-odat, anana, sharq va garb ma'naviyati, millat, xalq.*

«Millat» so'zi «o'zak», «tub mohiyat», «negiz» degan ma'noni bildiradi. «Millat» so'zi arab tilida quyidagi uch ma'noni anglatadi: birinchi - din, mazhab; ikkinchi - ummat; uchinchi - xalq, qavm. Yevropa adabiyotida qo'llaniladigan «natsiya» so'zi esa qabila, xalq degan ma'noni bildiradi.

Binobarin, bu ikki tushunchada ham asosan muayyan etnik birliklarning o'ziga xosligini bildiruvchi ma'no yotadi.

Oldingi ma'ruzalarda ta'kidlanganidek, insonlar, jamiyat rivojlanib borgan sari ma'naviy munosabat, aloqalar rivojlanib boraveradi va ular jamiyat taraqqiyotida katta rol o'ynab kelgan.

Ma'naviyatni uch guruhga bo'lish mumkin:

Birinchisi - milliy ma'naviyat, ikkinchisi - mintaqaviy ma'naviyat, uchinchisi - umuminsoniy ma'naviyat.

Milliy ma'naviyat - muayyan elat, millatga, uning ajdodlariga xos bo'lgan g'oyat qimmatli ma'naviy boyliklardir.

Mintaqaviy (regional) ma'naviyat - muayyan jug'rofiy mintaqa millatlariga xos, ular uchun umumiy bo'lgan ma'naviy boyliklardir. Masalan, O'rta Osiyo xalqlarining ma'naviyatidagi; yoki yanada kengroq doirada oladigan bo'lsak, SHarq va Farb ma'naviyatidagi mushtaraklik, o'xshashlikni olishimiz mumkin.

Mintaqaviy ma'naviyatda turli elatlarning umumiy birligi, bir-biriga yaqinligi, turmush tarzi va moddiy hayot sharoitlariga xos mushtarak jihatlar namoyon bo'ladi.

Umuminsoniy ma'naviyat - butun insoniyatga, jahon xalqlariga tegishli bo'lgan ma'naviy-axloqiy boyliklardir.

Milliy ma'naviyat - boshqa millat ma'naviyatidan tubdan farq qilinadigan ma'naviyat degani emas. Chunki bizdagi milliy ma'naviyat boshqa xalqlarda muayyan tarzda bor, mavjuddir. Ammo milliy ma'naviyatda boshqa xalqlarning ma'naviyati aynan takrorlanmaydi. SHunday bo'lganda edi milliy ma'naviyat bo'lmas edi va biz bu haqda so'zlamas ham edik.

Milliy ma'naviyat, avvalo tarixiy hodisa ekanligi bilan ajralib turadi. U bir kunda, bir yilda, balki bir asrda ham mukammal shakllanmaydi. Milliy ma'naviyat tarixi millatning ma'naviy takomil jarayoni bilan bog'liq. Unda ba'zan asrlar kunlarga va aksincha, kunlar asrlarga teng bo'lishi mumkin. Milliy ma'naviy kamolot zamonda, ya'ni millatning butun tarixi davomida yuz beradi. Bunda esa u ba'zan shiddat bilan yuksalib borsa, ba'zan esa ma'lum darajada tanazzulga yuz tutishi ham mumkin. Insoniyat tarixiy jarayoni uchun bir narsa ayonki, tarix hodisalari, shaxslar, voqealar o'tib ketadi, moddiy madaniyat unsurlari yemiriladi, ammo ma'naviyat yuksalib, boyib, tobora kengroq ko'lam va teranroq mazmun kasb etib boraveradi. Millatning aksariyat qismi ma'naviy tanazzulga yuz tutgan fojiaiy sharoitlarda ham milliy ma'naviyat yo'qolmaydi, ko'lam va mazmuni jihatdan o'zi yetishgan kamolot bosqichini yo'qotmaydi. Milliy ma'naviyat erishgan kamolot bosqichini yo'qotish uchun (shu jumladan, umuman milliy ma'naviyatni ham) ajdodlar yaratgan barcha ma'naviy merosni mahv etish, insonlar xotirasini tamomila o'chirib tashlash, ulardan hatto irsiy xotirani ham barbod qilib - manqurtga aylantirish kerak bo'ladi.

Millat mavjud ekan, milliy ma'naviyat bo'ladi. Milliy ma'naviyatni yo'qotish mumkin emas. Milliy ma'naviyatni yo'qotish uchun qanchalik harakat qilinsa, shunchalik milliylikni, milliy ma'naviyatni saqlash uchun kurash kuchayadi.

Xulosa shuki, inson qalbidagi milliylikni yo'qotish mumkin emas. Ko'rinadiki, milliy ma'naviyat hodisasi ham tarixiy, ham bugungi kunda mavjudligini saqlab turgan ko'p o'lchamli voqe'likdir. Inson ma'naviy olami o'lchamlari cheksiz bo'lib, uni hech bir narsa bilan o'lchash, qiyoslash mumkin emas. Milliy ma'naviyat avvalo milliy ongda rivojlanishi bilan xarakterlanadi. SHuning uchun ham mustaqillikka erishganimizdan buyon milliy ongni rivojlantirishni tarbiyaviy ishning muhim bo'g'imi sifatida olib qaramoqdamiz. Milliy ongning rivojlanishi pirovard milliy o'zlikni anglash sari yetaklaydi.

Milliy ma'naviyatning asosiy belgi va o'zagi - milliy axloq sanaladi. Bizning milliy axloqimizdagi belgilar boshqa xalqlar axloqiy qarashlarida muayyan tarzda namoyon bo'ladi.

Milliy ma'naviyatda - milliy his, tuyg'u, ruhiyat ham muhim o'rin egallaydi. CHunonchi, zamona taqozosi bilan boshqa yurtga safarga borgudek bo'lsak va o'sha yerda milliy kuy, qo'shiqni eshitgudek bo'lsak, bizning vujudimizni ajib bir his, tuyg'u qamrab oladi va undan ruhiy huzur olamiz, qanoat hosil etamiz. Ya'ni ma'naviy ozuqalanamiz.

Milliy ma'naviyatda - milliy manfaat ham muhim rol o'ynaydi. Sobiq SHO'rolar davrida milliy manfaatni millatchilikka yo'yganlar va milliy manfaat yuzasidan harakat qilgan kishilarni, rahbarlar va yozuvchilarni millatchi deb badnom etganlar.

O'zbek xalqi uchun umuminsoniy ma'naviyat bilan birga milliy ma'naviyat va uning boyliklari ham g'oyat qimmatlidir. Bularga o'zbek xalqining o'zi yaratgan,

boyitgan, saqlab kelayotgan, avloddan-avlodga o'tib, boyib, sayqal topib, rivojlanib borayotgan milliy-ma'naviy boyliklar, ajdodlardan qolgan axloqiy an'ana, marosimlar, axloqiy pand-nasihatlar va hokazolar kiradi.

O'rta Osiyolik mutafakkirlarning ilmiy merosida, manbalarda o'zbeklarda qadrlangan, o'zbekona axloq, odobga oid ma'naviy fazilatlar haqida ko'plab qimmatli fikr, ma'lumotlar mavjuddir. Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining «Boburnoma» asarida o'zbeklarga xos bo'lgan ko'plab ma'naviy-axloqiy sifatlarni tasvirlaydi. Bular iymon va e'tiqodlilik, andishalilik, oilaga muhabbat, bolajonlik, halollik, birovning haqiga xiyonat qilmaslik, farzandlarning ota-onalariga, aka-uka, opa-singil, qarindosh-urug'lariga mehribonligi, diniy qadriyatlarga rioya qilish, savodxonlik, sahovatlilik, xushfe'llik, shirinso'zlik, mardlik, odillik, hayolilik, sahiylik, odamiylik, oq ko'ngillilik, mehnatsevarlik va boshqalardir.

O'zbek xalqining hozirgi milliy ma'naviyati va qadriyatlari o'tmish milliy ma'naviyatining davomi bo'lib ularga do'stlik, o'rtoqlik, mehmondo'stlik, odamgarchilik, insonparvarlik, axloqiy teranlik, tadbirkorlik, fazilatlilik, saxiylik, xushmuomalalilik, jamoa ichida o'zini tuta bilishlik, hayolilik, sizlab muomala qilish, ozodalik, xushchaqchaqlik, xushfe'llik, mardlik, samimiylilik, lutfi karamlilik, ro'zg'orparvarlik, shirinso'zlik, tashabbuskorlik, ona-yurt va xalqiga muhabbatlilik, insofililik, diyonatlilik, rostgo'ylik, halollik, oru-nomuslilik, to'g'rilik, rejalilik, poklik, sabr-andishalik, vazminlik, hojatbarorlik, ota-ona va kattalarni hurmat qilish, mehnatsevarlik, o'tmishga hurmat, insofililik, iymonlilik, milliy g'urur, mustaqillikni qadrlash, vatanparvarlik, millatparvarlik va boshqa milliy, ma'naviy - axloqiy fazilatlar kiradi.

Millat, xalq bor ekan uning ma'naviy dunyosida milliy jihatlar doim saqlanib qoladi. O'zbeklarning milliy ma'naviyati, erkak va ayollarning o'ziga xos sharqona axloqiy fazilatlarini, ota-ona, farzandlar, qo'ni-qo'shnilar, mahalla-ko'y aloqalari, halollik, iymon, vijdon bilan bog'liq ma'naviyati faqat o'tmish sadosi emas, balki hozirgi kun uchun ham xosdir.

O'zga millatlarning ma'naviy qadriyatlari qanchalik ta'sir ko'rsatmasin kattalarga, ota-onaga hurmat, kamtarlik, halollik, iymon, mehnatsevarlik, mehmondo'stlik singari milliy ma'naviy fazilatlarimiz barqarordir. Chunki bu ma'naviy xislatlar avloddan-avlodga o'tib qon-qonimizga singib ketgan. Ayollarimiz qanchalik zamonaviylashmasinlar, ular hayo, ibo, nomus bobida, oila, qarindosh-urug'larga nisbatan munosabat bobida sharqona, o'zbekona fazilatlarini tark etmaydilar. Millat bor ekan, uning ma'naviyati saqlanib qoladi va rivojlanaveradi.

Xalqimizning axloq, andisha, sharmu-hayo, halollik va pokizalik, inson qadr-qimmatini to'g'risidagi ma'naviy qadriyatlariga zid bo'lgan yevropacha an'analar yoshlar ma'naviyatiga salbiy ta'sir o'tkazdi. Shu tufayli ma'naviy tubanlik yuzaga keldi. Yoshlarda asriy milliy ma'naviyatimizga zid bo'lgan bag'ritoshlik (farzandni,

ota-onani tashlab ketish singari), qotillik (o'z farzandini o'ldirib yashirish), xudbinlik, maishiy buzuqlik, giyohvandlik kabi ma'naviy qiyofa yuzaga kelib, ildiz ota boshladi.

Abdulla Avloniy va boshqa ma'rifatparvar fidoiylar XIX asrning oxiri va XX asrning boshlarida Turkistonda hukmron bo'lgan ma'naviy inqiroz haqida gapirib, bu og'ir vaziyatdan ta'lim-tarbiya ishlarini yaxshilash, axloqni yuksaltirish orqaligina chiqish mumkinligini qayd qilgan edilar. «Tarbiya, - degan edi Abdulla Avloniy, - bizlar uchun yo hayot - yo mamot, yo najot - yo halokat, yo saodat - yo falokat masalasidir».

Bu fikrlarning ahamiyati hozirda ham kamaygani yo'q. O'zbek millati faqat milliy ma'naviy kamolat orqaligina yuzaga kela boshlagan milliy-ma'naviy aynishning oldini olishi mumkin.

Sovet totalitar tuzumi barbod bo'lishi, O'zbekistonning o'z mustaqilligini qo'lga kiritishi jamiyatimiz ma'naviyatida chuqurlashib borayotgan inqirozning oldini olish uchun tangrining inoyati, xalqimizning baxti bo'ldi. Milliy mustaqillik tufayli jamiyatimizda milliy ma'naviy poklanish, o'nglanish, tiklanish jarayoni yuz berdi. Yosh avlodni, Siz kabi talaba yoshlarni vatanparvarlik, insonparvarlik, millatparvarlik ruhida tarbiyalash, milliy g'urur tuyg'usini kuchaytirish, iymon, vijdon, halollik, poklik, mehnatsevarlik, ishbilarmonlik singari xislatlarni shakllantirish, mustaqillikning ongli fidoyisiga aylantirish hozirgi kundagi milliy-ma'naviy tarbiya ishining asosiy maqsadidir.

Milliy tarbiya - u yoki bu millatni, elatni tashkil qiluvchi kishilarning milliy madaniyatni, merosni, qadriyatlarni, urf-odatlarini, an'analarni o'zlashtirishdagi faoliyatini rivojlantirish bo'lib, u milliy ong va milliy o'zlikni anglashning sub'ektidir.

Milliy tarbiyaning asosiy yo'nalishlarini millatparvarlikni, xalqparvarlikni, vatanparvarlikni, mehnatsevarlikni, yuksak insoniylikni rivojlantirish, merosni, urf-odatni, qadriyatlarni, fan, texnika, texnologiyalarni o'zlashtirishga intilishni rivojlantirish, mehr-oqibat, iymon-e'tiqod, or-nomus, insof-diyonat, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning mohiyatini tushunib yetish va unga amal qilish ruhiyatini shakllantirish kabilar tashkil etadi.

Milliy tarbiyaning yana bir yo'nalishi - ota-ona, qarindosh-urug'larning hurmatini joyiga qo'yish, oilaning muqaddasligi tuyg'ularining barkamol bo'lishiga erishish, o'zaro munosabatlarda yonma-yon yashayotgan o'zga millatlar va elatlar vakillarining manfaatlarini hisobga olish kabilar tashkil etadi.

Xullas, Prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlaganidek, milliy tabiatimizga xos bo'lgan mehr-oqibat, muruvvat, andisha, or-nomus, sharmu-hayo, ibo-iffat kabi betakror fazilatlar va xalqimizning ko'p jihatdan ajratib turadigan bag'rikenglik, mehmondo'stlik, oqko'ngillilik xususiyatlari haqida uzoq gapirish mumkin¹.

¹ Каримов И.А. Миллий истиљлол мафкураси - халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир. 24-бет.

Xulosa qilib aytganda, Prezidentimiz «O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li» asarida «Milliy madaniyatning o'ziga xosligini tiklashga alohida e'tibor berilishi kerak. SHu bilan birga milliy o'z-o'zini anglashning tiklanishi jahon insonparvarlik madaniyati va umumbashariy qadriyatlari, ideallaridan bizning ko'p millatli jamiyatimiz an'analaridan ajralib qolishi mumkin emas»².

Adabiyotlar ro'yhati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. - №6(766). – Б.27.
2. Миллий оммавий ахборот воситалари, нашриётлар ҳамда матбаа соҳасининг ривожланиш тенденциялари ва истиқболлари тўғрисида матбуот анжумани пресс – релизи // http://www.api.uz/img/struct/63/31.01.2017_press-reliz.pdf
3. Исоқов А. Кўрсатув ва эшиттиришлар савиясини ошириш йўлида // Ўзбекистон матбуоти. – 1998. - №1. – Б.20-23.
4. Қамбаров М. Радиога нега эътибор кам? // Ўзбекистон матбуоти. – 1994. - №3. – Б.43.
5. Эгамназаров А. Манзиллар турли, муаммолар бир // Ўзбекистон матбуоти. – 1992. - №11-12. – Б.32-33.
6. Ibragimovna, R. S. (2020). REFORMS IN THE FIELD OF MEDICINE IN UZBEKISTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE. Medical care, 24(46), 73-7.
7. Рахматуллаева, С. И. (2020). ЎЗБЕКИСТОНДА САЛОМАТЛИК МАСАЛАЛАРИ. In ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ (pp. 103-107).
8. Temirova Mashhura Muhammadaminovna (2022). O'ZBEKISTON RESPULIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA KITOVXONLIKNI RIVOJLANTIRISHGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR (Farg'ona viloyati IIB misolida). Research Focus, (Special issue 1), 52-55.
9. Темирова, М. М. (2020). НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОЗДАНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТАШКЕНТСКОЙ РАДИОСТАНЦИИ (1926-1930 гг.). In Культура и гуманитарные науки в современном мире (pp. 110-116).
10. Темирова, М. М. (2020). СОВЕТ ХУКУМАТИ ДАВРИДА РАДИОНИНГ КОММУНИСТИК МАФКУРА ТАРҒИБОТИ ВОСИТАСИГА АЙЛАНТИРИЛИШИ. ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 3(2).
- 11.17. Темирова, М. М. (2016). Қўқон хонлигининг савдо алоқалари (Шарқий Туркистон мисолида). Молодой ученый, (3-1), 4-5.
12. ТЕМИРОВА, М. HISTORY OF RADIOFICATION INFRASTRUCTURE IN UZBEKISTAN. UNIVERSITETI XABARLARI, 2019,[1/1] ISSN 2181-7324.

² Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари, 62-бет.

**DORIVOR GULXAYRI (ALTHAEA OFFICINALIS L.) O'SIMLIGINING
DORIVORLIK XUSUSIYATI.****O.I. Muradova,***magistrant, Toshkent davlat agrar universiteti.***V.T. Qaysarov,***dotsenti b.f.n, Toshkent davlat agrar universiteti,**Dorivor o'simliklar kafedrası.*

Anotatsiya. Ushbu maqolada Dorivor gulhayri (*Althaea Officinalis L.*) o'simligining morfologiyasi, geografik tarqalishi va dorivorlik xususiyati, o'simlik ildizining kimyoviy tarkibi xalq tabobatida va meditsinada ishlatilishi haqida ma'lumotlar yozilgan.

Kalit so'z: *Dorivor gulhayri, o'simlik tarkibi, kraxmal, saxaroza, shilliq modda, pektin, gastrit, ekstrakt.*

Butun dunyo bo'yicha dorivor o'simliklar insonlarni davolashda, turli xil kasalliklarni oldini olishda va infeksiyon kasalliklarni bartaraf etishda, shuningdek, oziq-ovqat, atir-upa va kosmetika sanoatida ishlatilib kelmoqda. Yer yuzida jami dorivor o'simliklarning 10-12 ming turi borligi aniqlangan. O'zbekiston hududida esa 1200 ga yaqin o'simliklar dorivorlik xususiyatiga ega. Hozirgi zamonda texnikaning rivojlanishi bilan kasalliklar ham rivojlanib bormoqda. Bu esa o'z navbatida madaniy va yovvoyi dorivor o'simliklardan olingan preparatlari va o'simliklarning xom ashyolari, farmasvtikada ehtiyojning ortib borishiga olib kelmoqda. Qadimda ham dorivor o'simliklar insonlar ehtiyojini qondirishda ishlatilib kelgan. Shunday o'simliklardan biri Dorivor gulhayri (*Althaea Officinalis L.*) hisoblanib ildizi shifobaxsh hisoblanadi.

Dorivor gulxayri — *Althaea Officinalis L.* gulxayridoshlar - Malvaceae oilasiga kiradi. [1] Gulxayri ko'p yillik, bo'yi 150-160 sm bo'ladigan o't o'simlik, ildizpoyasi kalta, yo'g'on, ko'p boshli. O'q ildizi 50 sm uzunlikda bo'lib, yuqori qismi yog'ochlashgan bo'ladi. Poyasi — bitta yoki bir nechta, tik o'suvchi, [silindrsimon](#), kam shoxli, pastki qismi yog'ochlangan. Bargi oddiy bo'lib, bandi bilan poyada ketma-ket joylashgan, poyaning [yuqori qismidagilari butun](#), tuxumsimon, o'rta va pastkilari esa uch yoki besh bo'lakli, qo'shimcha bargi mayda, [ingichka](#), lansetsimon yoki chiziqsimon. Barg plastinkasi o'tkir uchli va tishsimon qirrali bo'ladi. Poya, shox va bargi sertuk bo'lganidan kulrang-yashil tusda ko'rinadi. Gullari barg qo'ltig'iga, poya va shoxlari uchiga joylashgan bo'ladi. [2] Iyun oyidan sentabrgacha gullaydi, mevasi iyuldan boshlab yetiladi.

1-rasm. Dorivor gulxayri (*Althaea Officinalis L.*) ning gullagan bosqichi.

Dorivor gulxayrining shifobaxshlik xususiyati asosan ildizi hisoblanadi. Ildizi tarkibida 35% shilliq moddalar, 37% kraxmal, 10,2% saxaroza, mikroelementlar, pektin va boshqa moddalar bor. Gulxayri ildizining shilliq moddalari pentozanlar, geksozanlar va uron kislotalar birikmalaridan tashkil topgan. Ildizidan olinadigan preparatlar (kukuni, damlamasi, quruq ekstrakti, sharbat) va mukaltin balg'am ko'chiruvchi, ko'krakni yumshatuvchi va yallig'lanishga qarshi vosita sifatida nafas yo'llari hamda me'da-ichak (gastrit, enterokolit va boshqa) kasalliklarni davolashda ishlatiladi.[3]

Maydalangan ildizi nafas yo'llari shamollaganda ishlatiladigan yig'malar – choylar tarkibiga kiradi. Ildizidan tayyorlangan sharbat farmatsevtika amaliyotida suyuq dorilar ta'minlash va yaxshilash uchun qo'llaniladi. Gulxayri turlari xalq tabobatida qadimdan ishlatilib kelinadigan o'simliklarga kiradi. Ibn Sino ularning ildizi, bargi va urug'idan tayyorlangan damlama bilan zotiljam, qon tupurish, yo'tal, buyrak kasalliklarini davolagan, hamda balg'am ko'chiruvchi va shishlarni qaytaruvchi vosita sifatida qo'llagan.[4]

O'rta Osiyo xalqlari gulxayrining ildizidan tayyorlangan damlamani ko'krak og'riganda, nafas qisishi, o'pka shamollashi, yo'tal, og'riq qoldiruvchi dori sifatida ishlatadilar. Ildizining damlamasi bolalarning ichi ketganda, buyrak va boshqa kasalliklarni davolashda qo'llaniladi. Tomoq yallig'langanda, tomoq og'riganda ushbu damlama bilan tomoq chayiladi. Gulxayri ildizi, guli va bargidan tayyorlangan malhamni quruq yaralar, yiringli yaralarga bog'lab qo'yilsa, yaxshi naf beradi.

2-rasm. Dorivor gulxayrining ildizi va ildizining qurutilgan holati.

Gulxayridan quyidagi usullari yordamida damlamalar tayyorlash mumkin:

1. Gulxayri ildizidan damlama tayyorlash uchun biror idishga 2 stakan qaynatib sovutilgan suv quyiladi va maydalangan ildizdan 4 choy qoshiq solib, vaqti-vaqti bilan chayqatib turgan holda 8 soat qo'yib qo'yiladi. So'ng dokadan o'tkaziladi. Tayyor bo'lgan damlamadan kuniga 3-4 mahal yarim stakandan ichiladi.

2. Gulidan damlama tayyorlash uchun 1 choy qoshiq maydalangan gulni 1 stakan qaynab turgan suvga solib, 2 soat qo'yib qo'yiladi. Keyin dokadan o'tkaziladi va tayyor bo'lgan damlamadan kuniga 1 choy qoshiqdan 3 mahal ilitib ichiladi. Bu balg'am ko'chiruvchi, yo'talga qarshi vosita sifatida qo'llanadi.

3. Bolalarga gulxayri ildizidan damlama tayyorlash uchun dorixonadan 100 gr gulxayri ildizi olib, 1 stakan qaynatib sovutilgan suvga 2 choy qoshiq solinadi va 8-10 soat qo'yib qo'yiladi. So'ng dokadan o'tkazib o'pkasi, Bronx yo'llari shamollagan bolalarga 1 osh qoshiqda 3-4 mahal ichiladi.[5]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zakirov Q.Z., Nabiev M.M. va boshq. Ruscha-O'zbekcha botanika terminlarining qisqacha izohli lug'ati. T.: Fan.1963.
2. Kursanov A.I., va boshqalar. Botanika. Toshkent.O'qituvchi. 1963. 52 B.
3. Musayev B.S.Agrokimyo. Toshkent, 2001.
4. Xolmatov H.X., Axmedov O'.A. Farmakognoziya. Toshkent. Ibn Sino. 1995. 63 B.
5. Hojimatov Q. H., Yo'ldoshev K.Y., Shogulomov U. Sh., Hojimatov O.Q., "Shifobaxsh giyohlar dardlarga malham", T., 1995.

KIMYO YO'NALISHI TALABALARIGA INGLIZ TILI LEKSIKASINI O'RGATISHNING INTERFAOL TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH

Ismoilova Zarnigor Rahimjon qizi

Namangan Davlat universiteti 5A130201

Lingvistika ingliz tili mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Hozirgi kunda o'sib kelayotgan yosh avlodni chet tillariga o'qitish sifatini ta'minlash, chet tillarida erkin so'zlasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish, chet tillarni o'zlashtirish orqali jahon ta'lim standartlariga javob beradigan yetuk kadrlarni tayyorlash yurtimizda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotining maqsadlaridan biridir. Mazkur maqolada ham kimyo yo'nalishi talabalariga ingliz tili leksikasini interfaol texnologiyalar orqali o'rgatishning muhim masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ingliz tili leksikasi, interfaol texnologiyalar, ta'lim tizimi, kimyo yo'nalishi, axborot texnologiyalari

Bugungi kun yoshlariga qo'yilayotgan talab ham aynan chet tillarini o'rganish ekanligini quyidagicha izohlash mumkin: Butun dunyo mamlakatlari bilan bevosita muloqot qilish, o'z mustaqil fikrini omma oldida ravon va tushunarli holda bayon qilib berish, dunyo hamjamiyatida O'zbekistonning alohida o'rnini ta'minlash va uni mustahkamlashga xizmat qilish uchun ham xalqaro tillarni o'rganish dolzarb masaladir.

Mamlakatimizning oliy o'quv yurtlari oldida talabaning nafaqat bilim doirasi kengaytirish, balki shu o'rganilayotgan tilda fikrlash va barcha vazifalarni ham rejalashtirgan. Talaba mustaqil ishi ikki ko'rinishga ega:

1. Dars jarayonida yangi pedagogik va axborot texnologiya yordamida tekstlarni eshitish, va ularni to'g'ri talaffuz qilish: tekstlarni pauza va pauzasiz eshitish va gapirib berish. Leksik materiallar asosida tarqatma materiallar bilan ishlash.

Yangi pedagogik va axborot texnologiyalar yordamisiz asosida hikoyalar tuzish.

2. Dasrdan tashqari talabalarning ingliz tiliga oid bolgan kechalar va shu orqali ingliz tilida yaxshi so'zlasha oladigan talaba ko'rgini o'tkazish tadbirlari kiradi. Bu tadbirlar dars jadvaliga kiritilmaydi va o'qituvchi tomonidan o'tkaziladi.

3. Chet tilidagi kitob va lug'at bilan mustaqil ishlash, chet tilidagi so'zlashishni eshitish va grammatik shakllarni to'g'ri ishlatish:

4. Talabalarni mutaxassislika doir matnlar ustida ishlashga o'rgatish. Kelajakda sohaga doir ish hujjatlarini ariza, taqriz, biografiya, uzrnoma, rasmiy va xususiy xatlar mustaqiltarзда, yozma shaklda yozish konikma va malakalarini takomillashtirish:

- Informasion uslubiy taminoti.
- Plakatlar.
- Texnika vositalari:
- Talabalarning ishlaridan namunalar:
- Tarqatmalar:
- O'qitishning texnik vositalari:
- Magnitafon:
- O'quv kompyuterlari:
- Vidoiklip va h.z

Kimyo yo'nalishi talabalariga xorijiy tillarni o'qitishda qo'shimcha manbalardan foydalanish, yordamchi o'quv vositalar orqali talabalarning xorijiy tilga qiziqish va munosabatini yanada yuksaltirish, har bir darsni interaktiv, yani faol-talaba usullarida olib borish, darslardan so'ng ularga qo'shimcha darslar berish va bu jarayondan an'anaviy usullardan keng foydalanishni taqozo qiladi. Innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda tashkil etilgan darslar jarayonida talabalarning chet tiliga bo'lgan qiziqishlarini orttirib, ularning mustaqil ijodiy ishlash malaka va ko'nikmalarini takomillashtirib boradi. „Innovatsion texnologiya” atamasining etimologiyasi ilmiy adabiyotlarida keltirilishicha „innovatsiya” (inglizcha innovation – kiritilgan yangilik, ixtiro, fan-texnikada joriy etilgan „yangilik”) manosini ifodalaydi, „texnologiya” esa lingvodidaktik tushuncha sifatida „kam vaqt, kuch va mablag' sarflab, talim maqsadiga erishishni taminlovchi say-harakatni ilmiy tashkil qilishning oqilona usullari majmui”ni ifodalaydi. An'anaviy pedagogikada innovatsion texnologiyaning muayyan usullari sifatida Cinquain, Brainstorming, Case, Zigzag, Cluster, Project, Method, Mind Mapping kabi turlarini qo'llash kata natijalar olib keldi. Quyida rivojlanayotgan yangi pedagogikalar haqida soz yuritamiz.

1) Ta'limda sun'iy aql. «Sun'iy aql» atamasi (SA) kompyuter tizimlarini tavsiflash uchun ishlatiladi. Sun'iy aql ta'lim tizimlari maktablarga, kollejlarga va universitetlarga shiddat bilan kirib bormoqda. Ko'pchilik odamlar sun'iy aqlni robot o'qituvchilar deb tasavvur qilsalar-da, uning ham foydali tomonlari bor. Talabalar uchun yaratilgan ilovalar aqlli o'qitish tizimi, dialogga asoslangan o'qitish tizimi, tadqiqotga asoslangan o'quv muhiti, avtomatik yozishni baholash va suhbat agentlarni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar uchun mo'ljallangan dasturlar kam rivojlangan bo'lsa ham, o'qituvchilarni o'z bilimlarini oshirishlarida yordamchi dastur hisoblanadi. Shuni ta'kidlash joizki, talabalar va o'qituvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik kabi qobiliyatlarini inobatga olish kerak.

2) Ochiq ma'lumotlar orqali o'rganish. 250 dan ko'proq milliy, mahalliy va shahar hokimiyatlari va global miqyosdagi tashkilotlar ma'lumotlarni bir-birlari bilan almashishyapti, yaratishyapti va o'z ishlarida foydalanishyapti. Ushbu tashkilotlar xalq

tomonidan ishlatiladigan ma'lumotlarni ko'rishga intilishadi, ko'pgina yetuk xizmatlar ochiq ma'lumotlarni o'rganish uchun manbalarni taqdim etishadi.

3) Ma'lumotdan foydalanish axloqi bilan shug'ullanish. O'sib borayotgan ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish axloqiy savollarning doimiy ravishda ko'payishi bilan birga keladi. Bu yerda axloqiy muammolar ko'p ma'lumotlarga, masalan, kim egalik qiladi, ma'lumotlarni qanday izohlash kerak, talabalar va professor-oqituvchilarning shaxsiy hayoti qanday himoya qilinishi kerak? O'zlari xabardor bo'lmagan odamlarni tanqid qilish holatlari ham kuzatilgan. Ehtimol, bu faqat vaqt masalasidir. Bunday muammolarni oldini olish uchun ta'lim muassasalarida ma'lumotlar axloqiga tegishli siyosatni ishlab chiqish, ma'lumotlardan foydalanish uchun talabalardan rozilik olish, ularning o'zaro aloqalaridagi har qanday ma'lumotlarni tahlil qilish, ularning ta'limni boshqarish tizimi haqidagi fikrlari bilan tanishib, samarali o'qitish tizimini yaratish, shuningdek, talabalar va xodimlarni qo'llab-quvvatlash masalalari ham inobatga olinishi kerak.

Hozirda rasmiy mashg'ulotlar mavjud emas. Buning uchun o'qituvchilar talabalarga imkoniyat yaratib berishi lozim. Hozirgi raqamli dunyoda institut va universitetlarning o'zaro ma'lumot almashishi ularning samaradorligini yanada oshiradi.

Kimyo sohasidagi bilimlar oshgani sayin, fanlarning o'zaro bog'liqligi fan va texnikaning tegishli tarmoqlarida ingliz tilidagi maxsus adabiyotlar bilan ishlash uchun zarur bo'lgan ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat bo'ladi. Talabalarga maxsus terminologiyani, qisqartirishlarni va boshqalarni tushunadigan oddiy maxsus matnni o'qish va tarjima qilish ko'nikmalarini singdirish, taklif qilinayotgan mavzu bo'yicha oddiy suhbat o'tkazish qobiliyatini rivojlantirish zarur. Shuning uchun, bu holda munosabatlar maxsus lug'at, qisqartma, belgilar va boshqalarni o'zlashtirishdan va matn ustida ishlashdan (o'qish, tarjima qilish, gapirish, grammatik material bilan ishlash) boshlanadi. Matn bilan ishlash - kimyo sohasida xorijiy so'zlar zaxirasini kengaytirishning eng yaxshi usulidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. J.Jalolov „Chet til o'qitish metodikasi”, Toshkent-2012, 99-100 b.
2. Innovating Pedagogy 2020” jurnali.
3. G.V.Rogova. Methods of teaching English.

**KIBERJINOYATCHILIK XALQARO XAVFSIZLIKKA TAHDID
SIFATIDA***Ismoilov Mavludbek Muqimjon o'g'li**Toshkent davlat yuridik universiteti talabasi* Email ID:ismoilovmavludbek@gmail.com**Annotatsiya**

Mazkur maqolada kibermakonda shaxsga doir bo'lgan ma'lumotlarning daxlsizligi hamda shaxs daxlsizligi, ushbu huquq buzilishi oqibatida vujudga kelishi mumkin bo'lgan oqibatlar va unga nisbatan qo'llanadigan javobgarlik masalasi izchil tahlil qilingan. Ushbu maqolaning dolzarbligi butun dunyoda axborot texnologiyasi rivojlanishi va globallasuvi bilan vujudga kelgan axborot xavfsizligi kuchayishi bilan bog'liqdir. Ushbu ma'lumotlarni aniqligini oshirish maqsadida turli xil statistikalar va qonun hujjatlaridan keng foydalanildi. Shuningdek jadvallar bilan kreativ yondashish maqola mazmun mohiyatini yanada teranroq ochib berishga yordam bergan.

Kalit so'zlar: kiberjinoyat, Kibermakon, kiberhujum, axborot, axborot xavfsizligi, Qonun, kiberterrorizm.

XX asrning oxirgi choragida kompyuterlarning yaratilishi butun dunyoda axborot asrini boshlanishiga sabab bo'ldi. Globallasuv jarayonlari, kompyuter texnologiyalarining jadal rivojlanishi, umumiy integratsiya zamonaviy axborot jamiyatining paydo bo'lishiga olib keldi. Sivilizatsiyalashgan davlat va jamiyat parallel ravishda zamonaviy texnologiyalar hamda internetsiz mavjud bo'lolmaydi. Raqamli haqiqatda juda ko'p shaxsiy va rasmiy ma'lumotlar, hujjatlar, pullar, aktivlar mavjud. Bu ma'lumotlarni almashish, ish va hokazolar uchun o'ziga xos ulkan bazaga aylanib bormoqda. Axborotlashtirish va global kompyuterlashtirish sharoitida jamiyat hayotining barcha jabhalarida jiddiy o'zgarishlar ro'y berdi.

Ushbu o'zgarish jarayoni jinoiy muhitni ham chetlab o'tmadi, ya'ni: jinoyatning yangi shakli - axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar yoki kiberjinoyatlar paydo bo'ldi.

“Kiberjinoyat” ta'rifi turli olimlar o'rtasida ilmiy munozaralarga sabab bo'lmoqda, chunki bu hodisa yangi texnologiyalardan foydalangan holda sodir etilgan “an'anaviy” jinoiy harakatlarni ham, jinoyatning yangi obyektlariga qaratilgan harakatlarni ham o'z ichiga oladi. “Kiber jinoyat” tushunchasi “kompyuter jinoyati” tushunchasidan kengroq bo'lib, axborot makonidagi jinoyat kabi hodisalarning mohiyatini aniqroq aks ettiradi.

Oxford lug'atida keltirilicha, Internetdan foydalangan holda sodir etilgan jinoyat, masalan, kimningdir shaxsiy yoki bank ma'lumotlarini o'g'irlash yoki uning

kompyuteriga virusni yuqtirish deb keltirilgan bo'lsa [1], **Kembrij** lug'atida ham deyarli shunday ta'rif berilgan [2]. Ba'zi tadqiqotchilar kiberjinoyatni kibermakonda sodir etilgan jinoyat sifatida belgilashni taklif qilishdi ammo bu ta'rif kiberjinoyat kabi keng va ko'p qirrali tushunchani to'liq ochib bermaydi [3]. Lekin, O'zbekiston **Yuridik ensiklopediyasida** Kiberjinoyatlar haqida ma'lumot yozib o'tilmagan [4]. **Brittanica** ilmiy saytida esa kiber jinoyat, kompyuter jinoyati deb ham ataladi, kompyuterdan firibgarlik, bolalar pornografiyasi va intellektual mulk savdosi, shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash yoki shaxsiy hayotni buzish kabi noqonuniy maqsadlar uchun vosita sifatida foydalanish [5]. **E.A Kirillovaning** fikricha, Kiberjinoyat deganda jinoyat qonunida nazarda tutilgan, axborot infratuzilmasiga, ulardagi ma'lumotlarga tajovuzkorlik, shuningdek, kibermakondagi boshqa obyektlarga nisbatan yoki uning imkoniyatlaridan foydalangan holda sodir etilgan jinoyatlar majmui kiradi [6].

2013 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi o'zining **"Kiberjinoyat muammosini har tomonlama o'rganish va unga a'zo davlatlar, xalqaro hamjamiyat va xususiy sektor tomonidan javob choralari"** [7] hisobotida kiberjinoyatlarning ta'riflari ko'p jihatdan uning maqsadiga bog'liqligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, xuddi shu hujjatda ta'kidlanganidek, "kiber jinoyat" atamasi shaxsiy yoki moliyaviy manfaat yoki zarar uchun kompyuter bilan bog'liq har qanday harakatni, shu jumladan shaxs bilan bog'liq jinoyat shakllarini va kibermakondagi kompyuter mazmuni bilan bog'liq harakatlarni o'z ichiga oladi.

Yuqoridagi holatlarni o'rganib chiqqan, Kiberjinoayt so'ziga ta'rif beradigan bo'lsak, **Kiberjinoyat** – komputer vositalaridan foydalangan holda, boshqa shaxslarning shaxsiy ma'lumotlarini o'g'irlash ulardan foydalanish, firibgarlik qilish va o'z jinoiy maqsadlarini amalga oshirishni nazarda tutishimiz kerak.

Kiberjinoyatlarni paydo bo'lish evolyutsiyasiga qisqacha to'xtalib o'tadigan bo'lsa, Bu atama birinchi marta 1970-yillarning o'rtalarida paydo bo'lgan. XX asrda Qo'shma Shtatlarda aynan shu davrda birinchi jinoyatlar axborot texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etilgan. 1973-yilda Nyu Yorkdagi mahalliy bank kassasi kompyuterdan 2 million dollar o'g'irlash uchun foydalangan. Qolaversa, u bu noqonuniy xatti-harakatini mutlaqo sodda yo'l bilan amalga oshirgan ya'ni, summani shaxsiy hisob raqamiga o'tkazgan [8].

Kiberjinoyatlarning birinchi kuchli to'liqini 80-yillarning oxirlarida **elektron pochta**ning tarqalishi fonida paydo bo'ldi. Foydalanuvchilarning pochta qutilariga zararli dasturlar kiritildi, bu esa kiberjinoyatchilarga shaxsiy ma'lumotlarga kirishga va keyin o'z firibgarliklarini amalga oshirishga imkon berdi. Ushbu firibgarliklardan biri - **"Nigeriya harflari"** deb atalmish bugungi kungacha kiber firibgarlar tomonidan qo'llaniladi. Mazkur firibgarlik qanday amalga oshirilishi haqida qisqacha to'xtalib o'tadigan bo'lsak, *"Salom, men Nigeriyadan kelgan baxtsiz shahzodaman. Menga*

sizning yordamingiz kerak, millionlarimni ishonchli bankka o'tkazishimga yordam bering, ha, siz ozgina sarflashingiz kerak bo'ladi, lekin keyin men sizga saxiylik bilan rahmat aytaman va boyligimni siz bilan bahamko'raman, siz sarflagan mablag'ingiz uchun katta foiz olasiz. .." va boshqalar. Ularyaxshi psixologlar, bu firibgarlar va hali ham o'zlarining ishonchli qurbonlarini topadilar [9].

Kiberjinoyatlarning keyingi to'liqlini 90-yillarda ko'tarildi va **veb- brauzerlarning** rivojlanishi bilan bir vaqtga to'g'ri keldi. O'sha paytda veb- brauzerlar soni bugungi kunga qaraganda ancha ko'p edi va ularning aksariyati viruslarga qarshi himoyasiz edi. Foydalanuvchi shubhali saytlarga tashrif buyurganida, viruslar Internetga ulanish orqali yetkazilgan. Ko'pincha kompyuter sekinroq ishlaydi, qalqib chiquvchi reklamalar kutilmaganda paydo bo'lib, ekranni yashiradi yoki sizni boshqa reklamali saytlarga yo'naltiradi.

2000-yillarning boshlarida kiberjinoyatlarning ommaviy **o'sishiga ijtimoiy tarmoqlarning paydo bo'lishi** va rivojlanishi sabab bo'ldi. Tarmoqda ko'plab shaxsiy ma'lumotlarni ixtiyoriy ravishda joylashtirish orqali odamlar shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlagan, bank hisoblariga kirish huquqiga ega bo'lgan va turli moliyaviy firibgarliklarni amalga oshirishi mumkin bo'lgan xakerlar uchun oson o'ljaga aylanishdi [10].

Shunga qaramay, ushbu jinoyatning aniq belgilangan va umumiy qabul qilingan tushunchasi hali ham mavjud emas. Umuman olganda, kiberjinoyatlar virtual makon deb ataladigan jinoyatlardir, deyishimiz mumkin. Bu tushunchakompyuter tizimi yoki Tarmoq (Internet) yordamida, kompyuter tizimi yoki Tarmoq (Internet) doirasida yoki kompyuter tizimiga yoki Tarmoqqa (Internet) qarshi sodir etilgan jinoyatlarni o'z ichiga oladi. Kiberjinoyat juda keng tushunchadir. Bu jinoyatlar anonimlik, jinoyatchining maksimal maxfiyligi bilan tavsiflanadi. Malumki, axborot maydonida noqonuniy harakatni sodir etgan shaxsni aniqlash juda qiyin. Mazkur jinoyatga qarshi kurashish uchun har bir davlat ichki qonunchiligi asosida o'zini himoya qilishi kerak.

Agar ichki qonunchilik asosida mamlakat ichidagi kiberjinoyatlarni oldiniola olsak, Xalqaro darajadagi kiberhujumlarni ham o'rni asta sekin yo'qolib boradi. Buning uchun albatta qonunchilikning o'zi yetarli emas. Uni ijrosini amalga oshirish va nazoratni kuchaytirish ham kerak. Shu maqsadda biz quyidagi rivojlangan davlatda jiberjinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha qanday normativlar borligiga to'xtalib o'tsak:

Davlatlar	Normativ huquqiy hujjatlar
Amerika Qo'shma Shtatlari	<i>Qo'shma Shtatlar kibertahdidlarga e'tibor qaratgan birinchi davlatlardan biridir. Shuni ta'kidlash kerakki, bu erda 1986 yilda birinchi qonun - Kompyuter firibgarligi va suiiste'molliigi to'g'risidagi qonun (CFAA) qabul qilingan [11] Ushbu turdagi jinoyat davlatning milliy xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan asosiy hujjat – Milliy xavfsizlik strategiyasida (2017-yil) ham o'z ifodasini topgan [12].</i> <i>2018-yilda 2003-yilda ishlab chiqilgan va qabul qilingan AQShning Kiberxavfsizlik strategiyasi yangilanganini ham ta'kidlash joiz [13]</i>
Yevropa Ittifoqi	<i>Yevropa Ittifoqi 2004 yil 1 noyabrda kuchga kirgan Yevropa Kengashining Kiberjinoyatchilik to'g'risidagi konventsiyasi [14]</i>
Buyuk Britaniya	<i>Buyuk Britaniyaning o'ziga xos huquqiy akti - Kompyuterni suiiste'mol qilish to'g'risidagi qonun mavjud [15]</i>
Brazilya	<i>1940-yilda e'lon qilingan Brazilya Jinoyat kodeksi [16]; 2014-yil 23-aprelda Respublika Bosh Kotibiyatining Huquqiy masalalar bo'yicha kichik qo'mondonligi raisligida Braziliyada Internetdan foydalanish tamoyillari, kafolatlari, huquq va majburiyatlarini belgilovchi LEI № 12,965 sonli Qonuni [17]</i> <i>Kompyuter jinoyatlarini jinoiy tasniflashni</i>

	ta'minlovchi 1940 yil 7 dekabrda 2848-son Farmoniga o'zgartirishlar kiritgan holda, 2012-yil 30-noyabrda 12737-son qonun [18]i.
Germaniya	Ijtimoiy tarmoqlarda qonunlar ijrosini takomillashtirish to'g'risidagi qonun (Tarmoqni qo'llash to'g'risidagi qonuni [19]) Bu mamlakatda 1986 yilda Jinoyat kodeksida kompyuter ma'lumotlari sohasidagi jinoyatlar uchun jinoiy javobgarlikni belgilash masalasi paydo bo'lgan [20]
Rossiya Federativ Respublikasi	2016 yil 5 dekabrda qabul qilingan Rossiya Federatsiyasining Axborot xavfsizligi doktrinasi (IS) hisoblanadi. "Rossiya Federatsiyasining muhim axborot infratuzilmasi xavfsizligi to'g'risida" 2017 yil 26 iyuldagi 187-FZ-sonli Federal qonuni [21] 2003 yil 7 iyuldagi "Aloqa to'g'risida" gi № 126-FZ Federal qonuni, o'zgartirishlar bilan (Aloqa to'g'risida qonun); 2006 yil 27 iyuldagi "Axborot, axborot texnologiyalari va axborotni himoya qilish to'g'risida" gi 149-FZ-sonli Federal qonuniga o'zgartirishlar kiritilgan (Axborot to'g'risidagi qonun); Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2015 yil 31 dekabrda "Rossiya Federatsiyasining Milliy xavfsizlik strategiyasi to'g'risida" gi 683-sonli Farmoni bilan qabul qilingan Rossiya Federatsiyasida Milliy xavfsizlik strategiyasi;

	Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2016 yil 5 dekabrda 646-sonli "Rossiya Federatsiyasining Axborot xavfsizligi doktrinasini" ni qabul qilish to'g'risidagi farmoni (Axborot xavfsizligi doktrinasini); va 2017 yil 26 iyulda "Rossiya Federatsiyasining muhim axborot infratuzilmasi xavfsizligi to'g'risida" gi 187-FZ-sonli Federal qonuniga o'zgartirishlar kiritilgan (Axborot infratuzilmasi xavfsizligi to'g'risida qonun) [22]
--	--

Bundan tashqari, butun dunyodagi statistikaning quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin. Mazkur statistikaning ko'radigan bo'lsak, dunyo davlatlarining 80 %i kiberjinoyatchilikka qarshi qonunlar mavjudligini, 5 %i qonun imzolayotgan bo'lsa qolgan 13% ida mazkur jinoyat qonun bilan tartibga solinmagani va 1% davlatlarda esa bu haqida hech qanday ma'lumot yo'qligini ko'rishimiz mumkin. Yuqoridagi davlatlardagi normativ-huquqiy hujjatlar davlatlarning kiberjinoyatchilikni oldini olishga qaratilgan bo'lishiga qaramay, xalqaro jinoyatchilik tartibga solinmagan. Ya'nikim, mazkur normalarni chet el davlatlaridan turib buzilishi natijasida unga nisbatan qanday javobgarlik berilishi masalasi ko'rib chiqilmagan, Chunki, kiberjinoyatni kim amalga oshirganini hozirgi kunda aniqlash qiyin masalaga aylanmoqda.

Kiberjinoyat to'rtinchi sanoat inqilobi davrida farovonlik uchun eng katta

(Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va rivojlanish bo'yicha komissiyasining 2021-yil 14-dekabrda ma'lumotlari asosida [23])

xavflardan biridir. Butun davlatlarga qarshi kiberhujumlar xalqaro e'tiborni o'ziga jalb

qiladi, ammo aslida kiberjinoyatchilar jismoniy shaxslarga ham, korxonalarga ham ko‘proq zarar keltiradi va raqamli rivojlanishga to‘siq bo‘ladi.

Yuqoridagi holatlarni o‘rganib chiqqan holda xulosa qiladigan bo‘lsak, kiberhujum xalqaro hamjamiyat uchun katta xavf ekanligini keng qamrovda o‘rgangan holda, kiberhujum o‘zi qanday vujudga kelgani va uning sabablari aniqlandi. Ushbu masalalar maqola davomida keng qamrovda o‘rganib chiqilib, kiberjinoyat tushunchasiga mualliflik shakllantirildi. Hozirgi internet rivojlangan zamonda shaxs daxlsizligini ta‘minlash uchun milliy va xorij mamlakatlari qonunchiligi o‘rganib chiqildi. Ushbu izlanishlar davomida barcha davlatlarda ham kiberjinoyatchilik hamda internetdagi firibgarliklarni oldini oluvchi normalar yagona qonunchiliklarida berilmaganligi aniqlandi.

REFERENCE

1. The official website: Oxford Dictionary, Cybercrime // Available at: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/cybercrime?q=cyb_e_rcrime [Accessed on 20.04.2023]
2. The official website: Cambridge Dictionary, Cybercrime // Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cybercrime> [Accessed on 20.04.2023]
3. Al-garadi M.A., Varathan K.D., Ravana S.D. (2016) Cybercrime detection in online communications: The experimental case of cyberbullying detection in the Twitter network. Original Research Article. Computers in Human Behavior, Volume 63, October 2016, pp. 433–443.
4. Muhitdinov R.A. O‘zbekiston yuridik ensiklopediyasi, –T.:–2009. – B.704.
5. The official website: Britannica, Cybercrime // Available at: <https://www.britannica.com/topic/cybercrime> [Accessed on 20.04.2023]
6. Kirillova Elena Anatolievna The use of personal data for the purpose of committing crimes // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. 2017.
7. №1-2. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-use-of-personal-data-for-the-purpose-of-committing-crimes> [Accessed on 19.04.2023]
8. The official website: UNODC (United Nations Office of Drugs and Crime) Report on the meeting of the Expert Group to Conduct a Comprehensive Study on Cybercrime held in Vienna from 27 to 29 March 2019 Available at: https://www.unodc.org/documents/organizedcrime/cybercrime/Cybercrime-March-2019/Report/UNODC_CCPCJ_EG.4_2019_2_E.pdf [Accessed on 18.04.2023]
9. The official website: Первкй юрист, Киберпреступление // Available at: <https://urist.one/dolzhnostnye-prestupleniya/kiberprestupnost/kiberprestuplenie.html> Accessed on 18.04.2023]
10. Suleman Ibrahim (2016) Social and contextual taxonomy of cybercrime: Socioeconomic theory of Nigerian cybercriminals. Original Research Article

International Journal of Law, Crime and Justice, In Press, Corrected Proof,
Available online 11 August 2016

11. The official website: Тайны и Загадки истории, Откуда родом киберпреступность? // Available at: <https://tayni.su/193601.html> [Accessed on 18.04.2023]
12. The official website: Energy.com Computer Fraud and Abuse Act (18 USC 1030) Available at: <https://www.energy.gov/sites/prod/files/cioprod/documents/ComputerFraud-AbuseAct.pdf> [Accessed on 19.04.2023]
13. National Security Strategy of the United States of America 2017 Available at: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [Accessed on 19.04.2023]
14. The official website: USA Department of State, Release of the 2018 National Cyber Strategy Available at: <https://2017-2021.state.gov/release-of-the-2018-national-cyber-strategy/index.html> [Accessed on 20.04.2023]
15. The official website: Council of Europe, Convention on Cybercrime Budapest, 23.XI.2001// Available at: <https://rm.coe.int/1680081561> [Accessed on 20.04.2023]
16. The official website: Legislation of UK, Computer Misuse Act 1990,
17. // Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents> [Accessed on 20.04.2023]
18. The official website: Planalto, Decree-law no. 2,848 , of december 7, 1940 // Available at: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/Decreto-Lei/Del2848compilado.htm [Accessed on 20.04.2023]
19. The official website: Planalto, LEI Nº 12.965, DE 23 DE ABRIL DE 2014// Available at: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2011-2014/2014/lei/112965.htm [Accessed on 20.04.2023]
20. The official website: Planalto, LEI Nº 12.737, DE 30 DE NOVEMBRO DE 2012.// Available at: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2011-2014/2012/lei/112737.htm [Accessed on 20.04.2023]
21. The official website: Bundesministerium der Justiz, Act to Improve Enforcement of the Law in Social Networks (Network Enforcement Act) // Available at: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/NetzDG_en_gl.html [Accessed on 20.04.2023]
22. The official website: Federal Ministry of Justice, German Criminal Code (Strafgesetzbuch – StGB) // Available at: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html [Accessed on 20.04.2023]
23. Федеральный закон от 26 июля 2017 г. N 187-ФЗ "О безопасности критической

информационной инфраструктуры Российской Федерации" // Available at:
<https://rg.ru/documents/2017/07/31/bezopasnost-dok.html> [Accessed on
20.04.2023]

24.O.Chislova and M. Sokolova, Cybersecurity in RussiaInt Cybersecur Law Rev.
2021; 2(2): 245–251. // Available at:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8287291/> [Accessed on
20.04.2023]

25.The official website:UNCTAD (United Nations Conference on Trade and
Development) Cybercrime Legislation Worldwide // Available at:
<https://unctad.org/page/cybercrime-legislation-worldwide> [Accessed on
20.04.2023]

CHET TILINI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN METODLAR.

Guljaxon Mardanova Furqat qizi
Samarqand davlat Chet tillar instituti

Chet tillarni o'qitish metodikasida o'quvchilarning ta'lim jarayoniga qiziqishi, "ularning turli tadbirlarda real ishtirok etishi" masalasi tobora keskinlashib bormoqda. Buning sababi, chet tilini o'rganishning asosiy vazifasi - ona tilida so'zlashuvchilar bilan muloqot qilish qobiliyati - maktabda ko'pincha erishilmaydi. O'quvchilarning chet tilini o'rganishga yetarlicha ishtiyoqi va qiziqishi yo'qligining bir qancha sabablari borki, har bir o'qituvchining vazifasi "o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini doimo saqlab turish va oshirish"dir. Maktab o'quvchilarining e'tiborini jalb qilish usullaridan biri o'qitishning nostandart shakllari - ular "o'quvchilarning e'tiborini jalb qiladi, fanga qiziqishini oshiradi va materialni yaxshiroq o'zlashtirishga hissa qo'shadi". Darsning nostandart shakllariga ekskursiya darslari, tematik darslar, didaktik o'yinlar va, albatta, guruhlarda ishlash kiradi. Bu erda tobora ommalashib borayotgan til o'rgatishning faol usullari muhim o'rin tutadi.

Chet tilini o'qitishda ishlatiladigan usullar.

Faol o'qitish usullari – "o'quvchilarni o'quv materialini o'zlashtirish jarayonida faol fikrlash va amaliyotga undaydigan" usullardir. N.M.Kleyменова ta'kidlaydiki, "empirik yo'l bilan olingan bilim eng chuqur va chuqurdir". Demak, chet tilini o'rgatish samarali bo'lishi uchun darsni boshqacha tashkil etish, o'quvchilar e'tiborini jalb qilish, eng muhimi, tilni mustaqil o'rganishga undash zarurligi ko'rinib turibdi.

Passiv usul - bu talabalar va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning bir shakli bo'lib, unda o'qituvchi darsning asosiy ishtirokchisi va boshqaruvchisi, talabalar esa o'qituvchining ko'rsatmalariga rioya qilgan holda passiv tinglovchilar sifatida ishlaydi. Passiv darslarda o'qituvchining o'quvchilar bilan aloqasi so'rov, mustaqil, nazorat ishlari, test va hokazolar orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va o'quv materialini o'quvchilar tomonidan o'zlashtirish samaradorligi nuqtai nazaridan passiv usul deb hisoblanadi. eng samarasiz, ammo shunga qaramay, u ham ba'zi ijobiy tomonlarga ega.

Faol usul - bu o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning bir shakli bo'lib, unda o'qituvchi va talabalar dars davomida bir-birlari bilan o'zaro munosabatda bo'lishadi va bu erda o'quvchilar passiv tinglovchilar emas, balki darsning faol ishtirokchilaridir. Agar passiv darsda bosh qahramon va dars boshqaruvchisi o'qituvchi bo'lsa, bu yerda o'qituvchi va o'quvchilar teng huquqda bo'ladilar.[1]

Interfaol usul Interaktiv ("Inter" o'zaro, "act" – harakat qilish) – o'zaro aloqada bo'lish, suhbat, suhbat tarzida bo'lishni anglatadi. Boshqacha qilib aytganda, faol

usullardan farqli o'laroq, interfaollar o'quvchilarning nafaqat o'qituvchi bilan, balki biri-biri bilan ham kengroq o'zaro munosabatlariga va o'quv jarayonida o'quvchilar faolligining ustunligiga qaratilgan.[2]

Natija O'qitishning faol usullaridan foydalanganda o'quvchining roli o'zgaradi - u itoatkor xotira qurilmasidan o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Ushbu yangi rol va uning xarakterli xususiyatlari amalda zamonaviy muvaffaqiyatli shaxsning barcha zarur ko'nikmalari va fazilatlariga ega faol shaxsni shakllantirishga imkon beradi.[3]

M.Berlitz uslubi bo'yicha o'qitishning asosiy tamoyillari quyidagilar edi:

1. Treningning maqsadi - og'zaki nutqni rivojlantirish.
2. Lingvistik materialni idrok etish bevosita amalga oshirilishi kerak. Chet tilining so'zlari ob'ekt yoki harakat bilan bog'liq bo'lishi kerak va grammatikani intuitiv ravishda o'rganish kerak, chunki shunga o'xshash jarayon bolaning ona nutqini o'zlashtirishga xosdir.
3. Materialni o'zlashtirish taqlidga asoslangan bo'lishi kerak va o'xshashliklar. Shuning uchun ona tili va qoidalar bilan taqqoslash ortiqcha.
4. So'zlarning ma'nosini ochish, grammatika Vizualizatsiya (ob'ektlar, harakatlar, rasmlar) yordamida amalga oshirilishi kerak.
5. Ishning asosiy shakli bu dialog.
6. Tilning barcha materiallari oldindan quloq tomonidan qabul qilinadi (talaffuzni o'zlashtirish), keyin u og'zaki (turli mualliflar bilan davomiyligi jihatidan har xil yo'llar bilan) ishlab chiqiladi va ko'p vaqt o'tgach, alohida so'zlardan boshlab o'qiladi.

Barcha mashg'ulotlar ushbu printsiplarga muvofiq qurilgan. Shunday qilib, M. Berlitzning darsligida kitobning birinchi sahifalari asosan maktab auditoriyasi uchun alohida ob'ektlar tasvirlangan lavhalar bilan chizilgan rasmlar bilan to'ldirilgan. Quyidagi xatboshilarga yangi materialni kiritish bilan bog'liq bo'lgan bunday og'zaki ochilish muallif tomonidan talaba birinchi navbatda asl talaffuzni va taqlid qilinadigan naqshni eshitishlari kerakligi sababli oqlandi. Lug'atni semantizatsiya vizualizatsiya yordamida amalga oshirildi, yuz ifodalari muhim rol o'ynadi. Ko'rsatilgan vositalar yordam bera olmagan hollarda, o'qituvchi kontekst yordamida semantizatsiyaga o'tdi. Savol-javob mashqlari mashqlar sifatida keng qo'llanildi. O'qishni o'rganish qiziquvchan tarzda qurilgan. Dastlab, ilgari o'rganilgan so'zlar qismlarga bo'linmasdan o'qilgan va faqat bir necha darslardan so'ng alohida harflar va iboralarni o'qish tushuntirilgan. Boshqacha qilib aytganda, so'zlarni, savollarni va javoblarni qanday o'qishni o'rganish o'qituvchining "ovozidan" bo'lganidek sodir bo'ldi. Shunday qilib, asosiy e'tibor dialogik nutqqa qaratildi. M.Berlitz maktablarining hayotiyiligi shundan iboratki, dialogni o'tkazish qobiliyatiga kichik material asosida erishilgan, ya'ni tovar bozorlari uchun kurash bilan bog'liq holda talab qilingan.

Interfaol ta'lim talabaga: - shaxsiy fikrlashni rivojlantirish; - umumiy ishda ishtirok etishdan xabardorlik; - o'quv faoliyatida faol sub'ekt pozitsiyasini shakllantirish; - muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish; - birgalikdagi faoliyat normalari va qoidalarini axloqiy qabul qilish; - kognitiv faollikni oshirish. sinf: - sinfning guruh jamoasi sifatida shakllanishi; - kognitiv qiziqishni oshirish; - guruhli fikrlash jarayonida tahlil qilish va introspeksiya qilish ko'nikmalarini rivojlantirish; o'qituvchiga: - o'quv jarayonini tashkil etishga nostandart munosabat; - nafaqat ta'lim, balki boshqa vaziyatlarda ham shaxslararo o'zaro munosabatlarga motivatsion tayyorlikni shakllantirish.

O'qishni o'rganish uchun o'yinlar. O'yinlarning o'rganish imkoniyatlari uzoq vaqtdan beri ma'lum. Ko'pgina taniqli o'qituvchilar o'quv jarayonida o'yinlardan foydalanish samaradorligiga haqli ravishda e'tibor berishgan. O'yinda insonning qobiliyatlari ayniqsa to'liq va ba'zan kutilmaganda namoyon bo'ladi .[4]

Xulosa:

Chet tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishni shakllantirish va keyin uni saqlab qolish qanchalik qiyinligi hammaga ma'lum o'tgan yillar raqobat - bu ingliz tili, uning talabi shubhasizdir .O'rta maktab o'quvchilari bilan chet tili darsida Internet bilan ishlashning uslubiy usullarini ishlab chiqish. So'nggi yillarda ko'plab o'qituvchilar o'z amaliyotlarida loyiha usuli bir qismi bo'lgan hamkorlikda o'qitish metodologiyasini tobora ko'proq qo'llamoqdalar .

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chet tili darsi haqida suhbatlar: pedagogika institutlari talabalari uchun qo'llanma / Passov E.I., Kolova T.I., Volkova T.A., Dobronravova T.N., Voronova O.M., Kraynova E.A. - L., "Ta'lim", - 1975[1]
2. Bim I.L. Chet tillarni o'qitish metodikasi masalasi to'g'risida. // IYaSh.-1974.- № 2.-S.19-32.[2]
3. Shagieva, N. (2020). Rus tilini o'qitishda axborot texnologiyalarining o'rni. Yevropa ta'lim tadqiqotlari va taraqqiyoti jurnali, 8(7).[3]
4. www.ziynet.uz.[4]

CHET TILINI O'QITISHDA ISHLATILADIGAN METODLAR.

Guljaxon Mardanova Furqat qizi
Samarqand davlat Chet tillar instituti

Chet tillarni o'qitishning hozirgi bosqichida ko'pchilik tilshunos o'qituvchilar "kommunikativ"ni eng samarali deb hisoblaydilar va "grammatikadan lug'atga, so'ngra mustahkamlash mashqlariga o'tish" tamoyili asosida ishlaydigan an'anaviy usullarni tanqid qiladilar. Sun'iy ravishda yaratilgan mashqlar til foydalanuvchisini shakllantirmaydi va bu maxsus usuldan foydalangan holda tilni o'rgangan odam noto'g'ri iborani aytishdan ko'ra jim turish ehtimoli ko'proq. "Kommunikativlik" esa, aksincha, tilni "bo'shatish" uchun mo'ljallangan. Kommunikativ yondashuv barcha til qobiliyatlarini rivojlantiradi - gapirish va yozishdan o'qish va tinglashgacha. Grammatika tilda muloqot jarayonida o'zlashtiriladi: talaba dastlab so'zlarni, iboralarni, til formulalarini yod oladi va shundan keyingina ularning grammatik ma'noda nima ekanligini tushuna boshlaydi. Maqsad - talabani chet tilida nafaqat ravon, balki to'g'ri gapirishga o'rgatish. Yangi so'zlarning qoida va ma'nolarini o'qituvchi o'quvchiga tanish bo'lgan lug'at, grammatik konstruktsiya va iboralar, imo-ishora va mimika, chizmalar va boshqa ko'rgazmali qurollar yordamida tushuntirib beradi. CD, internet, teledasturlar, gazetalar, jurnallar va boshqalarga ega kompyuterlardan ham foydalanish mumkin. Bularning barchasi o'quvchilarda o'rganilayotgan til mamlakati tarixi, madaniyati, an'analariga qiziqish uyg'onishiga xizmat qiladi. Chet tili darslarida o'qituvchi o'quvchilarning bir-biri bilan juftlik, guruh bo'lib muloqot qilish holatlarini yaratadi. Bu darsni yanada rang-barang qiladi. Guruhda ishlash, talabalar og'zaki mustaqillikni namoyish etadilar. Ular bir-biriga yordam berishlari, suhbatdoshlarning bayonotlarini muvaffaqiyatli tuzatishlari mumkin. Sinfda o'qituvchi muloqot tashkilotchisi funktsiyalarini bajaradi, etakchi savollarni beradi, ishtirokchilarning asl fikrlariga e'tibor qaratadi, bahsli masalalarni muhokama qilishda hakamlik qiladi. Kommunikativlikning farqi shundaki, u faol lug'at va o'rganilgan grammatikaga maxsus moslashtirilgan matn va dialoglarni o'rgatish o'rniga, u asosiy texnika sifatida sinfda o'ynaladigan real hayotdagi vaziyatlarni taqlid qiladi. Talabalarning nutq motivatsiyasini oshirish. Shunday qilib, darslikdagi odatiy iboralarni cheksiz chaynash o'rniga: "Mening ismim Ivan. Men Moskvada yashayman. Men talabaman "va hokazo, "Tanishuv" mavzusini o'rganayotgan talabalar haqiqatda faol ravishda tanishishni va ularni qiziqtirgan masalalarni muhokama qilishni boshlaydilar. Ular asosan o'quvchilar o'z ona tilida yaxshi tanish bo'lgan mavzularni muhokama qiladilar: bu muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga, ya'ni tildan o'z-o'zidan foydalanish qobiliyatiga alohida e'tibor qaratish imkonini beradi. Mavzular talabalarning o'zlari yoki barchani qiziqtiradigan zamonaviy hayotning barcha

jabhalari (ekologiya, siyosat, musiqa, ta'lim va boshqalar) bilan bog'liq bo'lgan "yonayotgan" bo'lishi ma'qul. G'arb darsliklarida, ayniqsa Upper Intermediatedan past darajalarda, Shekspirning tarjimai holi yoki yadro fizikasi yutuqlari kabi mavzularni deyarli topa olmaysiz. Faqat yuqori bosqichlarda "kitob" va "ilmiy" uslublar joriy etiladi. Takrorlash va yodlashga asoslangan audiolingual va boshqa usullardan farqli o'laroq, kommunikativ usul "ochiq yakunli" mashqlarni o'rnatadi: o'quvchilarning o'zlari sinfdagi faolligi nimaga olib kelishini bilishmaydi, hamma narsa reaksiyalar va javoblarga bog'liq bo'ladi. Har kuni yangi vaziyatlar qo'llaniladi. O'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi shunday saqlanib qoladi: axir, hamma mazmunli mavzularda mazmunli muloqot qilishni xohlaydi. Sinfdan ko'p vaqt so'zlashadi (garchi o'qish va yozishga ham e'tibor beriladi). Shu bilan birga, o'qituvchilar kamroq gapiradi va ko'proq tinglaydi, faqat o'quvchilarning faoliyatini boshqaradi. O'qituvchi mashqni o'rnatadi, so'ngra talabalar bilan "gaplashib" orqaga o'tadi va kuzatuvchi va hakam sifatida ishlaydi. U faqat o'rganilayotgan tildan foydalangani ma'qul.

Kommunikativ usul o'quv jarayonini aloqa jarayoniga o'zlashtirishdan iborat, aniqrog'i, u o'quv jarayoni biroz soddalashtirilgan bo'lsa-da, lekin asosiy parametrlari bo'yicha adekvat, aloqa jarayonining modeli ekanligiga asoslanadi. haqiqiy muloqot jarayoni. Chet tilida nutqni o'rgatishning kommunikativ usuliga oid yuqorida aytilganlarning barchasi, bu holda o'qitish mavzusi chet tilida nutq faoliyati ekanligini ta'kidlashga imkon beradi. Bu usulda nutqiy nutq malakalarini tanlash aniq kuzatiladi va ularni ketma-ket shakllantirish uchun mashqlar taklif etiladi. Bularning barchasi, o'z navbatida, nutqni o'rgatishning kommunikativ usuli E.I. Passova chet tillarini o'qitishning faoliyatga asoslangan turini ifodalaydi.

Chet tillarini o'qitishning kommunikativ usulining quyidagi ijobiy tomonlarini aniqlash mumkin:

1. Faqatgina chet tillarini o'qitishning kommunikativ usulida biz o'rganish faoliyat turining asosiy belgilarini topamiz, uning o'ziga xosligi shundaki, u o'z maqsadi va mohiyatiga ko'ra, eng avvalo, o'ziga xos xususiyatga ega. nutq faoliyatining alohida turi, shuning uchun biz uni o'qish, tinglash, tarjima qilish va hokazolarni o'rgatishda keng qo'llanilishini uchratamiz.
2. Amaliy nutq yo'nalishi nafaqat maqsad, balki vosita hamdir, bunda ikkalasi ham dialektik jihatdan o'zaro bog'liqdir.
3. Zamonaviy kommunikativ usul chet tillarini o'qitishning ko'plab usullarining uyg'un kombinatsiyasi bo'lib, u, ehtimol, turli xil ta'lim usullarining evolyutsion piramidasining eng yuqori pog'onasida turadi.
4. Kommunikativ ta'lim usulini qo'llash til to'siqlarini yo'q qiladi.
5. Grammatika tilda muloqot jarayonida o'zlashtiriladi: talaba avvalo so'zlarni, iboralarni, til formulalarini yod oladi va shundan keyingina ularning grammatik

ma'noda nima ekanligini tushuna boshlaydi. Maqsad - talabani chet tilida nafaqat ravon, balki to'g'ri gapirishga o'rgatish.

6. O'quv jarayonida kompakt diskli kompyuterlar, internet, teledasturlar, gazeta, jurnallar va hokazolardan ham foydalanish mumkin. Bularning barchasi o'quvchilarda o'rganilayotgan til mamlakati tarixi, madaniyati, an'analariga qiziqish uyg'onishiga xizmat qiladi.

7. Audiolingual va takrorlash va esda saqlashga asoslangan boshqa usullardan farqli o'laroq, kommunikativ usul mashqlarni "ochiq oxiri" bilan belgilaydi: o'quvchilarning o'zlari sinfdagi faolligi nimaga olib kelishini bilishmaydi, hamma narsa reaksiya va javoblarga bog'liq bo'ladi. Har kuni yangi vaziyatlar qo'llaniladi. O'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi shunday saqlanib qoladi: axir, hamma mazmunli mavzularda mazmunli muloqot qilishni xohlaydi.

Kommunikativ usul yozish / tinglash / o'qish va lug'at buyrug'i ustidan gapirishning ustuvorligini nazarda tutadi deb hisoblaydiganlar uchun aniqlaymiz. Bu unday emas. Kommunikativ yondashuv talaba bilan to'g'ri muloqot qilish orqali unga tilning yuqoridagi har qanday jihatlarini tushuntirish qobiliyatini nazarda tutadi. Misol. Present Perfectni tushuntirish kerak. Talabaga rus tilida bu vaqtdan foydalanish haqida gapirishning o'rniga, siz darsni shunday yaratasizki, uning o'zi kontekstdan (!) ushbu konstruktsiyaning qo'llanilish doirasini tushuna boshlaydi. Kontekst o'rnatiladigan shakl o'qituvchi ushbu dars uchun tanlagan har qanday shakl bo'lishi mumkin: yozish, tinglash, o'qish. Va har holda, suhbat. Xulosa qilib aytganda, 10 sahifaning barcha nuanslarini bo'yamaslik uchun. Kommunikativ usul - berilgan mavzu bo'yicha suhbat emas, balki tizimli yondashuv. Kommunikativ texnika odatda intuitiv ravishda qo'llaniladi, chunki biz tushunamizki, aks holda do'konga kirgan odam ba'zi narsalarni bilib, o'zi uchun non sotib ololmaydi. dahshatli o'rmon.

Aloqa texnikasining kamchiliklari. Bu yondashuv hamma uchun mos emas (tavgologiya uchun uzr). Bunday holda, siz boshqa usullarga murojaat qilishingiz kerak. 100% muloqotning asosiy kamchiligi shundaki, ushbu texnikaga ega bo'lgan talabalar ko'pincha uyatchan yoki chet tilida o'zlarini qanday qilib so'rashni bilishmaydi (va savollar tug'ilishi mumkin emas). Buni mahalliy o'qituvchilar ham ta'kidlaydilar. Ingliz tilini o'qitishning kommunikativ usulini o'z-o'zidan boshdan kechirgan ko'plab talabalarni faqat o'qituvchining yomonligi yoki usulning o'zi noto'g'ri ekanligi bilan izohlash mumkin emas. Tajribali mahalliy o'qituvchilardan keyin ham talabalar nutqda ko'p xatolarga yo'l qo'yishadi. Hamma o'qituvchilar yomon bo'lishi mumkin emas. Shubhasiz, gap boshqacha. Eng yaxshi aloqa texnikasi. Ammo, hatto bir yil yoki undan ko'proq vaqt davomida chet elda yashagan bo'lsa ham, ko'pchilik hali ham noto'g'ri gapiradi. Ishonchimiz komilki, bu chet tili muhitida, kommunikativ usuldagi darslarda o'quvchilar to'xtatilmaydi, xatolari tuzatilmaydi. Chet elda ular bilan hech kim qiziqmaydi, bu tushunarli va yaxshi. Darsda esa asosiy

e'tibor til to'sig'ini olib tashlashga qaratiladi – o'quvchini yiqitishdan Xudo asrasin, faqat gapirish. Va biz ona tilimizni qanday o'rgandik? Va shunga o'xshash: biz doimo kattalar tomonidan har bir xatoda tuzatilgan va qanday gapirishni ko'rsatganmiz. Bolani uzoq vaqt davomida chalkashtirib yuboradigan birinchi so'zlar: "berish" va "on". O'yinchoqni talab qilib, u uzoq vaqt davomida: "ber" o'rniga "na-na-na" deydi va u kattalar tomonidan qayta-qayta tuzatiladi. Chet tili bilan ham xuddi shunday - to'g'ri variantlarni takrorlash katta ahamiyatga ega va faqat ma'lum bir usul doirasida tushunarli tushuntirish emas. Bundan tashqari, bunday qoidalar tushuntirilmagan. Shaxsga ma'lum misollar to'plami taqdim etiladi va o'quvchining o'zi xulosa chiqarishi kerak, shuningdek, sabab-oqibat munosabatlari tizimini o'zi aniqlashi kerak. Va hamma ham, afsuski, endi bunday aqliy yutuqlarga qodir emas. Siz o'z ona tilingizda tushuntirasiz, misollar bilan yuz marta ishlaysiz, lekin baribir keyingi darsga "xom" kelasiz. Va yana hammasi yana. Ba'zan materialni mustahkamlash uchun bir nechta darslar sarflanadi. Va bu erda, bu aloqalar dastlab ko'rsatilmaganda, biz tilni shunday o'rganishimiz mumkin edimi, bilmayman.

Garchi biz haqiqatan ham kommunikativ usulda juda ko'p narsani yoqtiramiz. Kommunikativ-pragmatik usul. Endi sof shaklda kommunikativ yondashuv haqida gapirish shart emas. Bu haqda gapirish yaxshiroq kommunikativ-pragmatik usul, bu o'z-o'zidan ona tilidagi grammatikani boshlang'ich darajada tushuntirishni o'z ichiga oladi, aytaylik, zaif talabalarga. Bundan tashqari, talabalarning mutlaqo boshqa kognitiv turlari mavjud. Kimdir grammatikani kontekstdan chiqarib tashlashga qodir, kimdir birinchi navbatda qoidani beradi. Agar juda qo'pol bo'lsa. Dastlabki bosqichlarda - eng oson va tezkor usul - rus tilidagi tushuntirishlar, bu hali ham qoida bo'lib, toifa ona tilida o'zlashtiriladi. Asosiy qoida bu: nazariy jihatdan "sof kommunikativ yondashuv" va "qoidalar" o'rtasidagi munosabat, birinchi navbatda, talabaning ona tili o'rganilayotgan tilga qanchalik yaqin ekanligi (u bir xil til oilasi / til guruhiga tegishlimi) bilan belgilanadi. va boshqalar, ya'ni til tuzilishidagi foiz analogiyalari va farqlari). O'rganilayotgan til ona tilidan qanchalik uzoqroq bo'lsa, tushunish uchun "qoidalar" ulushi shunchalik yuqori bo'ladi. Va aksincha, til parallelligi qanchalik ko'p bo'lsa, "kommunikativ" ulushi shunchalik yuqori va "qoidalar" kamroq bo'ladi. Lekin bu nazariya. Individual darslarda, birinchi navbatda - idrok etishning o'ziga xos xususiyatlari va ma'lum bir shaxsning xohish-istaklari.

1. Nutq yo'nalishi printsipi. O'quv jarayonining nutqiy yo'nalishi amaliy nutq maqsadiga erishishda emas, balki bu maqsad sari yo'l tildan juda amaliy foydalanishdadir. Amaliy nutq yo'nalishi nafaqat maqsad, balki birlikdir. Nutqni yo'naltirish mashqlar etishmasligini nazarda tutadi, ya'ni. daraja, ularning nutqqa o'xshashligi o'lchovi. Ularning barchasi nutqda emas, balki nutqda, so'zlovchining aniq vazifasi bo'lganda va suhbatdoshga nutq ta'sirini amalga oshirganda mashqlar bo'lishi kerak. Nutqni yo'naltirish printsipi kommunikativ jihatdan qimmatli nutq materialidan

foydalanishni ham o'z ichiga oladi. Har bir iboradan foydalanish mo'ljallangan aloqa sohasi (vaziyati) va talabalarning ushbu toifasi uchun kommunikativ qiymatni hisobga olgan holda asoslanishi kerak. Bu erda darsning nutqiy xarakteri ham muhim rol o'ynaydi.

2. Shaxsiy aspektning etakchi roli bilan individuallashtirish printsipli. Individuallashtirish o'quvchining shaxs sifatidagi barcha xususiyatlarini: uning qobiliyatini, nutq va o'quv faoliyatini amalga oshirish qobiliyatini va asosan uning shaxsiy xususiyatlarini hisobga oladi. Individuallashtirish motivatsiya va faoliyatni yaratishning asosiy real vositasidir. Inson atrof-muhitga munosabatini nutqda ifodalaydi. Va shundan beri bu munosabat har doim individualdir, keyin nutq ham individualdir. Chet tilini o'rgatishda, agar talaba oldida turgan nutq vazifasi uning shaxs sifatidagi ehtiyojlari va qiziqishlariga javob bersa, individual reaksiya mumkin. Talabani har qanday bayonoti iloji boricha tabiiy motivatsiyaga ega bo'lishi kerak.

3. Funktsionallik printsipli. Har qanday nutq birligi muloqot jarayonida har qanday nutq funktsiyalarini bajaradi. Ko'pincha, o'qish kursidan so'ng, talabalar so'zlar va grammatik shakllarni bilgan holda, ularning barchasini nutqda ishlata olmaydilar, chunki defis qo'yilmaydi (so'z va shakllarni ular bajaradigan nutq funktsiyalaridan tashqari oldindan to'ldirishda so'z yoki shakl nutq vazifasi bilan bog'lanmaydi).

Funktsionallik, birinchi navbatda, aloqa jarayoniga mos keladigan materialni tanlash va tashkil etishni belgilaydi. Muloqot ehtiyojlariga yondashish faqat nutq vositalarini hisobga olgan holda va materialni suhbat mavzulari va grammatik hodisalar atrofida emas, balki vaziyatlar va nutq vazifalari atrofida tartibga solish orqali mumkin. Nutqning leksik, grammatik va fonetik jihatlarining birligi ham zarur.

Xulosa:

Kommunikativ ta'lim ushbu shaxsiy xususiyatlarning barchasini hisobga olishni nazarda tutadi, chunki faqat shu tarzda muloqot qilish uchun shart-sharoitlar yaratilishi mumkin: kommunikativ motivatsiya yuzaga keladi, nutqning maqsadliligi ta'minlanadi, munosabatlar shakllanadi va hokazo.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chet tili darsi haqida suhbatlar: pedagogika institutlari talabalari uchun qo'llanma / Passov E.I., Kolova T.I., Volkova T.A., Dobronravova T.N., Voronova O.M., Kraynova E.A. - L., "Ta'lim", - 1975[1]
2. Bim I.L. Chet tillarni o'qitish metodikasi masalasi to'g'risida. // IYaSh.-1974.- № 2.-S.19-32.[2]
3. Shagieva, N. (2020). Rus tilini o'qitishda axborot texnologiyalarining o'rni. Yevropa ta'lim tadqiqotlari va taraqqiyoti jurnali, 8(7).[3]
4. www.ziynet.uz.[4]

THE ATTITUDE OF THE INHABITANTS OF UZBEKISTAN TOWARDS TOURISM

Shomurodova Ozoda Uygun qizi

*Master's student of
«Silk Road» International University of
Tourism and Cultural Heritage*

Abstract. *The planning and management of tourism development is not possible if they are not known and taken into account. consideration the attitudes of the local population. In this sense, for residents to involved in tourism policies, it is necessary that they have a favorable attitude towards tourism. In this vein, this article presents the results of a research work in which examined attitudes towards tourism in a rural community in Central Asia. The methodology used included in-depth interviews and a questionnaire with type questions Likert in which cognitive, affective and behavioral components were included. The main findings suggest that the attitude of the community is favorable, however, due to the failures in the planning and in the training of the community, show behaviors little enterprising or proactive attitude.*

Key words: *community tourism, qualitative methods, quantitative methods, Biosphere Reserve.*

I. Introduction

With the purpose of knowing the attitudes of the local community towards tourism in the community of uzbek, a combination of qualitative and quantitative methods was carried out, one distributive and one another structural respectively. Such a combination arises from the need to bridge the distinction between classifying and defining qualities, as well as from quantify and measure. In this way, a first qualitative stage was carried out in which the interview technique was used. depth. Six interviews were conducted with women and five with men during the month of September 2011 and, later, in January 2012, a second visit was made in which they conducted another six interviews with women. This reserve is known worldwide for being a zone of wintering from November to March of the monarch butterfly, a species that characterized by its notable migratory behavior. It is worth mentioning that since the forests where the monarch butterfly arrives were declared a protected natural area (ANP), they were restricted forest resources for the population living in its surroundings, the foregoing made to decrease their income, which depended on the felling of trees as the main economic activity, in addition to the fact that in the future, it would no longer be possible to obtain firewood and materials for mainly housing construction.

II. Literature review

Similarly, the appeal of the monarch butterfly had begun to generate the visit of some scholars and specialists who came to the Reserve and they could not find services to be attended to. The lack of sources of work and the low income of the communities that previously benefited of the forest led the federal government to promote an ecotourism project in Samarkand, to open the Sanctuary of Cerro Pelón to visitors, within what can be call it community tourism. Samarkand is a rural and peasant community of 315 inhabitants, of which 162 are men and 153 women (cat.microregiones.gob.mx. Accessed September 22, 2011). The uzbek community is dedicated mainly to planting corn, raising cattle and sheep, recently to the cultivation of avocado, peach, habanero pepper and tomato, and to the breeding trout. It is also dedicated to the extraction of resin. Some people raise and sell cattle less to supplement their economic income. However, the low economic income of the population of Samarkand makes its inhabitants opt for temporary migratory work, in their most men emigrate to nearby municipalities in search of work and to a lesser extent to other states of Central Asia.

On the other hand, the community receives an annual payment for environmental services (PSA), which is a flexible, direct and adaptable compensation mechanism to forest land owners in order to maintain or not modify a particular land use that affects the availability and/or the quality of the resource to be conserved or managed, so that they continue to offer a environmental (ecological) service that benefits society, although Orozco et. to the. (2008) claim to have found during their study felled areas in the southern zone of the sanctuary of the monarch butterfly, so it is inferred that clandestine logging continues as a source of economic income.

III. Analysis

The Samarkand community has a tourist inn, which is a space of 1000 m² and 600m² construction, where lodging service is offered in rustic cabins that have the basic services and guided tours for groups on foot or on horseback through the forest to observe the monarch butterfly. The tourist activity in the community takes place from November to February, which is the season of arrival of this attraction (Orozco, et. al. 2008). Every year, when the arrival of the monarch butterfly approaches, an uzbek meeting is held (the most important body where decisions related to the ejido are made), to choose between its members who that year will be in charge of the administration and management of the services provided to visitors. In this board, the fees that will be charged to tourists are also set. For access to the forest to observe the monarch butterfly and for the rental of horses that are used to give the tours. In addition, the lists of those residents who will act as guides or who will send their products (food and handicrafts) to visitors. It should be made clear that the guides and people who rent horses cannot deal with visitors directly, as that the contracting of these services has to

be done in the office of the tourist inn. in case to surprise a member of the community negotiating the service with the tourists, he was sanctions no longer allowing him to carry out the guide activity. Another product that is offered to visitors in the community is the sale of handicrafts that are women make with local plant material (ocojal, dried pine leaf that is collected from the ground). In this activity the women are organized exhibiting all the crafts in a single place, in this way, everyone has the same opportunity to sell, and the visitor can choose what he likes and acquire it. For this, an artisan woman with ease of speech is appointed, who is the in charge of attending to the visitor, however, the other women accompany her to support her in the transaction, once the sale is made, the person in charge must deliver to each person the amount of your items sold. At the end of the monarch butterfly season, the income generated by the fees that are charged to visitors is distributed equally among the ejidatarios of Macheros, likewise, it gives its corresponding part to each of the schools and to the parish of the town. with those income, for example improvements and repairs are made to their buildings.

IV. Discussion

The selection of the informants was done by sampling casual or easy to study, which is a non-probabilistic sampling and consists of investigating any group of people with easy access, putting as the only condition that the interviewee was a resident of the samarkand community; so the size of the sample was obtained by theoretical saturation, which consists of stopping the search for information when the informants do not provide new data or they are repeated. The third stage of the field was carried out in the month of February 2012, it was of a quantitative, a survey was made to the residents of the uzbek community. It was designed for it an attitude scale. Since attitudes are intangible and cannot be measured directly, they have been identified and measured with explicit measurement techniques, which are based on self-reporting methods, based on questionnaires that ask participants to indicate their own attitudes. A scale is a grading system that represents the main characteristic of the variable to be measured. The attitude scale used in this study was divided into four sections. In the first one requested personal data from the respondent such as gender, age, level of studies, regime of property, occupancy in monarch butterfly season, occupancy in the rest of the year, place of birth and time of residence in Samarkand, this is in order to determine the profile of the respondent. The following three sections were proposed to measure attitudes in its three components: cognitive, affective and behavioral, that the resident community has towards tourism, became through Likert-type questions, which consists of a set of items presented in the form of a statements, before which the respondent is asked to choose one of the five points on the scale. For the design of the items, a part of the information collected during the stage was used qualitative. Thus, in the second section, the beliefs that the residents of Samarkand. they have towards

tourism. In the third section, we sought to determine the feeling of the residents of Samarkand towards tourism. In the fourth section of the questionnaire, the respondent was asked with what frequently participates or refrains from carrying out any activity related to the visit of tourists. The sample consisted of 56 people from a population of 315 inhabitants, which means for a 90% confidence and, therefore, a sampling error of 10%. The informants were selected for convenience, that is, informants who were willing to answer the question were sought. Questionnaire and that they were residents of Samarkand. It is worth mentioning that because it is a community with few inhabitants and, besides being rural, presents homogeneous characteristics, so there was not much scatter in your answers.

As initially stated, knowing the attitude of the local community towards tourism is a key element in the success or failure of any project and even more so when it comes to of community tourism since it impacts on the productive organization, the labor market and the social organization of the people. In Uzbekistan, the government has seen tourism as a strategy to lift people out of poverty. Rural or indigenous communities and at the same time conserve natural resources, however, inadequate planning and the lack of studies such as the present have not allowed said projects achieve their goals. For example, it has been lost sight of the fact that although tourism can benefiting rural populations does not come quickly or easily. as project community, tourism not only involves business issues but also has to do with internal organization problems, with the legitimacy and support of the traditional authorities.

V. Conclusion

To sum up, specific knowledge and skills are required, which are almost never helped to develop. The favorable attitude of the Macheros community towards tourism can be explained by a governmental and social overvaluation of the benefits of tourism that they have generated in the community high expectations about its potential to provide better living conditions as magically. However, the evidence shows that natural resources are not enough for economic success, it is required to provide visitors with quality products based on the development of administrative and commercial capacities of the ejidatarios, since finally it is about of a business that must generate profits in the logic of capitalist economic rationality (López Pardo and Palomino Villavicencio, 2008). For its part, by declaring itself a biosphere reserve and restricting the use of the forest, ecotourism, as well as other productive projects to compensate for the lack of income, arose as an initiative of the federal government and not of the community, so the ejidatarios did not appropriated it and were not and are not ready to take over the management because they lack the skills and sufficient organization, but also due to a lack of knowledge of what the service implies tourist. This situation can give us light on the apparent "apathetic behaviors", because it is not that do not want to participate, but do not know how to do it or what to offer to the visitors. This situation is evident

because only two or three families seeking support could be detected to start tourist businesses or who go out in search of contacts in the hotels of the cities nearby to bring visitors to Samarkand or to sell their handicrafts. just some member of such a family has lived outside the community or has gone to study, which has given him the entrepreneurial vision, but they have not received, for example, entrepreneurship courses to start a business or better market their products or services. The community tourist activity in this context is considered as socially strategic, its objective is to provide the opportunity to generate income and create jobs by promoting an activity addition to traditional economic activities, at the same time that it can represent a brake on the rural migration, improve the quality of life, preserve the architecture of traditional villages, customs and traditions, contribute to sustainable development and the active participation of social groups. However, if the flaws in planning are not corrected and management of community tourism in Samarkand, there is a risk that the population will be disappointed of the promises of tourism and change towards a negative attitude towards it as a result of a series of negative experiences, because as is well known, tourists take time to arrive and sometimes do not arrive, and in this case it is not only a question of knowing if they have a favorable attitude to receive the tourists, but if they agree to become tourism entrepreneurs.

References:

1. Nepal, S. K. (2008): "Resident' attitudes to tourism in Central British Columba, Canada" *Tourism Geographies*. Vol. 10, No. 1, pp. 42-65.
2. Orozco, M. E., Guerrero, A., Vargas, E., Velázquez, D. y Colín, J., (2008): "Supervivencia campesina y conservación de la naturaleza: Santuario Cerro Pelón (Reserva de la Biosfera Mariposa Monarca), El Capulín, México". *Cuadernos de Desarrollo Rural*, Vol.5, No. 61, pp. 131-68.
3. Ortiz Uribe, F. G. y García Nieto, M. (2006): *Metodología de la investigación. El proceso y sus técnicas*. Limusa. México.
4. Pacheco Tandazo, V., Carrera Burneo, P., Almeida Ferri, K. (2011): "Propuesta metodológica para la evaluación de la factibilidad de proyectos de turismo comunitario.
5. Caso de estudio: Comunidades Huaorani, Achuar y Shiwiar de la Amazonia Ecuatoriana" *Gestión Turística*, núm. 15, enero-junio, pp. 21-46.
6. Pérez Andrés, C. (2000): "¿Deben estar las técnicas de consenso incluidas entre las técnicas de la investigación cualitativa?" *Revista Española de Salud Pública*, Vol.74, No. 004, pp. 319-321.
7. Riba, C. (2005): "Introducción a la investigación cualitativa". *Anuario de Psicología*, Vol.36, No.1, pp. 128-129.
8. Ricoy L. C. (2006): "Contribución sobre los paradigmas de investigación". *Educação Revista do Centro de Educação*, Vol. 31, No. 1, pp. 11-22.

9. Royo Vela, M. y Ruiz Molina, M. E. (2009): “Actitud del residente hacia el turismo y el visitante: factores determinantes en el turismo y excursionismo rural-cultural” Cuadernos de Turismo. No. 23, pp. 214-236.
10. Teye, et. al. (2002): “Residents’ attitudes toward tourism development”. Annals of Tourism Research. Vol. 29, No. 3, pp. 668–688.
11. Vargas-Sánchez, A. Plaza-Mejía, M. A. y Porras-Bueno, N. (2009): Understanding resident’ attitudes toward the development of industrial tourism in a former mining community” Journal of Travel Research. Vol. 47, No. 15, pp. 373-387.
12. Zhang JiaYing, Inbakaran, R. J. (2006): “Understanding community attitudes towards tourism and host-guest interaction in the urban-rural border region” Tourism Geographies. Vol. 8, No. 2, pp. 182-204.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	ЧАСТОТА И СТРУКТУРА ВРОЖДЕННЫХ ПОРОКОВ СЕРДЦА	3
2	MAHMUDXO‘JA BEHBUDIYNING ILMIY-MA’NAVIY MEROSINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	5
3	ОБОГАЩЕНИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	9
4	МЕТОДИКИ НАПРАВЛЕННЫЕ НА ОБОГАЩЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ	13
5	РОЛЬ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР И УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ОБОГАЩЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	16
6	HOZIRGI KUNDA CHET TILLARIGA BO‘LGAN EHTIYOJ VA ULARNI BARTARAF ETISH	20
7	O‘QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHNING UZLUKSIZLIGI VA UZVIYLIGINI TA‘MINLASH	23
8	TEMURIYLAR DAVRIDA O‘RTA OSIYONING ME‘MORCHILIK MADANIYATI	28
9	KORXONALARDA BRENDING MEXANIZMINI AMALGA OSHIRISHNING DOLZARBLIGI	32
10	XALQARO TAJRIBALARDAN FOYDALANIB MILLIY BREND TIZIMINI SHAKLLANTIRISH VA KORXONALARDA BRENDING MEXANIZMINI AMALGA OSHIRISH	41
11	REAL SEKTORI KORXONALARINI QO‘LLAB-QUVVATLASH VA TANNARXNI PASAYTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI	50
12	QORAMOLCHILIK SOHASINI DASTLABKI RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ULARNING MAHSULOTLARIDAN FOYDALANISH HAQIDAGI DASTLABKI TUSHUNCHALAR	57
13	FE‘L VAZIFA SHAKLLARINING QIYOSIY TAHLILI	61
14	INTERACTION IN PROFESSIONAL FOOTBALL TEAMS RELATIONSHIPS IN PSYCHOLOGY STUDY	67
15	AT THE FOOTBALL GAME PRESS TACTICS	80
16	YOUNG FOOTBALL PLAYERS IN PREPARATION ENDURANCE QUALITIES PHYSIOLOGICAL CHARACTERISTICS	75
17	FOOTBALL A GAME IN PROGRESS Goalkeeper SOME ACTION TECHNIQUE AND TO TACTICS DESCRIPTION	85
18	MINI FOOTBALL KINDS OF SPORTS TYPE BILA EMPLOYERS PHYSICAL JOB STATUS	91
19	MACHINE LEARNING FOR SOLAR ACCESSIBILITY: IMPLICATIONS FOR LOW-INCOME SOLAR EXPANCION AND PROFITABILITY	96

20	ПОЛИЗ ЭКИНЛАРИ ЭКИЛАДИГАН МАЙДОНЛАРГА ОРГАНИК ЎЎҚИТЛАРНИ ЛОКАЛ СОЛИШ АГРЕГАТИ	100
21	АҲМАҚ А'ЗАМ ҲИКОЯЛАРИНИНГ НОАН'АНАВИЙ ТАЛҚИНИ МАҚОЛАДА 80-90 YILLAR ADABIYOTI VAKILLARI HIKOYALARI TALAHLILI KELITIRILGAN	103
22	OZIY-OVQAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIYARISHNI INNOVATION RIVOJLANTIRISH	107
23	DAVLAT RAHBARLARINING IMIJI	114
24	DARS JARAYONIDA "BLITS-SO'ROV" TEXNOLOGIYASINING QO'LLANILISHI	118
25	QO'QON SHAHRINING ARXEOLGIK YODGORLIKLARI VA ULARNI O'QITISH JARAYONIGA INNOVATION QILISH MASALALARI	123
26	MA'NAVIYATDA MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK	127
27	DORIVOR GULXAYRI (ALTHAEA OFFICINALIS L.) O'SIMLIGINING DORIVORLIK XUSUSIYATI	132
28	KIMYO YO'NALISHI TALABALARIGA INGLIZ TILI LEKSIKASINI O'RGATISHNING INTERFAOL TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH	135
29	KIBERJINOYATCHILIK XALQARO XAVFSIZLIKKA TAHDID SIFATIDA	138
30	CHET TILINI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN METODLAR	147
31	CHET TILINI O'QITISHDA ISHLATILADIGAN METODLAR	150
32	THE ATTITUDE OF THE INHABITANTS OF UZBEKISTAN TOWARDS TOURISM	155